

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID – 19: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΧΑΝΙΑ ΚΡΗΤΗΣ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΔΑΡΚΑΔΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΑΕΜ: 01852

ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΝΙΑΒΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΤΣΙΑΠΑ ΜΑΡΙΑ

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αποτέλεσμα προσωπικής μου συγγραφής. Δεν έχει αποδοθεί από τρίτο άτομο, με ή χωρίς χρηματικό αντίτιμο, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου προσώπου και δεν έχει υποβληθεί ποτέ ξανά στο παρελθόν για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω, επίσης, ότι η συγγραφή της πραγματοποιήθηκε έπειτα από διερεύνηση βιβλιογραφικών πηγών που ανταποκρίνονται στο σκοπό της εργασίας. Καθότι είμαι ενήμερη σχετικά με τους κανόνες ακαδημαϊκής δεοντολογίας, έγινε πλήρης καταγραφή της βιβλιογραφίας στο τέλος του εγγράφου. Αποδέχομαι ρητά, σε περίπτωση υπέρβασης του ποσοστού λογοκλοπής, τις ανάλογες κυρώσεις από τους κανονισμούς του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ονοματεπώνυμο: Δαρκαδάκη Μαρία

Ημερομηνία παράδοσης: 30/06/2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση και η αποτύπωση των χωρικών και κοινωνικοοικονομικών μεταβολών της απασχόλησης, λόγω της πανδημίας COVID – 19, στην πόλη των Χανίων. Πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα με τη χρήση πρωτογενών δεδομένων, δηλαδή στοιχείων που προέκυψαν μέσω ενός κατάλληλα διαμορφωμένου ερωτηματολογίου στις ανάγκες της έρευνας. Έγινε συλλογή 176 ερωτηματολογίων, εκ των οποίων τα περισσότερα είναι αυτοδιοικούμενα/αυτοσυμπληρούμενα και τα υπόλοιπα απαντήθηκαν με διανομή σε ομαδικό πλαίσιο. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων χωρίζεται σε απλή περιγραφική και σύνθετη. Η σύνθετη ανάλυση συνίσταται από τη διασταυρούμενη πινακοποίηση μεταβλητών του ερωτηματολογίου. Από τη μελέτη είναι εμφανές ότι την τρέχουσα περίοδο στα Χανιά η δια ζώσης εργασία έχει σχεδόν επιστρέψει σε επίπεδα προ COVID – 19, ωστόσο το υβριδικό μοντέλο απασχόλησης έχει αυξηθεί σημαντικά και μελλοντικά προβλέπεται να είναι η βασική μορφή εργασίας. Η μεικτή εργασία φαίνεται ότι προτιμάται πλέον από μεγαλύτερο αριθμό ελεύθερων επαγγελματιών αλλά και από μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα. Επίσης, εργαζόμενοι σε πιο πολλούς κλάδους του τριτογενούς παραγωγικού τομέα χρησιμοποιούν το συγκεκριμένο μοντέλο για την άσκηση των καθηκόντων τους συγκριτικά με την προ – πανδημική εποχή, ενώ γενικά παρατηρείται άνοδος και στο ποσοστό υιοθέτησής του σχεδόν από όλες τις ηλικιακές, εισοδηματικές και οικογενειακής κατάστασης κατηγορίες. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι ο COVID – 19 επέφερε τόσο χωρικές όσο και κοινωνικοοικονομικές αλλαγές στην απασχόληση για τα Χανιά.

Λέξεις – κλειδιά: COVID – 19, απασχόληση, χωρικές μεταβολές, κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, ανάλυση ερωτηματολογίων, Χανιά

**Spatial and socioeconomic changes in employment due to the COVID – 19 pandemic:
the case study of Chania in Crete**

ABSTRACT

The main subject of my thesis is the investigation and recording of the spatial and socioeconomic changes in the field of employment due to the COVID – 19 pandemic, in the city of Chania. This quantitative research was conducted using primary data, that is, elements obtained through a properly configured questionnaire to the research needs. 176 questionnaires were collected, most of which were self – administered/self – completed and the rest were answered by distribution in a group context. The analysis is divided into a simple descriptive and a complex one. The complex analysis consists of cross – tabulation of questionnaire variables. From the study it is evident that in the current period in Chania, the livelihood work has almost returned to pre – COVID levels, however, the hybrid model of employment has increased significantly and in the future it is predicted to be a basic form of work. Mixed work seems to be preferred now by a larger number of freelancers as well as by employees of the private sector. In addition, workers employed in the tertiary sector use the specific model much more compared to the pre – pandemic era, while in general there is also an increase in its adoption rate by almost everyone regardless of their age, income, or marital status categories. Therefore, it is perceived that COVID – 19 brought about both spatial and socioeconomic changes in employment in the city of Chania.

Key – words: COVID – 19, employment, spatial changes, socioeconomic changes, questionnaire analysis, Chania

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας θεωρώ υποχρέωσή μου κατ' αρχάς να ευχαριστήσω θερμά την κ. Τσιάπα Μαρία για την πολύτιμη στήριξη και καθοδήγησή της σε κάθε βήμα υλοποίησης αυτού του εγχειρήματος, αποτελώντας βασικό αρωγό και σε όλες τις δυσκολίες που συνάντησα. Την ευγνωμοσύνη μου επιθυμώ να εκφράσω και στους υπόλοιπους καθηγητές του ΤΜΧΠΠΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για τη μεταλαμπάδευση, κατά τη διάρκεια των ετών φοίτησής μου, του τρόπου σκέψης και των γνώσεων που χρειάζονται έτσι ώστε να ενταχθώ μετέπειτα στην αγορά εργασίας καθώς και σε όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα με ερωτηματολόγιο, των οποίων η συμβολή ήταν καθοριστική για το αποτέλεσμα.

Επιπρόσθετα, θέλω να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές και φίλους μου για τις όμορφες στιγμές που περάσαμε μαζί στην πόλη του Βόλου, ευχόμενη να μείνουν για πάντα χαραγμένες στις καρδιές όλων. Κλείνοντας, οφείλω να αφιερώσω την παρούσα εργασία στην οικογένειά μου για την υπομονή και την ανιδιοτελή αγάπη τους. Αφιερωμένη είναι, ακόμα, στη μνήμη της αγαπημένης καθηγήτριας Ντυκέν Μαρί – Νοέλ, η οποία «έφυγε» πολύ νωρίς και απρόσμενα από κοντά μας...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή	11
2. Τα χαρακτηριστικά της πανδημίας COVID – 19 και οι μετασχηματισμοί της οικονομίας και των κοινωνιών.....	12
2.1. Επιδημία VS Πανδημία	12
2.2. Προέλευση του COVID – 19	13
2.3. Η εξέλιξη της πανδημίας COVID – 19	18
2.4. Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας	21
2.5. Το τέλος της πανδημίας και η «επιστροφή στην κανονικότητα»;	26
3. Οι μεταβολές του χωρικού και κοινωνικοοικονομικού πλαισίου στην απασχόληση: μία γενική επισκόπηση.....	28
3.1. Η εξέλιξη της αγοράς εργασίας κατά την πανδημική περίοδο	29
3.2. Οι εργασιακές συνθήκες στο διάστημα της πανδημίας COVID – 19	30
3.2.1. Η έννοια της απομακρυσμένης εργασίας και το υβριδικό μοντέλο απασχόλησης	31
3.2.2. Η τηλεργασία σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο	32
3.2.3. Η τηλεργασία με έδρα το σπίτι	35
3.3. Η γεωγραφική κινητικότητα της εργασίας στον COVID – 19	36
3.4. Η μετα – πανδημική εποχή και το μέλλον της τηλεργασίας	37
4. Το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των Χανίων	39
4.1. Πληθυσμός και δημογραφία	41
4.2. Μορφωτικό επίπεδο.....	43
4.3. Ανεργία	45
4.4. Διάρθρωση της απασχόλησης.....	47
4.5. Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)	50
5. Μεθοδολογία έρευνας	51
5.1. Επιλογή ερευνητικής προσέγγισης και ερευνητικού εργαλείου	51
5.2. Πληθυσμός – δείγμα και δειγματοληπτική μέθοδος.....	52
5.3. Δομή και περιεχόμενο	52
5.4. Επεξεργασία δεδομένων.....	53
6. Στατιστική ανάλυση χωρικών και κοινωνικοοικονομικών μεταβολών στο πρότυπο εργασίας των Χανίων	54
6.1. Περιγραφική ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου	54
6.2. Διερεύνηση μεταβολών στο πρότυπο εργασίας μέσω της διασταυρούμενης πινακοποίησης	66
7. Συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντική έρευνα	90

<i>Παράρτημα Α</i>	93
<i>Παράρτημα Β</i>	94
<i>Βιβλιογραφία</i>	100

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Χάρτης της θέσης της Γουχάν στην επαρχία Χουμπέι και την ευρύτερη περιοχή ..	14
Εικόνα 2: Χωρικό πρότυπο κρουσμάτων COVID – 19 στη Γουχάν το Δεκέμβριο του 2019 ..	16
Εικόνα 3: Χωρικό πρότυπο κρουσμάτων COVID – 19 στη Γουχάν τους Ιανουάριο – Φεβρουάριο του 2020.....	16
Εικόνα 4: Κάτοψη της αγοράς Χουανάν	17
Εικόνα 5: Ο δείκτης αυστηρότητας της Οξφόρδης για την κυβερνητική απόκριση στον COVID – 19	23
Εικόνα 6: Χάρτης της περιοχής μελέτης και της ευρύτερης περιοχής των Χανίων	40
Εικόνα 7: Πληθυσμιακή πυραμίδα, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, των Χανίων (2011).....	42

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Τα συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα COVID – 19 στον κόσμο	18
Γράφημα 2: Οι συνολικοί επιβεβαιωμένοι θάνατοι από COVID – 19 στον κόσμο	19
Γράφημα 3: Τα συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα COVID – 19 στην Ελλάδα	20
Γράφημα 4: Οι συνολικοί επιβεβαιωμένοι θάνατοι από COVID – 19 στην Ελλάδα	20
Γράφημα 5: Το ποσοστό των τηλεργαζομένων ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης για τα 28 κράτη μέλη της Ε.Ε. και τα έτη 2009 και 2019	33
Γράφημα 6: Το ποσοστό των εργαζομένων της Ε.Ε. που εντάχθηκε σε καθεστώς τηλεργασίας ως αποτέλεσμα της κρίσης COVID – 19	34
Γράφημα 7: Η διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας για την Π.Ε. Χανίων και την Ελλάδα.....	46
Γράφημα 8: Τομεακή διάρθρωση απασχόλησης του συνόλου της Ελλάδας (2011)	47
Γράφημα 9: Τομεακή διάρθρωση απασχόλησης της Π.Ε. Χανίων (2011)	48
Γράφημα 10: Τομεακή διάρθρωση απασχόλησης του Δήμου Χανίων (2011)	48
Γράφημα 11: Η διαχρονική εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σταθερές 2015 τιμές)	50
Γράφημα 12: Το επίπεδο εκπαίδευσης του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 1) ...	55
Γράφημα 13: Το πλαίσιο απασχόλησης του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 2) ..	55
Γράφημα 14: Το καθεστώς εργασίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 3)	57
Γράφημα 15: Η νομική μορφή της/του επιχείρησης/οργανισμού του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 4α)	57
Γράφημα 16: Οι ώρες εργασίας την εβδομάδα του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 5).....	58
Γράφημα 17: Οι κλάδοι απασχόλησης του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 6) ...	59
Γράφημα 18: Το μοντέλο εργασίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 7α)	61
Γράφημα 19: Η χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 8).....	61
Γράφημα 20: Ο τρόπος μεταφοράς στο χώρο εργασίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 9α)	62
Γράφημα 21: Η παραγωγικότητα του δείγματος του ερωτηματολογίου μετά τις αλλαγές που επέφερε ο COVID – 19 στο εργασιακό καθεστώς (ερώτηση 10)	62
Γράφημα 22: Το φύλο του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 11)	63
Γράφημα 23: Η ηλικιακή σύνθεση του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 12)	63
Γράφημα 24: Η οικογενειακή κατάσταση του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 13)	64
Γράφημα 25: Ο αριθμός μελών/νοικοκυριό του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 14)	64

Γράφημα 26: Το ετήσιο ατομικό εισόδημα του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 15)	65
--	----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Μόνιμος πληθυσμός του Δήμου και της Δ.Ε. Χανίων για τα έτη 2001 και 2011 ..	41
Πίνακας 2: Μόνιμος πληθυσμός, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, των Χανίων (2011)	42
Πίνακας 3: Μόνιμος πληθυσμός της Π.Ε. και του Δήμου Χανίων κατά επίπεδο εκπαίδευσης (2011)	44
Πίνακας 4: Οι άνεργοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης της Π.Ε. και του Δήμου Χανίων για το 2011	45
Πίνακας 5: Το ποσοστό των απασχολούμενων σε κάθε επαγγελματικό κλάδο της Π.Ε. Χανίων (2011)	49
Πίνακας 6: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * επίπεδο εκπαίδευσης (q1)	67
Πίνακας 7: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q1	67
Πίνακας 8: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * καθεστώς εργασίας (q3 before)	68
Πίνακας 9: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q3 before	69
Πίνακας 10: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * καθεστώς εργασίας (q3 current)	69
Πίνακας 11: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q3 current	70
Πίνακας 12: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * ώρες εργασίας ανά εβδομάδα (q5 before)	71
Πίνακας 13: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q5 before	71
Πίνακας 14: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * ώρες εργασίας ανά εβδομάδα (q5 current)	72
Πίνακας 15: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q5 current	72
Πίνακας 16: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * κλάδος απασχόλησης (q6 before)	73
Πίνακας 17: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q6 before	74
Πίνακας 18: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * κλάδος απασχόλησης (q6 current)	75
Πίνακας 19: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q6 current	76
Πίνακας 20: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * χρονοαπόσταση εργασίας από τόπο κατοικίας (q8 before) ..	77
Πίνακας 21: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q8 before	77
Πίνακας 22: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * χρονοαπόσταση εργασίας από τόπο κατοικίας (q8 current)	78
Πίνακας 23: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q8 current	78
Πίνακας 24: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * φύλο (q11)	79
Πίνακας 25: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q11	80
Πίνακας 26: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * φύλο (q11)	80
Πίνακας 27: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q11	81
Πίνακας 28: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * ηλικία (q12)	82

Πίνακας 29: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q12	83
Πίνακας 30: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * ηλικία (q12)	83
Πίνακας 31: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q12	84
Πίνακας 32: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * οικογενειακή κατάσταση (q13)	85
Πίνακας 33: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q13	85
Πίνακας 34: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * οικογενειακή κατάσταση (q13)	86
Πίνακας 35: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q13	86
Πίνακας 36: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * ετήσιο ατομικό εισόδημα (q15 before)	87
Πίνακας 37: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q15 before	88
Πίνακας 38: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * ετήσιο ατομικό εισόδημα (q15 current)	88
Πίνακας 39: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q15 current	89

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση και την αποτύπωση των χωρικών και κοινωνικοοικονομικών μεταβολών της απασχόλησης, λόγω της πανδημίας, στην πόλη των Χανίων της Κρήτης. Η σημασία της έρευνας, γενικά, έγκειται στο γεγονός ότι είναι αναγκαία η κατανόηση του νέου πλαισίου πραγματικότητας που διαμορφώθηκε μετά την υγειονομική κρίση, καθώς ο COVID – 19 ήταν ένα συμβάν βίαιης αποσταθεροποίησης και διακοπής της ομαλής ροής των πραγμάτων διεθνώς που είχε ως αποτέλεσμα την αναδιάρθρωση της κοινωνικής, οικονομικής, επιχειρηματικής και επικοινωνιακής τάξης (Διαμαντάκη & Τσενέ, 2022). Η μελέτη βασίστηκε στην ανάλυση ερωτηματολογίων, τα οποία συλλέχθηκαν για το διάστημα πριν και μετά τον COVID – 19 ούτως ώστε να εξεταστούν οι προαναφερθείσες αλλαγές. Η επιλογή των Χανίων ως μελέτη περίπτωσης έγινε για να διευκολύνει οικονομικά και χρονικά την έρευνα.

Το κυρίως μέρος της διπλωματικής εργασίας αποτελείται από 6 κεφάλαια, τα οποία έχουν την εξής δομή και περιεχόμενο. Το δεύτερο κεφάλαιο (που ακολουθεί το πρώτο της εισαγωγής) ξεκινάει με την προέλευση και τα χαρακτηριστικά της πανδημίας COVID – 19 και συνεχίζει με τους κοινωνικοοικονομικούς μετασχηματισμούς που η ίδια προκάλεσε παγκοσμίως. Το τρίτο κεφάλαιο αποτελείται από το βασικό θεωρητικό σκέλος – υπόβαθρο της εργασίας. Σχετίζεται με τις κάθε είδους μεταβολές στην απασχόληση που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης υγείας αλλά αναφέρεται και ο τρόπος με τον οποίο αναμένεται αυτές να εξελιχθούν ή/και εξελίσσονται ήδη στη μετα – πανδημική εποχή. Ωστόσο, στο ίδιο κεφάλαιο σημειώνονται και οι έννοιες της τηλεργασίας και του υβριδικού μοντέλου απασχόλησης. Στην τέταρτη ενότητα καταγράφεται το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των Χανίων, έτσι ώστε να δοθεί μία γενική αίσθηση της τρέχουσας κατάστασης για τον πληθυσμό τους, το μορφωτικό επίπεδο, την ανεργία, τη διάρθρωση της απασχόλησης και για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Στη συνέχεια, η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας – με ό,τι αυτή συνεπάγεται – περιγράφεται στο πέμπτο κεφάλαιο, ενώ τα αποτελέσματα της μελέτης αναλύονται στην έκτη ενότητα και χωρίζονται στην απλή περιγραφική ανάλυση και τη σύνθετη με την κατασκευή πινάκων διπλής εισόδου για τη διασταύρωση των μεταβλητών του ερωτηματολογίου. Τέλος, το έβδομο κεφάλαιο συγκροτείται από τα συμπεράσματα της μελέτης για τα Χανιά, καθώς και από τις προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Βασικό εύρημα της έρευνας είναι ότι την τρέχουσα περίοδο υπάρχουν και χωρικές και κοινωνικοοικονομικές αλλαγές στην απασχόληση των Χανίων. Η εργασία με φυσική παρουσία έχει επιστρέψει σε προ – πανδημικά επίπεδα, όμως το μεικτό μοντέλο εργασίας παρουσιάζει σημαντική αύξηση. Η υβριδική απασχόληση (που συνδυάζει τη διαζώσης και την τηλεργασία) επιλέγεται πλέον και από μισθωτούς στον ιδιωτικό τομέα – όχι μόνο από τους ελεύθερους επαγγελματίες. Ακόμα, εργαζόμενοι σε περισσότερους κλάδους του τριτογενούς τομέα παραγωγής την προτιμούν συγκριτικά με το χρονικό διάστημα πριν την κρίση, ενώ γενικά παρατηρείται άνοδος και στο ποσοστό υιοθέτησής της σχεδόν από όλες τις ηλικιακές, εισοδηματικές και οικογενειακής κατάστασης κατηγορίες. Τέλος, για την ίδια περίοδο φαίνεται ότι ανεβαίνει – με μεγαλύτερο ρυθμό από τους άνδρες – ο αριθμός των γυναικών που χρησιμοποιούν το μεικτό μοντέλο στα Χανιά, αλλά οι εργαζόμενοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συνεχίζουν να υπερτερούν.

2. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID – 19 ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Η εμφάνιση του ιού SARS-CoV-2 τα τελευταία τρία χρόνια έφερε δραματικές αλλαγές στη ζωή και τον τρόπο σκέψης/τη νοοτροπία των ανθρώπων, αφήνοντας πίσω του ένα μόνιμο «αποτύπωμα». Ο κόσμος ήρθε (και έρχεται ακόμη) αντιμέτωπος με μία πρωτόγνωρη σειρά αλληπάλληλων κρίσεων μεγάλου μεγέθους. Το περιθώριο ανάκαμψης των λαών μεταξύ των διάφορων κρίσεων ήταν (και συνεχίζει να είναι) πολύ περιορισμένο ή ανύπαρκτο.

Οι σοβαρές κοινωνικοοικονομικές διαταραχές που προκλήθηκαν από την υγειονομική κρίση αποκάλυψαν την παγκόσμια συστημική αδυναμία και επιδείνωσαν τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες, επιβαρύνοντας περαιτέρω τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Η διεθνής κοινότητα δηλώνει αναστατωμένη από τις συσσωρευμένες παλαιές και νέες κρίσεις (πέραν της πανδημίας του COVID – 19 ξέσπασαν πρόσφατα και άλλες: ο πόλεμος στην Ουκρανία, η ενεργειακή και η διατροφική ανασφάλεια) και την αβεβαιότητα που έχουν οι ίδιες σκορπίσει. Πλέον, ο παγκοσμιοποιημένος κόσμος φαίνεται να «κινείται» προς την αποπαγκοσμιοποίηση για την ενίσχυση των ικανοτήτων αντιμετώπισης μελλοντικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Αναμένεται, λοιπόν, η βαθμιαία στροφή σε έναν κόσμο με «ορθωμένα τείχη» όπου ο εθνικός χώρος πρόκειται να λειτουργεί ως στοιχείο σταθερότητας και ασφάλειας.

2.1. ΕΠΙΔΗΜΙΑ VS ΠΑΝΔΗΜΙΑ

Ξεκινώντας την παρούσα ερευνητική εργασία είναι σημαντικό να διευκρινιστεί η διαφορά μεταξύ των εννοιών της επιδημίας και της πανδημίας, καθώς είναι λεπτή η διαχωριστική γραμμή και πολλές φορές προκαλείται σύγχυση ανάμεσα σε διαφορετικές ενδιαφερόμενες πλευρές (π.χ. επιστημονική κοινότητα – κυβερνήσεις). Η επιδημία ορίζεται ως έξαρση λοιμώδους ασθένειας που εμφανίζεται σε τμήμα του πληθυσμού μίας σχετικά περιορισμένης γεωγραφικά περιοχής, ενώ η επιδημία θεωρείται πανδημία όταν διαδίδεται με γοργούς ρυθμούς και σε ευρεία έκταση ή σε παγκόσμια κλίμακα. Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό από το Λεξικό Επιδημιολογίας της Διεθνούς Ένωσης Επιδημιολογίας (International Epidemiology Association), η πανδημία είναι μία επιδημία που εξαπλώνεται παγκοσμίως ή σε μία πολύ εκτεταμένη περιοχή, διασχίζοντας τα διεθνή σύνορα και επηρεάζοντας σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού (Last, 2000).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε τη νόσο του κορονοϊού (εφεξής COVID – 19) ως πανδημία στις 11 Μαρτίου 2020, έπειτα από την ταυτόχρονη διάδοσή του σε διαφορετικές περιοχές του πλανήτη και τους χιλιάδες θανάτους που προκλήθηκαν, θέτοντας τη διεθνή κοινότητα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (Ciotti et al., 2020; Padhan & Prabheesh, 2021). Πριν από αυτό είχε προηγηθεί η δημοσίευση της πρώτης έκθεσης του ΠΟΥ, στις 5 Ιανουαρίου του 2020, για το ξέσπασμα ενός άγνωστου ιού του οποίου η γενετική αλληλουχία δημοσιεύθηκε επίσημα επτά ημέρες αργότερα, δηλαδή στις 12 Ιανουαρίου του ίδιου έτους (Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022). Η ονομασία COVID – 19 αποδόθηκε, επίσης, από τον ΠΟΥ και αποτελεί ακρωνύμιο. Τα γράμματα 'CO' προέρχονται από το corona, τα 'VI' από το virus που σημαίνει ιός, το 'D' από το disease που μεταφράζεται σε ασθένεια και το 19 υποδηλώνει το έτος της αρχικής καταγραφής (Bender, 2020).

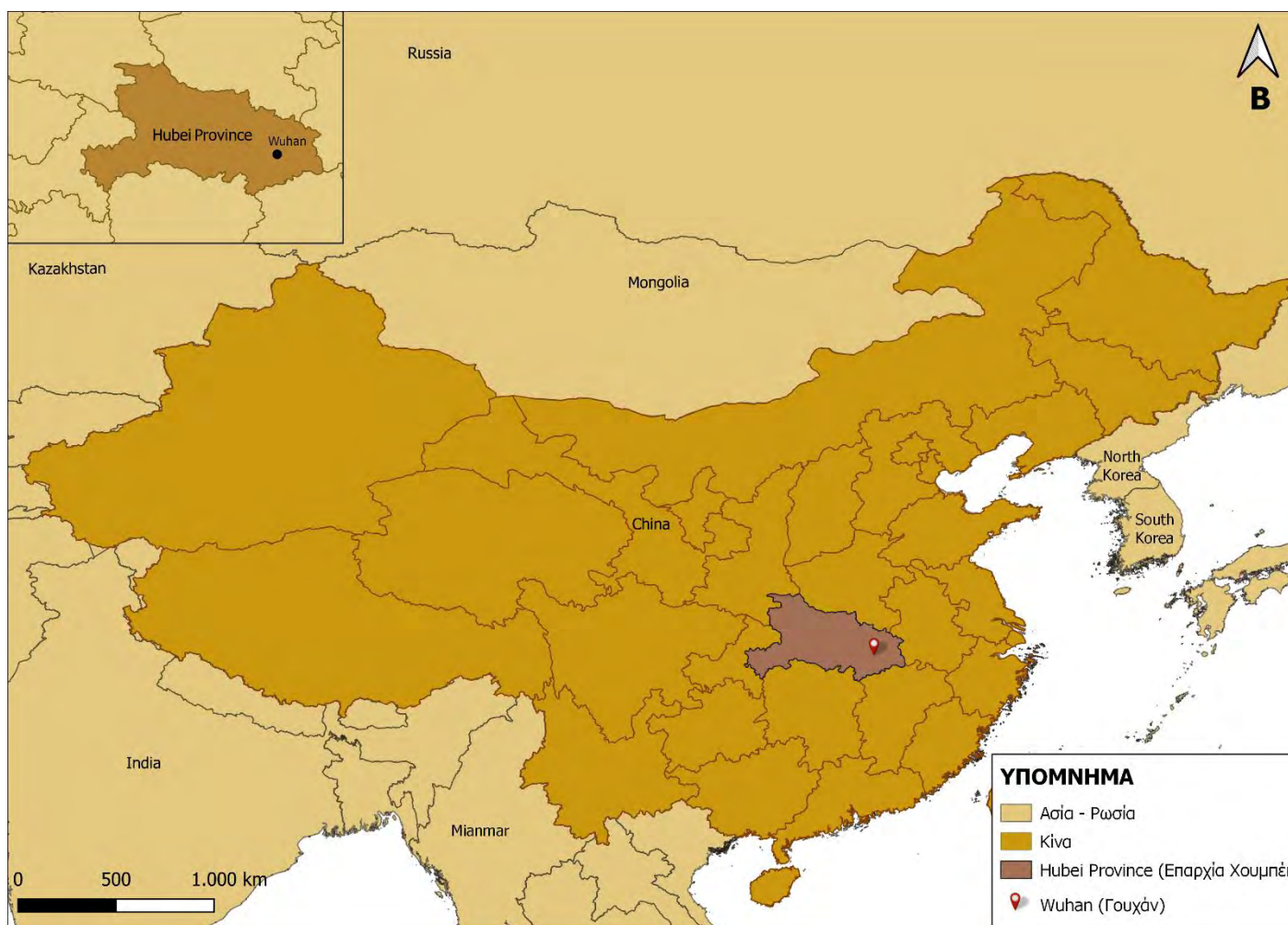
2.2. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ COVID – 19

Οι κορονοϊοί είναι μία ομάδα ιών που συνήθως προκαλούν αναπνευστικές λοιμώξεις με ποικίλη σοβαρότητα στον άνθρωπο και σε πολλά είδη ζώων (Covello & Hyer, 2020). Εκτιμάται ότι περίπου το 1/3 των λοιμώξεων ανώτερου αναπνευστικού στον άνθρωπο μπορεί να προκαλείται από αυτούς. Οι κορονοϊοί είναι ζωνοόσοι και το γεγονός αυτό σημαίνει ότι μπορούν να μεταδοθούν μεταξύ ζώων και ανθρώπων, είτε μέσω του συγχρωτισμού τους είτε μέσω της κατανάλωσης ζωικών προϊόντων, ωστόσο για να μεταφερθεί ένας κορονοϊός από τα ζώα στους ανθρώπους πρέπει κατ' αρχάς ο ιός να περάσει από μία σειρά γενετικών μεταλλάξεων όπως πιστεύεται ότι ισχύει και για τον κορονοϊό που προκαλεί το σοβαρό οξύ αναπνευστικό σύνδρομο τύπου 2, γνωστό διεθνώς με το όνομα SARS-CoV-2 (Covello & Hyer, 2020; Worobey et al., 2022).

Ο SARS-CoV-2 είναι ο έβδομος κατά σειρά ανθρώπινος κορονοϊός. Είναι ένα καινούργιο στέλεχος κορονοϊού με δικά του μοναδικά χαρακτηριστικά, όμως φυλογενετικά σχετίζεται με τον SARS-CoV (εφεξής SARS-CoV-1), δηλαδή τον κορονοϊό που προκάλεσε την επιδημία του 2003 – 2004, αλλά και με τους υπόλοιπους κορονοϊούς που έχουν καταφέρει και έχουν απομονωθεί μέχρι σήμερα από τον άνθρωπο (Ciotti et al., 2020). Ο νέος κορονοϊός είναι μία μολυσματική ασθένεια, μία εξαιρετικά μεταδοτική και παθογόνος ιογενής λοίμωξη για την οποία ο κόσμος έχει ήδη πληρώσει μεγάλο τίμημα (Ciotti et al., 2020; Padhan & Prabheesh, 2021; Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022).

Η πρώτη εμφάνιση του ιού, σαν ένα ξέσπασμα σοβαρής πνευμονίας άγνωστης προέλευσης, πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο του έτους 2019 στη Γουχάν (Wuhan) της Κίνας (Ciotti et al., 2020; Padhan & Prabheesh, 2021). Η Γουχάν είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας Χουμπέι (Hubei) και αποτελεί την πιο πυκνοκατοικημένη πόλη στην Κεντρική Κίνα με περίπου 11 εκατομμύρια πληθυσμό (Worobey et al., 2022). Ο ΠΟΥ ενημερώθηκε από την Κινεζική Κυβέρνηση για τα συγκεκριμένα κρούσματα στις 31 Δεκεμβρίου 2019 (Oraby et al., 2021; Worobey et al., 2022; Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022).

Εικόνα 1: Χάρτης της θέσης της Γουχάν στην επαρχία Χουμπέι και την ευρύτερη περιοχή

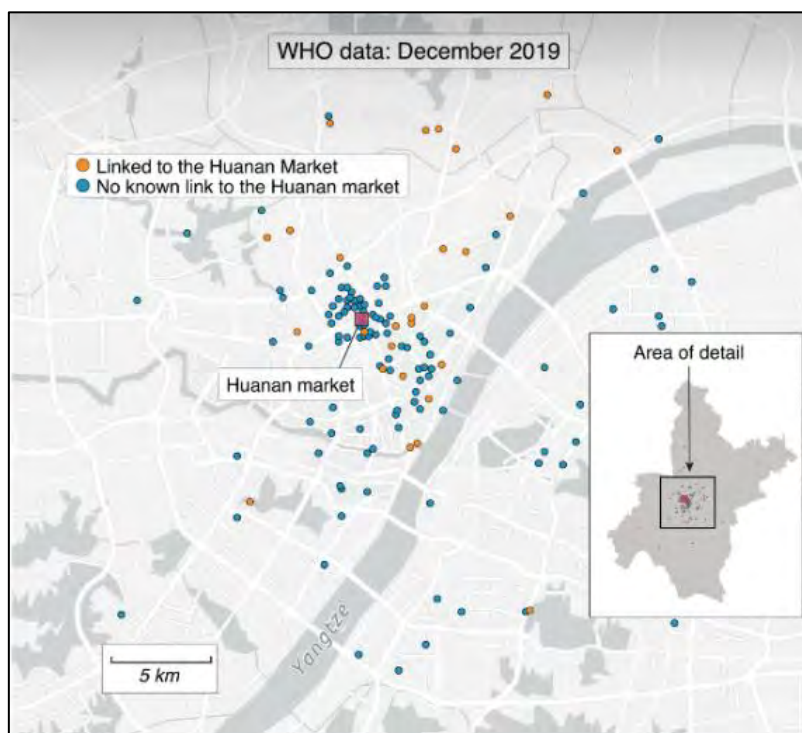
Πηγή: data.world (2022), Ιδία επεξεργασία

Η προέλευση του ιού είναι ακόμη αμφιλεγόμενη, καθώς τα ακριβή γεγονότα γύρω από τη διάχυσή του είναι θολά. Πρώιμες έρευνες υποστήριζαν ότι ο SARS-CoV-2 είναι προϊόν εργαστηριακών χειρισμών (Ciotti et al., 2020). Εντούτοις, πρόσφατες μελέτες αναφέρουν ότι πρόκειται για ένα ζωνόσο συμβάν μεταδιδόμενο από άγρια ζώα σε ανθρώπους. Σχετικά με την ύπαρξη αγορών άγριας ζωής στην Ανατολή, οι κάτοικοι των περιοχών πιστεύουν ότι ορισμένα άγρια ζώα κατέχουν φαρμακευτικές ιδιότητες και για το λόγο αυτό το κρέας τους αποτελεί μεγάλο μέρος της τοπικής τους διατροφής.

Στην έρευνα των Worobey et al. (2022), οι οποίοι συγκέντρωσαν διάφορα στοιχεία από την πόλη της Γουχάν, αναγράφεται πως οι αρχικές περιπτώσεις του νέου κορονοϊού είχαν άμεση έκθεση στη Χονδρική Αγορά Θαλασσινών Χουανάν ή Αγορά Θαλασσινών Χουανάν (Huanan Seafood Market) και συνδέθηκαν επιδημιολογικά μαζί της. Οι κινεζικές αρχές στις 2 Ιανουαρίου 2020 ανέφεραν 41 επιβεβαιωμένα κρούσματα και τα 27 (66%) από αυτά αποδείχθηκε ότι συνδέονταν γεωγραφικά με την αγορά, ενώ λίγο αργότερα το ποσοστό μειώθηκε κατά το ήμισυ (από τα 168 πρώτα κρούσματα μόνο τα 55 συσχετίστηκαν με την αγορά). Έτσι, αποφασίστηκε να κλείσει και να απολυμανθεί η αγορά τις επόμενες μέρες του Γενάρη.

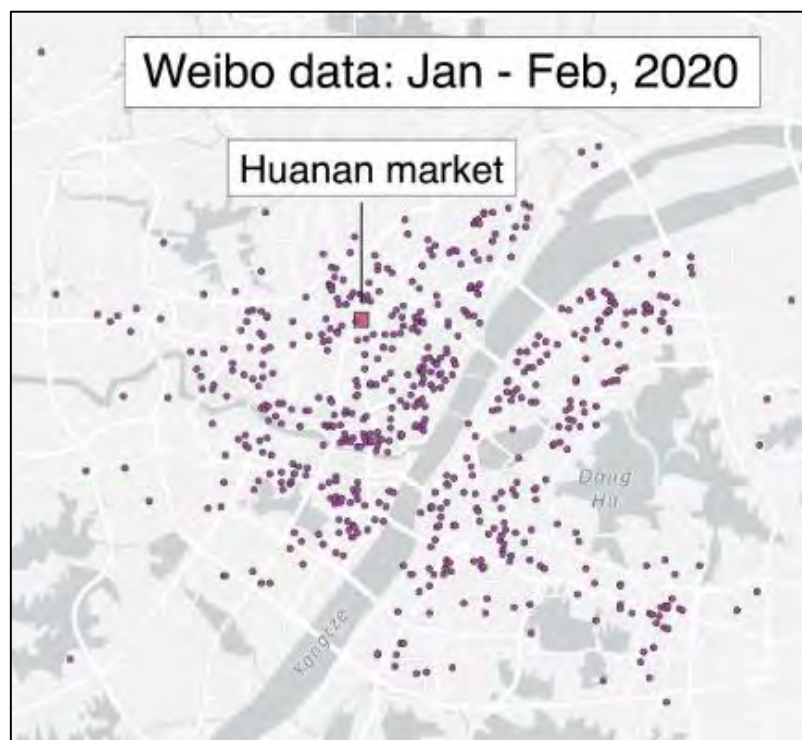
Πιο αναλυτικά, στην προαναφερθείσα μελέτη λήφθηκαν δεδομένα από μία σειρά πηγών για να ελεγχθεί η υπόθεση πως η πανδημία COVID – 19 ξεκίνησε από την αγορά Χουανάν και πως ο SARS-CoV-2 προέκυψε από το εμπόριο άγριας ζωής εντός αυτής. Πραγματοποιήθηκε χωρική ανάλυση για τη σύγκριση των περιπτώσεων covid Δεκεμβρίου 2019 με τις περιπτώσεις Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2020. Χρησιμοποιήθηκαν γεωγραφικά δεδομένα από την έκθεση του ΠΟΥ για το 2021 και από τη δημοφιλή πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης Sina Weibo αντιστοίχως. Τα αποτελέσματα της έρευνάς τους έδειξαν ότι η πλειοψηφία των πρώιμων κρουσμάτων Δεκεμβρίου 2019 συγκεντρώθηκε στο κέντρο της πόλης, κοντά στη δυτική όχθη του ποταμού Γιανγκτσέ (Yangtze) και γύρω από την αγορά Χουανάν (βλ. εικ. 1). Αντίθετα, τα καταγεγραμμένα κρούσματα Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2020 εμφανίστηκαν διασκορπισμένα σε ολόκληρη τη Γουχάν (βλ. εικ. 2).

Εικόνα 2: Χωρικό πρότυπο κρουσμάτων COVID – 19 στη Γουχάν το Δεκέμβριο του 2019

Πηγή: Worobey et al. (2022)

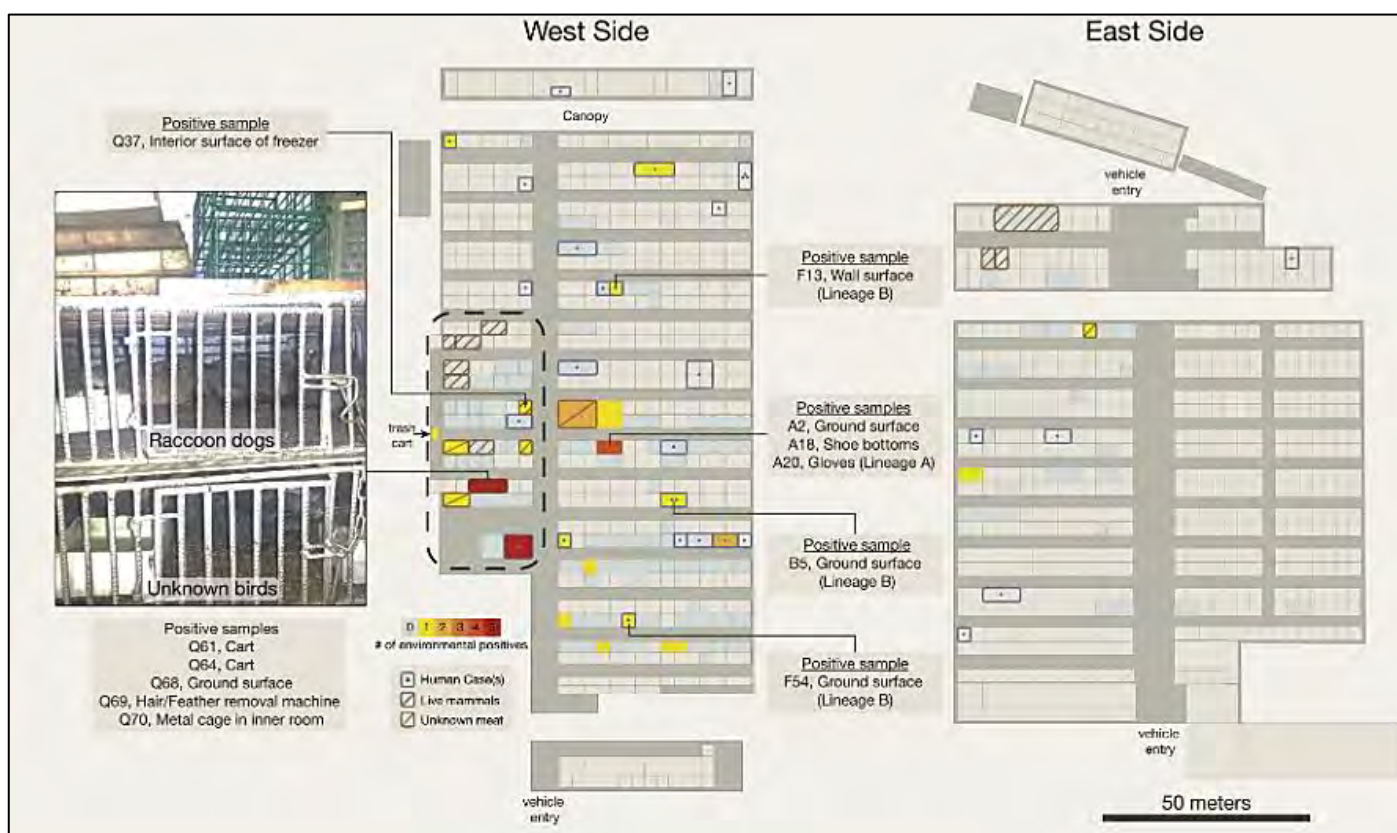
Εικόνα 3: Χωρικό πρότυπο κρουσμάτων COVID – 19 στη Γουχάν τους Ιανουάριο – Φεβρουάριο του 2020

Πηγή: Worobey et al. (2022)

Επιπλέον, έγινε λήψη δεδομένων περιβαλλοντικών δειγμάτων από διάφορα εσωτερικά μέρη της αγοράς και περαιτέρω επεξεργασία – ανάλυσή τους. Εντοπίστηκαν θετικά δείγματα του SARS-CoV-2 πριν από τις 20 Δεκεμβρίου 2019 μόνο στη δυτική πλευρά της αγοράς και συγκεκριμένα στο νότιο κομμάτι της, δηλαδή στο κατεξοχήν τμήμα άγριας ζωής όπου πωλούνταν, μεταξύ άλλων, και ζωντανά θηλαστικά. Έπειτα από την 20η Δεκεμβρίου 2019, περιπτώσεις COVID – 19 μεταδόθηκαν και στην ανατολική μεριά της αγοράς. Στην παρακάτω εικόνα απεικονίζεται μία κάτοψη της αγοράς Χουανάν, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τους συγγραφείς, τονίζοντας με διακεκομμένο περίγραμμα το προαναφερόμενο τμήμα άγριας ζωής και το πιθανό επίκεντρο της μετέπειτα πανδημίας.

Εικόνα 4: Κάτοψη της αγοράς Χουανάν

Πηγή: Worobey et al. (2022)

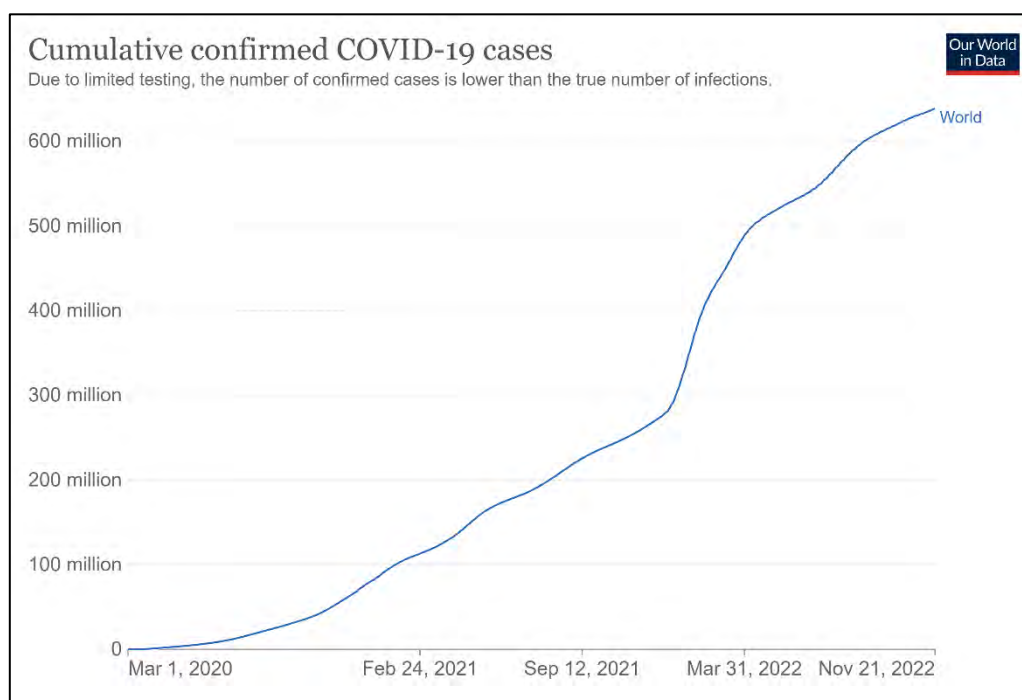
Τέλος, ένα από τα βασικά ευρήματα της ίδιας μελέτης είναι ότι οι θεωρητικά ασύνδετοι πρώιμοι ασθενείς με COVID – 19, δηλαδή όσοι δεν εργαζόνταν στην αγορά, δε συναναστρέφονταν με κάποιον εργαζόμενο της και δεν την είχαν επισκεφθεί πρόσφατα, διέμεναν πιο κοντά στην αγορά συγκριτικά με τους ασθενείς άμεσης σύνδεσης με αυτήν. Για τους εργαζομένους στην αγορά ο κίνδυνος έκθεσης ήταν ο τόπος εργασίας τους και όχι ο τόπος κατοικίας τους, ο οποίος παρατηρήθηκε ότι βρισκόταν σε μεγάλη απόσταση. Έτσι, καταρρίφθηκε το αρχικό συμπέρασμα ότι ένα σημαντικό ποσοστό των πρώτων κρουσμάτων δεν είχε γνωστή επιδημιολογική σχέση, το οποίο είχε χρησιμοποιηθεί ως επιχείρημα ενάντια στην υπόθεση πως από την αγορά Χουανάν ξεκίνησε η πανδημία COVID – 19. Παρόλα αυτά, υπήρχαν και υπάρχουν ακόμη ειδικοί που χαρακτηρίζουν τις δύο θεωρίες προέλευσης ως μη εμπεριστατωμένες, λέγοντας ότι

είναι πιθανό ο ασθενής μηδέν να κόλλησε τον ιό από διαφορετική πηγή μόλυνσης. Επομένως, η ανάγκη εκπόνησης περισσότερων μελετών για την κατανόηση και τη μείωση του κινδύνου μελλοντικών πανδημιών είναι αισθητή.

2.3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID – 19

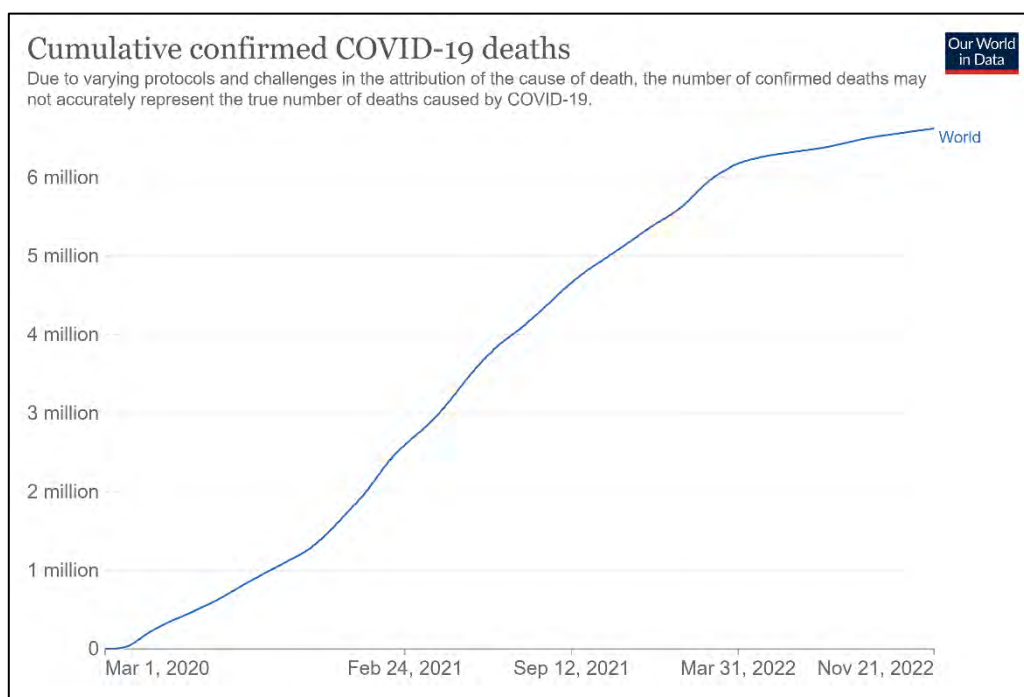
Σε αυτό το σημείο της εργασίας είναι καλό να αναφερθούν ορισμένα βασικά στατιστικά στοιχεία όσον αφορά την πορεία της πανδημίας COVID – 19 τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Ο ΠΟΥ, το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νοσών και ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ) εκδίδουν συχνά δελτία ενημέρωσης για την εξέλιξη της ασθένειας. Έως τη δεδομένη στιγμή συγγραφής αυτού του κειμένου (22 Νοεμβρίου 2022), τα παγκόσμια επιβεβαιωμένα κρούσματα συνολικά ανέρχονται στα 635.229.101 και ο αριθμός των συνολικών θανάτων είναι 6.602.552. Το top 10 των χωρών με τα περισσότερα κρούσματα εκτός της Κίνας είναι οι ΗΠΑ, η Ινδία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Βραζιλία, η Νότια Κορέα, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιαπωνία και η Ρωσία (WHO, 2022).

Γράφημα 1: Τα συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα COVID – 19 στον κόσμο

Πηγή: Mathieu et al. (2022)

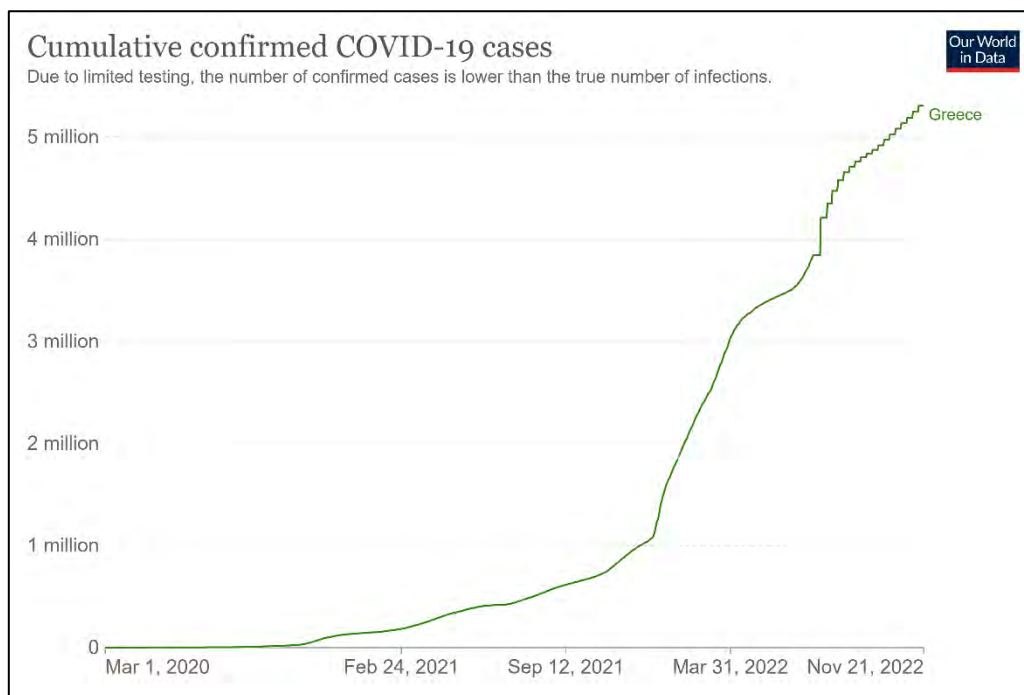
Γράφημα 2: Οι συνολικοί επιβεβαιωμένοι θάνατοι από COVID – 19 στον κόσμο

Πηγή: Mathieu et al. (2022)

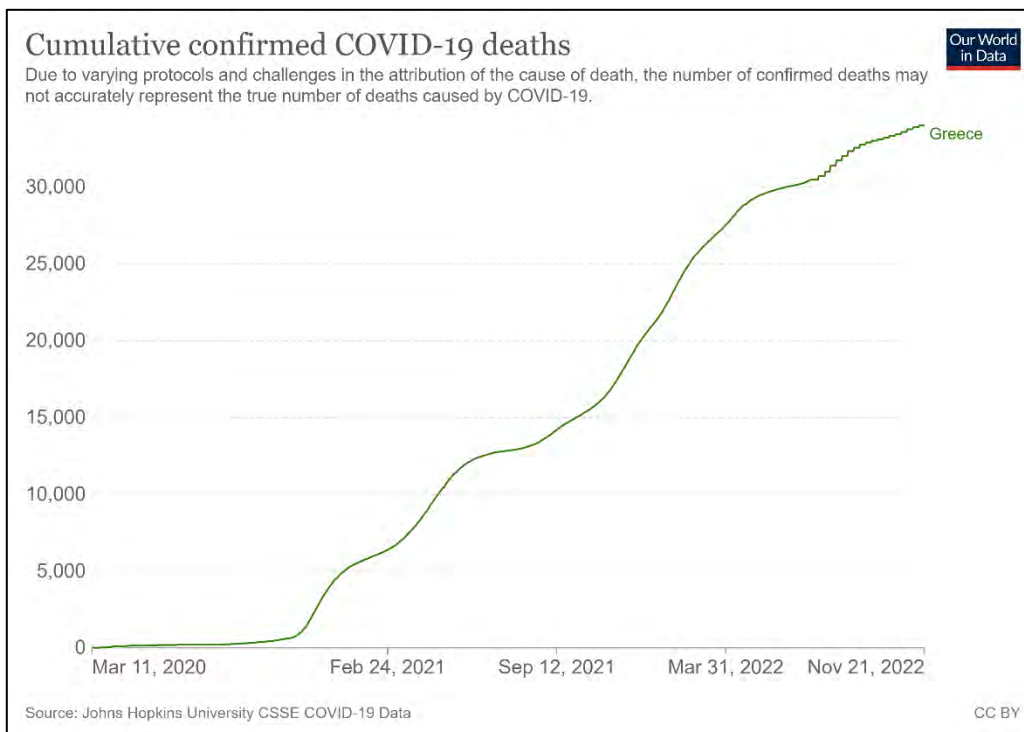
Η Ελλάδα έχει επιβεβαιώσει εργαστηριακά 5.306.482 κρούσματα, εκ των οποίων το 52,1% είναι γυναίκες και το 47,9% άνδρες, και έχει καταγράψει 34.024 νεκρούς στο σύνολο, από τους οποίους το 96,1% είχε υποκείμενο νόσημα ή/και βρισκόταν σε ηλικία 70 ετών και άνω. Η διάμεση ηλικία των κρουσμάτων είναι 39 έτη, ενώ η διάμεση ηλικία των εκλιπόντων είναι 80 έτη (ΕΟΔΥ, 2022). Στην κατάταξη των περιπτώσεων COVID – 19 η Χώρα καταλαμβάνει την 26η θέση (σε φθίνουσα σειρά) διεθνώς και την 13η θέση στην Ευρώπη (WHO, 2022).

Γράφημα 3: Τα συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα COVID – 19 στην Ελλάδα

Πηγή: Mathieu et al. (2022)

Γράφημα 4: Οι συνολικοί επιβεβαιωμένοι θάνατοι από COVID – 19 στην Ελλάδα

Πηγή: Mathieu et al. (2022)

Η γενική ανησυχία γύρω από τον COVID – 19 έχει περιοριστεί κατά πολύ, όμως εξακολουθεί να υπάρχει επειδή ο ιός ακόμη κυκλοφορεί και θα συνεχίσει να κυκλοφορεί. Πιθανότατα ο νέος ιός σε λίγο καιρό να γίνει ένας από τους χρόνιες κυκλοφορίας κορονοϊούς που μολύνουν τους ανθρώπινους πληθυσμούς και προκαλούν συμπτώματα όμοια με αυτά ενός απλού κρυολογήματος. Οι εξάρσεις του πρόκειται, κυρίως, να εξαρτώνται από την εποχή του χρόνου, την υγρασία που επικρατεί και τις εσωτερικές και εξωτερικές θερμοκρασίες (Covello & Hyer, 2020).

2.4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

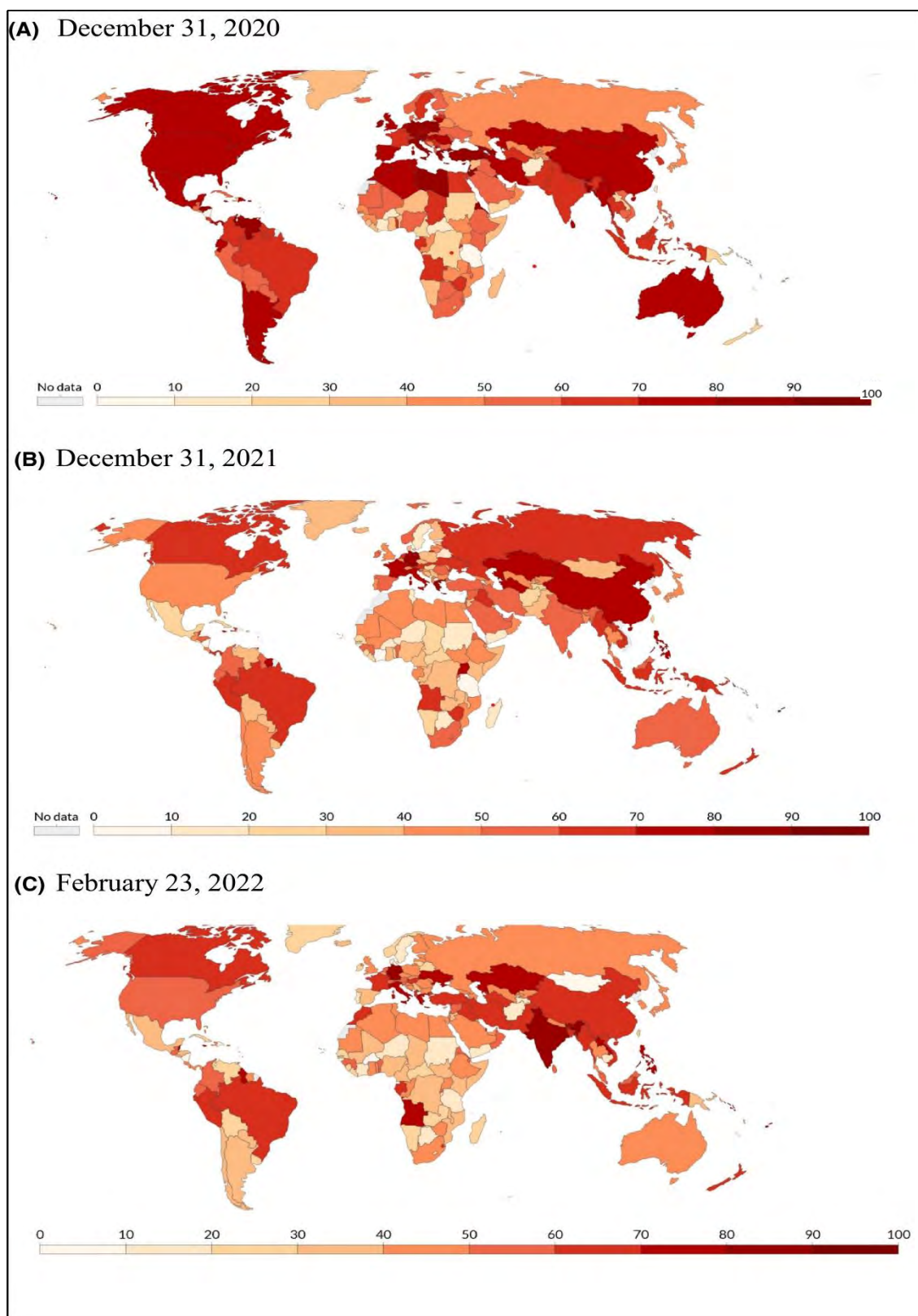
Ο αντίκτυπος της πανδημίας COVID – 19 είναι μεγάλος και δεν αφορά μόνο την πίεση που ασκήθηκε στο σύστημα υγείας και τις χαμένες ανθρώπινες ζωές. Είχε ως αποτέλεσμα μία άνευ προηγουμένου μείωση κάθε είδους παγκόσμιας δραστηριότητας. Απότομες και ισχυρές μεταβολές παρατηρήθηκαν τόσο στην κοινωνία και την καθημερινή ζωή των ατόμων όσο και στις οικονομίες και τα νοικοκυριά – τις επιχειρήσεις (Ciotti et al., 2020; Covello & Hyer, 2020; Padhan & Prabheesh, 2021; Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022). Η χρήση του όρου «μετάδοση» – στα αγγλικά «contagion» – στην ανάλυση της διασποράς των κρίσεων σε διασυνοριακό επίπεδο ουδέποτε ήταν τόσο κατάλληλη όσο στην περίπτωση του COVID – 19, εφόσον εκφράζει την εξάπλωση της ίδιας της μολυσματικής νόσου καθώς και τη μετάδοση κοινωνικών, οικονομικών και χρηματοοικονομικών επιπτώσεων διασυνοριακά (Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022). Η υγειονομική κρίση που επέφερε η πανδημία εντοπίζει μοναδικά γνωρίσματα και διαφέρει από τις προηγούμενες κρίσεις, για αυτό και χαρακτηρίζεται το φαινόμενο ως «μαύρος κύκνος», δηλαδή μία κατάσταση που δεν είχε συμβεί ποτέ ξανά στο παρελθόν και η οποία προκάλεσε την αποτυχία των υπαρχόντων μοντέλων διαχείρισης κινδύνου να προβλέψουν και να αξιολογήσουν επαρκώς τον καινούργιο κίνδυνο (Yarovaya, Matkovskyy, et al., 2022).

Όσον αφορά τις κοινωνικές επιπτώσεις, η ραγδαία διάδοση της νόσου του κορονοϊού οδήγησε στην υιοθέτηση ακραίων μέτρων κοινωνικής απόστασης και κυβερνητικών περιορισμών πρωτοφανών για την πρόσφατη – σύγχρονη ιστορία (Yarovaya et al., 2021). Μερικά από τα προσωρινά περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν, ελλείψει εμβολίου και αντιικών φαρμάκων, για τον έλεγχο της πανδημίας και την προστασία της δημόσιας υγείας ήταν η απομόνωση των ασθενών και ο εντοπισμός των επαφών τους, η καραντίνα των δυνητικά μολυσμένων ατόμων και τα αυστηρά lockdowns κατά τα οποία σημειώθηκαν ταξιδιωτικοί περιορισμοί, απαγορεύτηκαν οι μεγάλες συγκεντρώσεις – εκδηλώσεις και οι επισκέψεις σε ιδρύματα (π.χ. νοσοκομεία, εγκαταστάσεις μακροχρόνιας περίθαλψης και φυλακές), ανέστειλαν τη λειτουργία τους τα σχολεία, τα Πανεπιστήμια και ορισμένοι χώροι εργασίας και μειώθηκαν σημαντικά οι εμπορικές δραστηριότητες (Ciotti et al., 2020; Covello & Hyer, 2020; Lytras & Tsiodras, 2021; Oraby et al., 2021; Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022). Υπάρχει σαφής διαφορά μεταξύ της απομόνωσης και της καραντίνας. Η απομόνωση διαχωρίζει τα μολυσμένα άτομα από τους υπόλοιπους. Ουσιαστικά, πρόκειται για την τοποθέτηση του ασθενή σε ξεχωριστό δωμάτιο ή ειδικό χώρο (π.χ. νοσοκομείου), λαμβάνοντας εξειδικευμένη φροντίδα. Είναι μία ιατρική απόφαση που μπορεί να εκτελεστεί νομίμως. Η εκούσια ή ακούσια καραντίνα, από την άλλη, χωρίζει και περιορίζει την κυκλοφορία των ανθρώπων που πιστεύεται ότι είναι εκτεθειμένοι στον ιό και δεν είναι ακόμη άρρωστοι. Κατά τη διάρκεια της εκπρόσωποι από τα τμήματα υγείας και κοινοτικοί οργανισμοί

παρακολουθούν και παρέχουν την κατάλληλη βοήθεια, όπως ιατρική περίθαλψη, είδη βασικής ανάγκης, κλπ. (Covello & Hyer, 2020). Ωστόσο, για πολλές χώρες τα εθνικά lockdowns – μερικού ή πλήρους αποκλεισμού – ήταν οι πιο βαθιές και επικουρικές παρεμβάσεις στη δημόσια υγεία (Williams et al., 2021; Oraby et al., 2021). Όλες αυτές οι μη φαρμακευτικές παρεμβάσεις (Nonpharmaceutical Interventions – NPIs) συνέβαλαν συνεργατικά στη μείωση της μετάδοσης του ιού και τη βελτίωση της συχνότητας αιχμής της πανδημίας, παρατείνοντας όμως παράλληλα τη συνολική διάρκειά της. Έπειτα από την ανακάλυψη του εμβολίου κατά της νόσου του κορονοϊού και τους πρώτους εμβολιασμούς στα τέλη του 2020, πιο ήπια μέτρα πρόληψης ήρθαν σταδιακά στο προσκήνιο, όπως η υποχρεωτική χρήση μάσκας προσώπου σε δημόσιους εσωτερικούς χώρους και ο επαρκής αερισμός τους, η αποφυγή του συνωστισμού, το σχολαστικό πλύσιμο των χεριών, η κάλυψη του προσώπου σε περίπτωση βήχα ή φτερνίσματος, η αποφυγή επαφής εστιών μόλυνσεως με το πρόσωπο, κ.ά. (Oraby et al., 2021).

Σε γενικές γραμμές μια πανδημία μπορεί να επιμείνει, ανεξάρτητα από επιδημικούς δείκτες, εάν εφαρμόζονται για μεγάλη χρονική διάρκεια «επιθετικά» περιοριστικά μέτρα ή/και η προσοχή – ενασχόληση με αυτήν παραμένουν αυξημένες. Ως εκ τούτου, πρέπει να χρησιμοποιούνται με σύνεση και σαφή προσδοκία καθαρού οφέλους για την υγεία του πληθυσμού (Lytras & Tsiodras, 2021). Σύμφωνα με το δείκτη αυστηρότητας των κυβερνητικών αποφάσεων για τον COVID – 19, που υπολογίστηκε από μελετητές του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, τα μέτρα ήταν λιγότερο αυστηρά στο τέλος του 2021 σε σύγκριση με 1 χρόνο νωρίτερα στις περισσότερες χώρες, αλλά μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού συνέχισε να υφίσταται «επιθετικά» μέτρα περιορισμού μέχρι το Φεβρουάριο του 2022 (Ioannidis, 2022). Στην εικόνα 4, που φαίνεται παρακάτω, έγινε προσπάθεια χαρτογραφικής απεικόνισης του δείκτη αυστηρότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Εικόνα 5: Ο δείκτης αυστηρότητας της Οξφόρδης για την κυβερνητική απόκριση στον COVID – 19

Πηγή: Ioannidis (2022)

Με την αναπόφευκτη κοινωνική απομάκρυνση, που αναλύθηκε προηγουμένως, συνεπάγεται μια μαζική αναδιοργάνωση της κοινωνίας και του τρόπου ζωής του πληθυσμού (Ciotti et al., 2020). Επίσης, δεδομένου ότι πολλοί άνθρωποι είχαν διαστρεβλωμένες απόψεις σχετικά με τον κίνδυνο κακής έκβασης μετά τη μόλυνση από τον SARS-CoV-2, η αδράνεια αποτελούσε για αυτούς τη μοναδική «σωτήρια οδό». Η συγκεκριμένη μερίδα του πληθυσμού προσέδιδε, μάλιστα, μεγαλύτερη βαρύτητα στον αντιλαμβανόμενο κίνδυνο συγκριτικά με τον πραγματικό κίνδυνο και η αντίληψη του κινδύνου ήταν σημαντική για τη διαμόρφωση αντίδρασης και συμπεριφορών απέναντι στην πανδημία COVID-19 (Ioannidis, 2022).

Ο εγκλεισμός και ο περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας επέφεραν κάποια δυσάρεστα αποτελέσματα κοινωνικο – ψυχολογικών διαταραχών (π.χ. ενίσχυση ανισοτήτων, αυξημένα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης, δυσκολία στον ύπνο, κ.ά.) και σωματικά προβλήματα (π.χ. από τη δύσκολη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη για χρόνιες και άλλες ασθένειες, από το μειωμένο προσυμπτωματικό έλεγχο, κλπ.), ιδιαίτερα στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού. Οι ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού ήταν αυτές που κουβάλησαν το βάρος της κρίσης περισσότερο, χωρίς αυτό να αποκλείει κανέναν από τις δυσμενείς συνέπειες (Jacques-Avinõ et al., 2020; Oraby et al., 2021; Padhan & Prabheesh, 2021; Williams et al., 2021). Στη μελέτη των Jacques-Avinõ et al. (2020), που έγινε κατά τη διάρκεια του lockdown στην Ισπανία και με δείγμα 7.053 ατόμων, βρέθηκε ότι ο κοινωνικός αντίκτυπος σχετιζόταν με το φύλο, την ηλικία και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Οι γυναίκες και οι νέοι, που ανήκουν στις ειδικές ομάδες πληθυσμού και βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας από κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά αίτια, κατέγραψαν χειρότερα αποτελέσματα ψυχικής υγείας.

Μολαταύτα, η έρευνα των Williams et al. (2021) επικεντρώθηκε και στις θετικές αλλαγές που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια του lockdown στη Σκωτία. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν ενήλικες και έφτασαν τους 3.342 σε αριθμό. Πρόκειται για την πρώτη μελέτη που διερεύνησε το κοινωνικό μοτίβο των θετικών μεταβολών που βίωσαν, τουλάχιστον, ορισμένες ομάδες του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι κάποιες ομάδες μπόρεσαν να εκμεταλλευτούν το lockdown ως μια απροσδόκητη ευκαιρία για να κάνουν καλύτερη τη ζωή τους και την καθημερινότητά τους. Το μέτρο της θετικής αλλαγής κάλυπτε διάφορους «τομείς», όπως τον περισσότερο και ποιοτικό χρόνο με την οικογένεια, τον περισσότερο χρόνο στη φύση, την καλύτερη ποιότητα ύπνου, την ανάπτυξη νέων χόμπι και την αύξηση της σωματικής δραστηριότητας. Οι ομάδες με τα υψηλότερα επίπεδα θετικής αλλαγής, σύμφωνα με κοινωνικές – δημογραφικές μεταβλητές και μεταβλητές υγείας, ήταν οι εργαζόμενοι, οι γυναίκες νεότερης ηλικίας, οι έγγαμοι ή οι άνθρωποι που ζούσαν με το σύντροφό τους και οι πιο υγιείς.

Αντιθέτως, οι οικονομικές συνέπειες της πανδημίας COVID – 19 ήταν αποκλειστικά ζημιογόνες, προκαλώντας μία πρωτόγνωρη παγκόσμια οικονομική απώλεια (Maliszewska et al., 2020; Goodell, 2020). Τα δεδομένα που διαφοροποιούν τη νέα κρίση από όλες τις προηγούμενες είναι:

- ο το ξεκίνημα της κρίσης από την πραγματική οικονομία και ειδικότερα τους κλάδους των υπηρεσιών, ως συνέπεια της πολιτικής επιλογής του lockdown, και όχι από το χρηματοπιστωτικό σύστημα όπως η κρίση του 2007 – 2008,
- ο το γεγονός ότι απλώθηκε οριζόντια σε όλες τις οικονομίες, είτε πρόκειται για αναπτυγμένες οικονομίες είτε για αναπτυσσόμενες,
- ο η επιτάχυνση ήδη συσσωρευμένων δυσλειτουργιών της επιβραδυνόμενης παγκόσμιας οικονομίας (ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ από 3,6% το 2014 υποχώρησε σε 2,9% το 2019 και, σύμφωνα με το Ινστιτούτο Διεθνών Χρηματοοικονομικών, το παγκόσμιο χρέος – δημόσιο και ιδιωτικό – ξεπέρασε τα 255 τρισεκατομμύρια δολάρια στην αρχή της μετέπειτα πανδημίας, ποσό κατά 87 τρισεκατομμύρια δολάρια μεγαλύτερο από αυτό που καταγραφόταν στην αρχή της κρίσης του 2007 – 2008),
- ο και η σύμπλεξη με τα mega – trends, όπως η μεταναστευτική κρίση, η κλιματική κρίση, η γεωπολιτική αβεβαιότητα, η πρόσφατη ενεργειακή και διατροφική κρίση, κ.ά. (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020).

Αναμφίβολα η πανδημία COVID – 19 έχει όλα τα χαρακτηριστικά ενός εξωγενούς σοκ για το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Η εμπειρία έδειξε ότι επηρεάστηκαν ιδιαίτερα οι βιομηχανίες που εξαρτώνται από τις παγκόσμιες διασυνδέσεις, όπως οι κλάδοι των μεταφορών και γενικά των υπηρεσιών (Yarovaya, Brzezczyski, et al., 2022). Οι οικονομικές επιπτώσεις μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ευρέως σε επιπτώσεις προσφοράς και ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών. Η μείωση της προσφοράς προέκυψε από την απώλεια ωρών εργασίας ως επακόλουθο της μόνιμης ή/και της προσωρινής διακοπής λειτουργίας των επιχειρήσεων, ενώ η μείωση της συνολικής ζήτησης προέκυψε από τη διακοπή της παγκόσμιας αλυσίδας εφοδιασμού, από τη μείωση του εισοδήματος του πληθυσμού, λόγω της ανεργίας που σχετίζεται με τα lockdowns, και από την απροθυμία των ανθρώπων να καταναλώσουν ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες εξαιτίας του φόβου τους για μετάδοση του ιού (Vidya & Prabheesh, 2020; Padhan & Prabheesh, 2021; Eichenbaum et al., 2021). Όλα τα παραπάνω αναφέρονται συγκεντρωτικά και στη μελέτη των Maliszewska et al. (2020), οι οποίοι ισχυρίστηκαν ότι η πανδημία επηρέασε την οικονομία μέσω των ακόλουθων διαύλων:

- ο της μείωσης της απασχόλησης, οδηγώντας σε λιγότερη ζήτηση κεφαλαίου και με αποτέλεσμα την απώλεια παραγωγής,
- ο της αύξησης του κόστους των διεθνών συναλλαγών (εισαγωγές – εξαγωγές), έχοντας ως αποτέλεσμα τη μείωση του εμπορίου,
- ο της απότομης ελάττωσης των ταξιδιών, δημιουργώντας έλλειμα εσόδων,
- ο και της μείωσης της ζήτησης από τα νοικοκυριά, περιορίζοντας αισθητά την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Επιπλέον, ο COVID – 19 αύξησε τους παγκόσμιους χρηματοοικονομικούς κινδύνους, επηρεάζοντας δυσμενώς τις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές. Επέδρασε αρνητικά στο χρηματιστήριο μέσω της αβεβαιότητας και της μείωσης της απόδοσης των μετοχών σε όλον τον κόσμο, μειώνοντας έτσι τις ροές κεφαλαίων. Συνεπώς, δημιουργήθηκαν εμπόδια στις άμεσες επενδύσεις, τη χρηματοδότηση έργων και τη διαθεσιμότητα ρευστότητας στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα (Padhan & Prabheesh, 2021).

Στο μέλλον είναι εύλογο να αναμένονται φόβοι για πανδημικές φάσεις από ανακαλύψεις νέων περιπτώσεων μετάλλαξης του ιού ή/και νέων ασθενειών. Μπορούν εύκολα να οδηγήσουν ξανά σε άμεσες και σοβαρές διεθνείς οικονομικές επιπτώσεις. Πλέον, ο κόσμος γνωρίζει πως τα ξαφνικά και τα απροσδόκητα γεγονότα, σε μία παγκοσμιοποιημένη αγορά όπως αυτή που ανήκει, μπορούν να επηρεάσουν γρήγορα το οικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα ολόκληρου του πλανήτη και να μην περιοριστούν απαραίτητα σε μία περιοχή του (Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022).

2.5. *ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΚΑΙ Η «ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ»;*

Οι ιοί είναι εξαιρετικά απρόβλεπτοι και για το λόγο αυτό έχουν παραμείνει οι ανησυχίες για τον COVID – 19 (Covello & Hyer, 2020). Φυσικά οι ανησυχίες παρουσιάζουν μία κάμψη – ύφεση, αλλά εξακολουθούν να υφίστανται. Όλα δείχνουν πως η υφήλιος έχει οδηγηθεί σταδιακά σε μία «επιστροφή στην κανονικότητα», με εμφανώς τροποποιημένες στάσεις και συμπεριφορές από τους ανθρώπους και αυξημένη προσοχή και σύνεση.

Τη δεδομένη στιγμή δεν υπάρχουν ευρέως αποδεκτοί ορισμοί για το τέλος μιας πανδημίας. Η μετάβαση στην ενδημικότητα μπορεί να οριστεί με βάση το υψηλό ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που έχει κάποια ανοσία από φυσική μόλυνση ή εμβολιασμό, χωρίς αυτό να αποκλείει το γεγονός ότι η ενδημικότητα μπορεί να εξακολουθεί να παρουσιάζει μεγάλες αιχμές λοιμώξεων και εποχικότητα με μικρότερη, όμως, κλινική επιβάρυνση. Ο εμβολιασμός και η μείωση των νέων επιβεβαιωμένων κρουσμάτων σε όλες τις χώρες υποδηλώνουν την «αρχή του τέλους». Όσον αφορά την πανδημία COVID – 19, το δεύτερο εξάμηνο του 2021 ο παγκόσμιος πληθυσμός που είχε εμβολιαστεί ή είχε μολυνθεί τουλάχιστον μία φορά ήταν στο όριο του 70% (Ioannidis, 2022; Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022). Ο εμβολιασμός ή/και η μόλυνση δεν εγγυώνται αποτελεσματικές και «διαχρονικές» ανοσοαποκρίσεις. Η ανοσία του πληθυσμού οφείλει να ανανεώνεται με νέες λοιμώξεις και εμβολιασμούς. Εντούτοις, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού παραμένουν ανεμβολίαστα, παρόλες τις προσπάθειες πειθούς και τις εκστρατείες εμβολιασμού, και ορισμένα ανεμβολίαστα άτομα είναι εφικτό να διαφύγουν τη μόλυνση για πολλά χρόνια (Ioannidis, 2022).

Πολλά ακόμα στοιχεία πρέπει να αξιολογηθούν προτού «αφεθεί» με ασφάλεια η πανδημία στο παρελθόν. Οι παράγοντες αυτοί, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν το μειωμένο αριθμό θανάτων, την ήπια κλινική επιβάρυνση, τη μειωμένη πίεση στα συστήματα υγείας, την άρση των περιοριστικών μέτρων, το μειωμένο πραγματικό και αντιληπτό προσωπικό κίνδυνο και τη μετριασμένη προσοχή του κοινού. Βέβαια, ακόμη και αν όλα τα προηγούμενα στοιχεία βρίσκονται – κυμαίνονται σε φυσιολογικά επίπεδα δε σημαίνει ότι το πρόβλημα παύει να υφίσταται. Είναι άγνωστο το πότε μπορεί να

συμβεί η επόμενη πανδημία – σε λιγότερο από ένα χρόνο ή σε περισσότερο από έναν αιώνα. Η ετοιμότητα για επερχόμενη πανδημία είναι σημαντικό να δρομολογηθεί με προσεκτικές μελέτες και εκ των προτέρων οργάνωση, δίχως τη διατάραξη της ροής που έχει επιστρέψει στη ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων (Ioannidis, 2022).

3. ΟΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η πανδημία COVID – 19, όπως έχει αναφερθεί νωρίτερα, είχε έντονο αντίκτυπο σε πολλές πτυχές της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης (van Zoonen & ter Hoeven, 2022), καθώς η αγορά εργασίας αποτέλεσε το βασικό μηχανισμό προσαρμογής των εθνικών οικονομιών για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020). Η πανδημία και τα μέτρα που λήφθηκαν για τον περιορισμό της επιδείνωσαν τα προϋπάρχοντα ελλείμματα αξιοπρεπούς και βιώσιμης εργασίας (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2022), αυξάνοντας κι άλλο τα μειωμένα εισοδήματα των νοικοκυριών, τη φτώχεια, την οικονομική ανισότητα, την υποαπασχόληση, την ανεργία και γενικά διέυρυναν τις επισφαλείς μορφές εργασίας (Ciotti et al., 2020). Ωστόσο, παρά τις αρνητικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας και την ανασφάλεια που κυριάρχησε, κατά τη διάρκειά της αναδιαμορφώθηκαν ορισμένες αντιλήψεις των κυβερνήσεων και των εργοδοτών – εργαζομένων των οργανισμών και των επιχειρήσεων, οι οποίες οδήγησαν σε μία διαφορετική εργασιακή κανονικότητα (Carnevale & Hatak, 2020; Kramer & Kramer, 2020; Reiffer et al., 2022). Ζωτικής σημασίας προϋπόθεση αποτέλεσε η πρόσβαση στο διαδίκτυο και η υψηλή τεχνολογική εξειδίκευση, εφόσον η αλλαγή στο εργασιακό περιβάλλον – δηλαδή η προτίμηση του ψηφιακού χώρου και της άυλης απασχόλησης έναντι του φυσικού χώρου εργασίας – ήταν απόρροια της μείωσης της γεωγραφικής κινητικότητας της εργασίας εν όψει του νέου κορονοϊού (Ciotti et al., 2020; Ecke et al., 2022).

Ένεκα της συγκεκριμένης πραγματικότητας στο εργασιακό καθεστώς, λοιπόν, προσωρινά αναδύθηκαν και εξελίχθηκαν περαιτέρω οι εναλλακτικές λύσεις απασχόλησης (Carnevale & Hatak, 2020), οι οποίες για τον επόμενο καιρό και με τις κατάλληλες διαμορφώσεις δύνανται να παραμείνουν στο προσκήνιο και κατά κάποιον τρόπο να μονιμοποιηθούν. Είναι αντιληπτό πως μέσω της υιοθέτησης αυτών των μοντέλων εργασίας δόθηκε μία ανάσα ανακούφισης στην παγκόσμια οικονομία και αποτράπηκε η πλήρης κατάρρευσή της, καθώς και μεν επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό η απασχόληση (διά της ελάττωσης των ωρών εργασίας) κατά την πανδημική περίοδο και οξύνθηκε η ανεργία, αλλά η κατάσταση πρόκειται να ήταν σε πολύ χειρότερο επίπεδο δίχως τα σημερινά μέσα και μέτρα αντιμετώπισης. Φυσικά, ήταν αναμενόμενο (και έγινε πράξη) ότι έπειτα από τη λήξη των lockdowns και το άνοιγμα όσων ΜμΕ άντεξαν αυτήν τη συνθήκη θα υπήρχε πτώση στο ποσοστό της ανεργίας σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, αφού οι εργαζόμενοι σε αναστολή θα επέστρεφαν στις δουλειές τους και οι μακροχρόνια άνεργοι θα ανεύρισκαν ευκολότερα – γρηγορότερα μόνιμη απασχόληση (Yarovaya, Brzeszczyński, et al., 2022). Η συμπεριφορά της αγοράς εργασίας μετά την άρση των κυβερνητικών αποφάσεων για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού SARS-CoV-2, ουσιαστικά, καθόρισε το τελικό μικρό ή μεγάλο αποτύπωμα που άφησε η υγειονομική κρίση στο διάβα της. Στην παρούσα φάση η αγορά εργασίας φαίνεται να έχει ήδη ανακάμψει από το σοκ που προκάλεσε η πανδημία COVID – 19, συνεπώς η ίδια η διαταραχή χαρακτηρίζεται αφενός ως ένα απρόσμενο εκκωφαντικό γεγονός και αφετέρου από μία σχετική παροδικότητα (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2022).

3.1. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Μία εις βάθος ανάλυση των εξελίξεων στην αγορά εργασίας θεωρείται απαραίτητη και κρίσιμη, καθώς η ίδια αποτελεί το συνδυαστικό κρίκο μεταξύ της οικονομίας και της κοινωνίας. Η απασχόληση και η ανεργία, που πραγματεύονται, αποτελούν δύο βασικά συναθροιστικά μεγέθη της αγοράς εργασίας. Η εμφάνιση της πανδημίας το 2019 αντέστρεψε την αποκλιμάκωση της ανεργίας και τη βαθμιαία ανάκαμψη της απασχόλησης των τελευταίων χρόνων. Επιπλέον, εξαιτίας της προώθησης μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης παρατηρήθηκε αύξηση του ποσοστού υποαπασχόλησης – ημιαπασχόλησης η οποία συνδέθηκε, κυρίως, με τη σημαντική άνοδο του ποσοστού των ανέργων (περιορισμένη προσφορά θέσεων εργασίας συγκριτικά με τον αριθμό των ανθρώπων που επιθυμούσαν/είχαν τη δυνατότητα να εργαστούν) και όχι τόσο με τη μείωση των ωρών εργασίας (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020; INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2021; INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2022). Δυσχερείς ήταν οι επιπτώσεις στις συνθήκες διαβίωσης και την ποιότητα ζωής του παγκόσμιου πληθυσμού (Jacques-Avinõ et al., 2020), παρότι οι άμεσες ενισχύσεις – επιδοτήσεις στις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά από τα κράτη δεν έλειψαν. Όπως ανέφερε η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), κινδύνευσαν ιδιαίτερα οι απασχολούμενοι της άτυπης οικονομίας (που φτάνουν περίπου το μισό του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού σε αριθμό) με κατάρρευση του βιοτικού τους επιπέδου και γενικώς τα πιο φτωχά και «εύθραυστα» κοινωνικά στρώματα (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020). Κατά συνέπεια, απαιτήθηκαν πιο δραστικές και αποτελεσματικές παρεμβάσεις για την επίλυση των πολλαπλών προβλημάτων που επέφερε η πανδημική κρίση στην αγορά εργασίας.

Οι διάφορες βραχυχρόνιες ενέργειες στήριξης των κυβερνήσεων προς την αγορά εργασίας στόχευαν τόσο στα εισοδήματα των εργαζομένων και κατ' επέκταση τα νοικοκυριά όσο και στις επιχειρήσεις που είχε ανασταλεί η λειτουργία τους ή/και που κινδύνευαν με οριστικό «λουκέτο». Πρόκειται για αντικυκλικά μέτρα που αποσκοπούσαν στη συγκράτηση της βαθιάς ύφεσης και την καλύτερη δυνατή ενίσχυση της απασχόλησης. Παραδείγματος χάριν, εν μέσω έξαρσης των κρουσμάτων του ιού, υλοποιήθηκε μία εμβληματική πρωτοβουλία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το λεγόμενο πρόγραμμα SURE – Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020). Ήταν μία από τις καίριες συνιστώσες της συνολικής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την προστασία των πολιτών και τον περιορισμό των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID – 19. Ειδικότερα, στόχος του προγράμματος αποτελούσε η υποστήριξη των εργοδοτών των επιχειρήσεων, η προστασία των εργαζομένων και των αυτοαπασχολούμενων από την απώλεια θέσεων εργασίας ή/και εισοδήματος. Το μέσο προσωρινής στήριξης για το μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE) αφορούσε τα κράτη μέλη που όφειλαν να κινητοποιήσουν σημαντικά χρηματοδοτικά μέσα για την καταπολέμηση των αρνητικών συνεπειών και παρείχε ενίσχυση ύψους έως 100 δισεκατομμύρια ευρώ (εκ των οποίων 6,2 δισεκατομμύρια ευρώ για την Ελλάδα) με τη μορφή δανείων. Η Επιτροπή εξέδωσε κοινωνικά ομόλογα χαμηλού επιτοκίου, τα οποία στη συνέχεια διοχετεύτηκαν στα πληττόμενα κράτη μέλη με ευνοϊκούς όρους δανεισμού για την άμεση κάλυψη των υποχρεώσεων εθνικών εργασιακών προγραμμάτων. Η διαθεσιμότητα του μέσου SURE είχε οριστεί μέχρι την τελευταία ημέρα του έτους 2022, ενώ η αποπληρωμή όσων ομολόγων εκδόθηκαν εντός του 2020 έχει αποφασιστεί να πραγματοποιηθεί μεταξύ του 2025 και του 2051 (European Commission, 2020).

Παρόλα αυτά, μόνο τέτοιου είδους βραχυπρόθεσμες αντιμετώπισεις δεν αρκούσαν. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεξεργάζεται ήδη τη νέα πρόταση ενός διαρκούς ευρωπαϊκού Συστήματος Αντασφάλισης Ανεργίας για την υποστήριξη της απασχόλησης και την προστασία των εργαζομένων που εξαναγκαστικά χάνουν τις δουλειές τους από τις οικονομικές διαταραχές που φέρουν οι διάφορες κρίσεις, συμβάλλοντας άμεσα στη σταθεροποίηση του εισοδήματος των νοικοκυριών και ενισχύοντας ευρύτερα την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης (European Commission, 2020). Επίσης, εφόσον τη δεδομένη στιγμή η αγορά εργασίας βρίσκεται και πάλι σε κατάσταση ανάκαμψης, η υιοθέτηση μίας πιο ισόρροπης αναπτυξιακής στρατηγικής από εδώ και στο εξής αποτελεί μονόδρομο. Οι κύριες προϋποθέσεις για βιώσιμη ανάκαμψη είναι η ύπαρξη ποιοτικών θέσεων εργασίας, ο σεβασμός των θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων και η διαμόρφωση μισθών αξιοπρεπούς διαβίωσης, καθώς μελλοντικά η εξέλιξη της απασχόλησης, των αμοιβών και η δημιουργία αξιοπρεπών και παραγωγικών θέσεων εργασίας επίκειται να διαδραματίσουν σπουδαίο ρόλο στη σταθερότητα της οικονομίας και τη διατηρησιμότητα αυτής της βελτίωσης (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2021; INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2022).

3.2. ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID – 19

Υψηλή εργασιακή ανασφάλεια επήλθε ύστερα από το ξέσπασμα της πανδημίας COVID – 19. Ψυχοκοινωνικό στρες και πίεση εκδηλώθηκαν λόγω των ακραίων συνθηκών στην αγορά εργασίας, όπως η ορμητική μείωση και η απώλεια σε μερικούς κλάδους απασχόλησης των ωρών και των θέσεων εργασίας αντίστοιχα ή/και η υπερφόρτωση εργασίας σε άλλους κλάδους (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020). Οι χώρες και οι οργανισμοί σε όλον τον κόσμο έχουν κατηγοριοποιήσει ορισμένες εργασίες ως βασικές και τις υπόλοιπες ως μη βασικές. Οι ορισμοί σχετικά με τη βασική εργασία ποικίλλουν, όμως ιστορικά το ιατρικό – νοσηλευτικό προσωπικό, η αστυνομία και άλλα συναφή επαγγέλματα ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία. Επιπρόσθετα, στους εργαζομένους «της πρώτης γραμμής», οι οποίοι αποτελούν και το 80% του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού, συμπεριλαμβάνονται οι παραγωγοί, μεταφορείς και πωλητές ειδών διατροφής και πρώτης ανάγκης, οι εργάτες διαλογής απορριμμάτων, οι δάσκαλοι, οι οδηγοί δημοσίων συγκοινωνιών και οι υπάλληλοι απαραίτητων διοικητικών υπηρεσιών δημοτικού επιπέδου (van Zoonen & ter Hoeven, 2022). Η βασική εργασία είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της οικονομίας και της κοινωνίας σε «λειτουργία» και κατά το διάστημα της πρόσφατης υγειονομικής κρίσης αποδείχθηκε εντονότερα ο βαθμός στον οποίο η κοινωνία στηρίζεται στην ουσιαστική απασχόληση (Guasti, 2020).

Στο πλαίσιο των lockdowns που επιβλήθηκαν από την πολιτεία κάθε χώρας επιτράπηκε η μετακίνηση και η διατήρηση του τυπικού μοντέλου εργασίας στους αναγκαίους απασχολούμενους για την εξυπηρέτηση των απαραίτητων λειτουργιών της κοινωνίας (Carnevale & Hatak, 2020; Guasti, 2020; Ecke et al., 2022). Αντίθετα, σε πολλούς εργαζομένους με μη βασικές θέσεις εργασίας απαιτήθηκε η μείωση των μετακινήσεων – η παραμονή στο σπίτι και η εργασία από τον ίδιο χώρο (Carnevale & Hatak, 2020; van Zoonen & ter Hoeven, 2022; Ecke et al., 2022). Η τηλεργασία και το μεικτό μοντέλο εργασίας προϋπήρχαν, έστω και σε μία «γκρίζα» θεσμικά ζώνη, αλλά ο οξύς ενστερνισμός τους στο διάστημα του COVID – 19 αποτέλεσε το «μάννα εξ ουρανού» για τη μερική διαφύλαξη της αγοράς εργασίας και του συστήματος υγείας (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2020).

Εντούτοις, οι κλονισμοί στις εργασιακές διαδικασίες επηρέασαν ιδιαίτερα τον ψυχισμό αμφοτέρων των ομάδων απασχόλησης. Διαφορετικοί στρεσογόνοι παράγοντες, όμως, εντοπίστηκαν στις δύο κατηγορίες. Οι απασχολούμενοι σε βασικές θέσεις εργασίας βίωσαν γενική αγωνία μέσω εργασιακών στρεσογόνων παραγόντων, όπως οι χρονικές πιέσεις και η ασάφεια – έλλειψη οργάνωσης, ενώ οι εργαζόμενοι σε λιγότερο βασικές θέσεις απασχόλησης έζησαν με την αγωνία που τους «γέννησε» η υποχρεωτική κοινωνική αποστασιοποίηση και η εντολή για εξ' αποστάσεως εργασία. Η μείωση της παραγωγικότητας και της ευημερίας των μη βασικών απασχολουμένων αφορούσε, πρωτίστως, την αίσθηση της απομόνωσης που τους διακατείχε σε εκείνη τη φάση της ζωής τους από την απώλεια της δυνατότητας αλληλεπίδρασης με τους συναδέλφους τους (van Zoonen & ter Hoeven, 2022). Ο φυσικός εργασιακός χώρος αποτελεί έναν κατεξοχήν χώρο κοινωνικοποίησης και η μετάβαση στην απομακρυσμένη εργασία, λόγω των διαταραχών που δημιουργήσε η εμφάνιση του νέου κορονοϊού, ήταν απότομη – αν και εν μέρει επιθυμητή (Ecke et al., 2022). Η κρίση υγείας του COVID – 19 βρήκε απροετοίμαστη την αγορά εργασίας.

3.2.1. *Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΥΒΡΙΔΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ*

Η μεταβολή του εργασιακού περιβάλλοντος αποτέλεσε, τελικά, την πιο δραστική και αποτελεσματική ρύθμιση για τη στήριξη της αγοράς εργασίας. Η αύξηση της τηλεργασίας ή/και της υβριδικής απασχόλησης, έπειτα από την εκδήλωση κρουσμάτων, τη διάδοση του ιού SARS-CoV-2 διεθνώς και το μεγάλο αριθμό θανάτων που προκάλεσε, συνιστούσε την πρωταρχική επιλογή. Όπως έχει προαναφερθεί, η τηλεργασία προϋπήρχε σε κάποιο βαθμό, ωστόσο εξελίχθηκε, μετασχηματίστηκε και καθιερώθηκε με γενικευμένο – κυρίαρχο τρόπο στο εργασιακό καθεστώς λόγω των συνθηκών που δημιούργησε η πανδημική κρίση (Reiffer et al., 2022). Εκείνη τη χρονική περίοδο η εξ' αποστάσεως εργασία αποτέλεσε την κύρια μορφή εργασίας για εκατομμύρια απασχολουμένους σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς μπόρεσε να προστατέψει υφιστάμενες θέσεις απασχόλησης αλλά και να δημιουργήσει μερικές καινούργιες θέσεις εργασίας (Κυριακούλιας, 2020). Σήμερα, όπου τα δεδομένα για τον κορονοϊό κινούνται εμφανώς σε πιο βελτιωμένα επίπεδα, θα ήταν ενδιαφέρον να μελετηθεί σε ποια κατάσταση βρίσκεται το μοντέλο της τηλεργασίας. Δηλαδή αν εξακολουθεί να είναι η πρώτη επιλογή των οργανισμών και των επιχειρήσεων που μπορούν να την υποστηρίξουν ή η βαθμιαία «επιστροφή στην κανονικότητα» χαρακτηρίστηκε και από την επάνοδο της διά ζώσης εργασίας.

Η τηλεργασία (telework) είναι εκείνη η μορφή απασχόλησης που υλοποιείται μέσω της χρήσης της επιστήμης της Πληροφορικής και γενικά των νέων τεχνολογιών, έχοντας ως αποτέλεσμα τη διάκριση του κλασικού, δεδομένου γεωγραφικά, τόπου εργασίας. Παρέχεται με έναν πιο ευέλικτο τρόπο σε διαφορετικά χωρικά και ενίοτε χρονικά εργασιακά πλαίσια. Η έννοια της τηλεργασίας φέρει τροποποιήσεις μεταξύ των χωρών του κόσμου, όμως σε όλες τις περιπτώσεις οι ορισμοί που δίνονται στηρίζονται σε δύο χαρακτηριστικά: (α) την παροχή εργασίας, σε τακτική ή σταθερή βάση, σε άλλο τόπο από τις εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων (π.χ. κατ' οίκον, σε ειδικά διαμορφωμένα κέντρα τηλεργασίας, σε τηλεχωριά – televillages, κ.ά.) και (β) την εκτέλεση των εργασιακών καθηκόντων αποκλειστικά με είδη ηλεκτρονικών συσκευών (Κυριακούλιας, 2020). Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (International Labour Organization) και το βιβλίο της με τίτλο «Telework in the 21st Century: An Evolutionary

Perspective», που επιμελήθηκε ο Messenger (2019), οι βασικές κατηγορίες εργαζομένων με καθεστώς τηλεργασίας είναι τρεις σε αριθμό. Πρώτον, οι τηλεεργαζόμενοι με έδρα το σπίτι (regular home – based teleworkers), δεύτερον οι τακτικά κινητοί τηλεεργαζόμενοι (regular mobile teleworkers), οι οποίοι απασχολούνται σε διαφορετικούς χώρους από το χώρο του εργοδότη τους ή της κατοικίας τους, και τρίτον οι περιστασιακά τηλεεργαζόμενοι (occasional teleworkers) που εργάζονται κατά βάση στις εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων και πιο σπάνια από το σπίτι τους ή αλλού.

Το μεικτό ή υβριδικό μοντέλο εργασίας (hybrid work) αποτελεί ένα σχετικά νέο εγχείρημα το οποίο βρίσκεται ακόμη υπό διαμόρφωση και οργάνωση. Συνδυάζει τη διάζωση απασχόληση με την εξ' αποστάσεως εργασία (Taale et al., 2022), δίνοντας τη δυνατότητα στους εργαζομένους που ακολουθούν το συγκεκριμένο μοντέλο να περνούν μερικές ημέρες της εβδομάδας στο χώρο της επιχείρησης ή του οργανισμού που ανήκουν και τις υπόλοιπες ημέρες της εβδομάδας να απασχολούνται εξ' αποστάσεως, συνήθως από τον τόπο κατοικίας τους. Η υβριδική εργασία σηματοδοτεί την εποχή της ευελιξίας, στην οποία τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι διατηρούν τα οφέλη και των δύο μοντέλων.

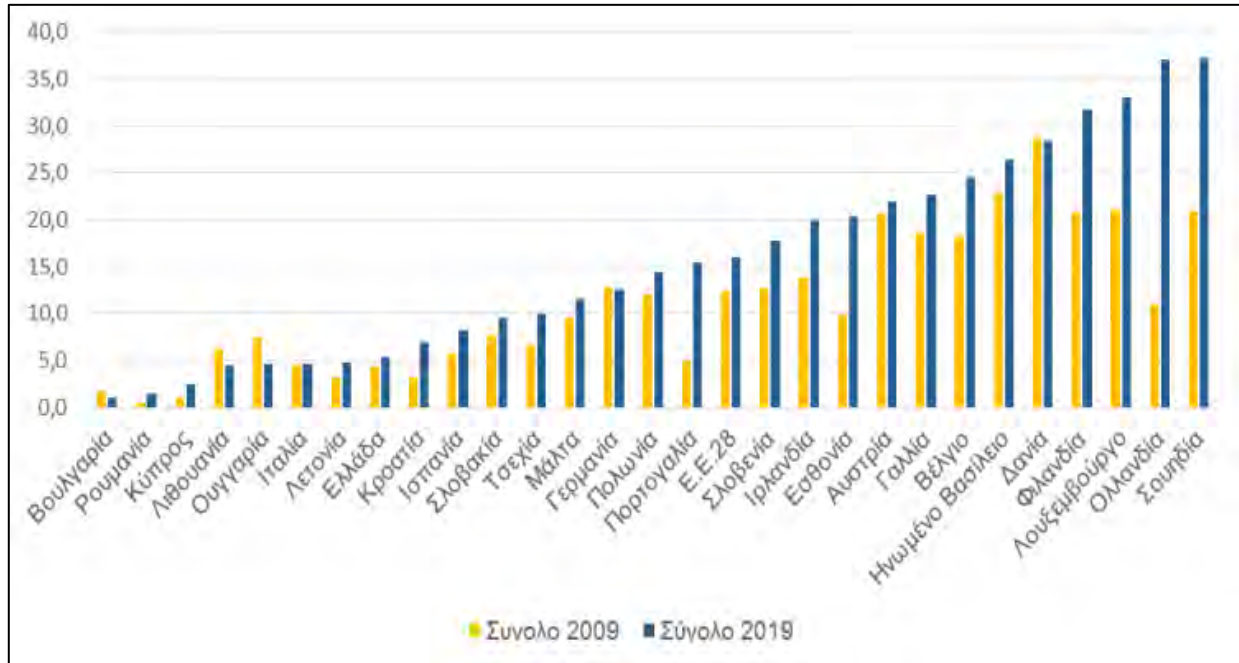
3.2.2. Η ΤΗΛΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σε αυτό το στάδιο της εργασίας είναι συνετό να παρατεθούν μερικά στατιστικά δεδομένα για την εξ' αποστάσεως απασχόληση σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Το ποσοστό υιοθέτησης της τηλεργασίας πριν από την κρίση υγείας ήταν αρκετά χαμηλό για την πλειοψηφία των χωρών. Η αργή υιοθέτησή της αποδίδεται σε τρεις παράγοντες: (α) στην αδυναμία ορισμένων επαγγελματιών να πραγματοποιηθούν εξ' αποστάσεως και στο γεγονός ότι η τηλεργασία ήταν ένα προνόμιο που είχε παραχωρηθεί, κυρίως, σε επαγγελματίες υψηλής εκπαίδευσης, (β) στην εξάρτηση της τηλεργασίας από τη στάση των εργοδοτών απέναντί της, καθώς η απασχόληση των υπαλλήλων εκτός του καθιερωμένου χώρου απασχόλησης εγκρίνεται από την εργοδοσία, και (γ) στην επιλογή – επιθυμία της εξ' αποστάσεως εργασίας από τους ίδιους τους εργαζομένους (Reiffer et al., 2022). Σε άλλη μελέτη υποστηρίζεται ότι η αντίσταση στην εξ' αποστάσεως εργασία ήταν αποτέλεσμα και της έλλειψης εμπιστοσύνης (Kramer & Kramer, 2020). Εντούτοις, τα δεδομένα πήραν άλλη μορφή κατόπιν της εμφάνισης του COVID – 19 όπου η τηλεργασία έγινε αναγκαιότητα.

Αναλυτικότερα, η γενική εικόνα της τηλεργασίας στην Ε.Ε. πριν την πανδημία κατέγραφε αυξητική τάση, αν και όχι εντυπωσιακή. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα, το οποίο απεικονίζει τη συνολική τηλεργασία – συμπεριλαμβάνει και την περιοδική και τη σταθερή εξ' αποστάσεως απασχόληση – για τα 28 κράτη μέλη της Ε.Ε. (πριν το Brexit) και τα έτη 2009 και 2019, από το 12,4% που σημείωνε στο πρώτο έτος σύγκρισης έφτασε στο 16,1% κατά το δεύτερο έτος. Στις χώρες της Ένωσης η αναλογία των τηλεεργαζομένων ξεπερνούσε σωρευτικά το 30% σε ελάχιστες περιπτώσεις (Σουηδία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Φινλανδία), ενώ παρουσίαζε χαμηλά ποσοστά – κάτω από 10% – στα περισσότερα από τα μισά κράτη μέλη. Οι ανομοιότητες αυτές εξηγούνται από τη διαφορετική δομή των οικονομιών των χωρών, από τον αριθμό των επενδύσεων σε ψηφιακές υποδομές και από την πρόσβαση στη νέα τεχνολογία και στην κατάλληλη εκπαίδευση – επαγγελματική κατάρτιση. Η Ελλάδα, σύμφωνα με το ίδιο γράφημα, είχε ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά τηλεργασίας στην

Ευρώπη. Συνολικά ανερχόταν στο 4,3% για το έτος 2009 και στο 5,3% – αύξηση μόλις κατά μία ποσοστιαία μονάδα – για το 2019 (Κυριακούλιας, 2020).

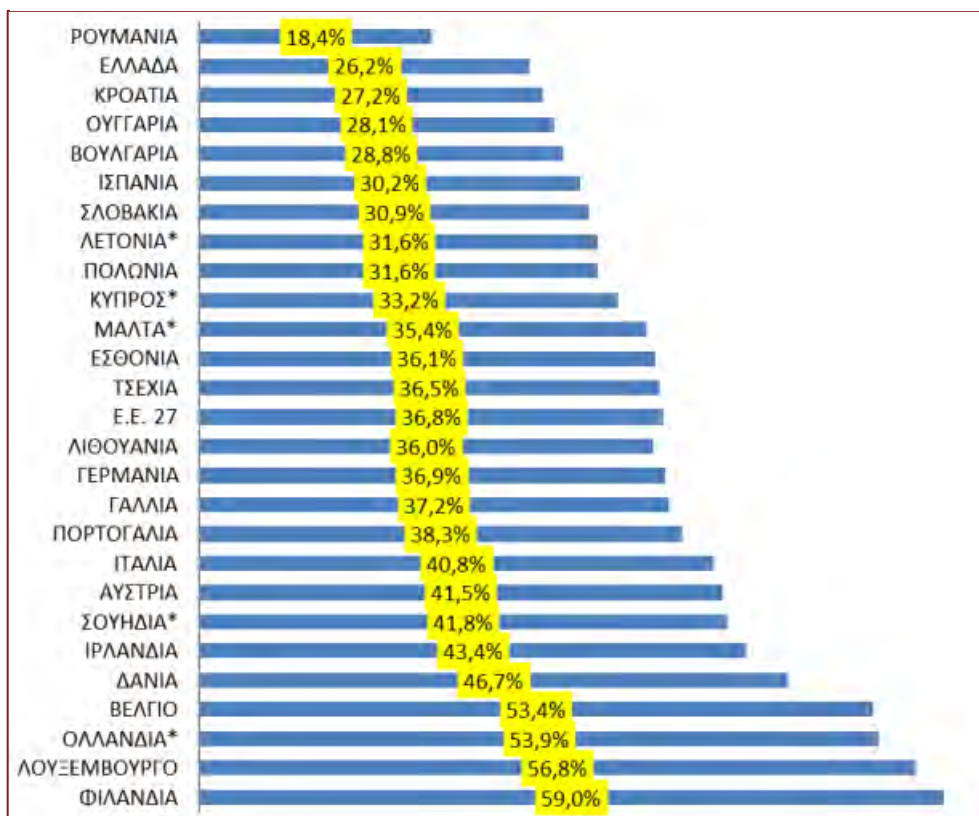
Γράφημα 5: Το ποσοστό των τηλεργαζομένων ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης για τα 28 κράτη μέλη της Ε.Ε. και τα έτη 2009 και 2019

Πηγή: Κυριακούλιας (2020)

Σημείο καμπής αποτέλεσε για την εξ' αποστάσεως απασχόληση η εκδήλωση του COVID – 19 (Ecke et al., 2022) και τούτο διότι οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις, με ένα γενικευμένο και βεβαιασμένο τρόπο, καθιέρωσαν την τηλεργασία ως λύση ανάγκης για τη διασφάλιση της ορθής και ασφαλούς λειτουργίας τους. Άπαντες κλήθηκαν να προσαρμοστούν, λόγω των νέων έκτακτων συνθηκών, στο μετασχηματισμό του τυπικού τρόπου παροχής της εργασίας. Την πρώτη καταγραφή του ποσοστού των τηλεργαζομένων ως αποτέλεσμα της κρίσης υγείας πραγματοποίησε, σε πανευρωπαϊκή κλίμακα, το Eurofound το 2020. Η μελέτη έδειξε ότι σχεδόν το 37% (πάνω από το 1/3) των Ευρωπαίων απασχολούμενων που προηγουμένως ακολουθούσε το διά ζώσης μοντέλο εντάχθηκε πλήρως σε καθεστώς τηλεργασίας. Τα υψηλότερα ποσοστά τηλεργασίας σημειώθηκαν στις Σκανδιναβικές χώρες και στις χώρες Benelux (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στη Ρουμανία, την Ελλάδα, την Κροατία, την Ουγγαρία και τη Βουλγαρία (σε αύξουσα σειρά). Το μικρό αυτό ποσοστό υιοθέτησης της τηλεργασίας στην Ελλάδα (26,2%) συνδέεται με τη διαχρονική της δυσκολία στην προσαρμογή σε μεταβαλλόμενες συνθήκες, που αναφέρονται αφενός στις ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές και αφετέρου στα σύγχρονα συστήματα οργάνωσης της εργασίας στις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς (Κυριακούλιας, 2020). Τα στοιχεία φαίνονται αναλυτικά στο γράφημα 6 που ακολουθεί.

Γράφημα 6: Το ποσοστό των εργαζομένων της Ε.Ε. που εντάχθηκε σε καθεστώς τηλεργασίας ως αποτέλεσμα της κρίσης COVID – 19

Πηγή: Κυριακούλιας (2020)

3.2.3. Η ΤΗΛΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΕΛΠΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Το πιο διαδεδομένο είδος τηλεργασίας πριν και κατά τη διάρκεια του COVID – 19 ήταν η εργασία που ασκείται με έδρα το σπίτι (Work From Home – WFH), είτε σε τακτική είτε σε μόνιμη βάση. Κρίσιμο προαπαιτούμενο αυτής ήταν η ύπαρξη του κατάλληλου χώρου στις κατοικίες των απασχολούμενων, ήτοι έναν πλήρως λειτουργικό και σταθερό «σταθμό εργασίας» αλλά και του απαραίτητου τεχνολογικού (και μη) εξοπλισμού, με σκοπό τη μεγιστοποίηση της προσωπικής τους παραγωγικότητας. Την προ – πανδημική εποχή καταγράφονταν σχετικά έντονες διαφορές μεταξύ των χαρακτηριστικών των εργαζομένων που ασκούσαν ήδη την εργασία από το σπίτι και των απασχολούμενων διά ζώσης. Παραδείγματος χάριν, το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο μόρφωσης και γενικά η κοινωνικοοικονομική κατάσταση αποτελούσαν μερικά από τα πιο σημαντικά «κριτήρια επιλογής» για τους υποψηφίους οι οποίοι θα ακολουθούσαν στο εξής το μοντέλο της τηλεργασίας (Κυριακούλιας, 2020). Στην περίοδο της πανδημίας υψηλός αριθμός (μη βασικών) εργαζομένων κλήθηκε, εξαιτίας των lockdowns, να αλλάξει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο εκτελούσε τα καθήκοντά του και να ενταχθεί στο καθεστώς της τηλεργασίας, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν είχαν και προηγούμενη επαφή – εμπειρία με την κατ’ οίκον απασχόληση. Μένει να εξεταστεί αν τα συγκεκριμένα κριτήρια συνέχισαν να υφίστανται στον COVID – 19 ή εάν η αναγκαιότητα του WFH τα εκμηδένισε.

Η μετατόπιση πολλών εργαζομένων στο WFH, λοιπόν, υλοποιήθηκε επειδή οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις κατά το χρόνο της μετακίνησης και στο φυσικό χώρο της εργασίας είχαν συνδεθεί με τον αυξημένο κίνδυνο μόλυνσης από τον ιό SARS-CoV-2 (Ecke et al., 2022). Μεταξύ των νέων τηλεεργαζομένων, ως αποτέλεσμα της πανδημίας, μετρήθηκαν και περισσότεροι μισθωτοί (είτε στον ιδιωτικό είτε στο δημόσιο τομέα), καθώς πριν τον COVID – 19 οι ελεύθεροι επαγγελματίες υπό καθεστώς τηλεργασίας υπερτερούσαν αρκετά σε αριθμό (Κυριακούλιας, 2020). Τα διάφορα ευρήματα υποδεικνύουν, επίσης, ότι νέοι τύποι επαγγέλματος ασκήθηκαν από απόσταση, ιδίως σε περιπτώσεις που η εργασία δε συνδέεται με μία τοποθεσία αλλά βασίζεται στην τεχνολογία και εκτελείται από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή (Kramer & Kramer, 2020). Αναμενόμενα υψηλά ποσοστά WFH εντοπίστηκαν σε ειδικότητες παροχής υπηρεσιών του τριτογενούς παραγωγικού τομέα, ωστόσο το WFH παρέμεινε δύσκολα εφαρμόσιμο ή εντελώς αδύνατο στους κατεχοχόν παραγωγικούς κλάδους του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα παραγωγής καθώς και στα επαγγέλματα που είναι συνυφασμένα με την παραγωγή των τελικών προϊόντων. Συγκεκριμένα, οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι υψηλών προσόντων και τα ανώτερα και διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων – οργανισμών (εν γένει επαγγέλματα γραφείου), των οποίων οι αρμοδιότητες εκτελούνται μέσω της τεχνολογίας, κατείχαν ταυτόχρονα υψηλό βαθμό αυτονομίας, ευελιξίας και δυνατότητα για εξ’ αποστάσεως απασχόληση. Στον αντίποδα, χαμηλά ποσοστά WFH παρατηρήθηκαν στις ειδικότητες έντασης εργασίας με μικρή τεχνολογική εξειδίκευση, δηλαδή στα επαγγέλματα στα οποία απαιτείται η απευθείας επαφή με τον πελάτη (Κυριακούλιας, 2020).

Όσον αφορά τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, οι μελέτες των Reiffer et al. (2022) και των Ecke et al. (2022) για τη Γερμανία σύγκριναν τα γνωρίσματα και τη συμπεριφορά των νέων απασχολούμενων σε καθεστώς τηλεργασίας με εκείνους που εργάζονταν ήδη από απόσταση στο παρελθόν. Τα πορίσματα των ερευνών έδειξαν ότι δε σημειώθηκαν ιδιαίτερες αλλαγές στα προφίλ των

τηλεργαζομένων ένεκα της μετάβασης από τη μία κατάσταση στην άλλη. Επιπλέον, στις ίδιες έρευνες αναφέρεται ότι πολλά από τα αποτελέσματα είναι συνεπή με προηγούμενες μελέτες από άλλες χώρες. Πιο αναλυτικά, υποστηρίζεται ότι υπό οποιαδήποτε από τις δύο συνθήκες η ευκαιρία για WFH σχετιζόταν σημαντικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, το φύλο των εργαζομένων και την οικονομική τους κατάσταση, ενώ η ηλικία και η εργασιακή τους κατάσταση (πλήρης ή μερική απασχόληση) δε φαίνεται να διαδραμάτιζε καθοριστικό ρόλο (Ecke et al., 2022). Η κατ' οίκον εργασία κατά τη διάρκεια του COVID – 19 παρέμεινε, ως επί το πλείστον, προνόμιο εκείνων με υψηλότερο βαθμό μόρφωσης και καλύτερο οικονομικό στάτους (Tanguay & Lachapelle, 2020). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται εν μέρει, σύμφωνα με αντίστοιχες εκθέσεις, και για την Ελλάδα. Η μείωση των απασχολούμενων στις ηλικίες 15 – 64 ετών το 2020 αφορούσε, κυρίως, άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, ενώ μία αύξηση της απασχόλησης παρατηρήθηκε στους αποφοίτους μεταδευτεροβάθμιας (+11,2 χιλ. άτομα) και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (+12,4 χιλ. άτομα), οι οποίοι κατέχουν τα απαραίτητα εφόδια για την εκτέλεση του WFH (INE Γ.Σ.Ε.Ε., 2021). Για το βιολογικό φύλο επικρατεί ασάφεια στην επιστημονική κοινότητα, γιατί ορισμένες μελέτες υποστηρίζουν ότι η τηλεργασία εν μέσω πανδημίας συνέχισε να ακολουθείται από άνδρες και άλλες μελέτες αποκαλύπτουν ότι οι γυναίκες απασχολήθηκαν μέσω WFH τακτικότερα – λόγω της αναστολής λειτουργίας των σχολείων και γενικά των υπηρεσιών παιδικής φροντίδας (Tanguay & Lachapelle, 2020).

Μονάχα η οικογενειακή κατάσταση των απασχολούμενων φάνηκε να επηρέασε σημαντικά το τελικό αποτέλεσμα. Και τούτο διότι αν και η οικογενειακή κατάσταση των εργαζομένων παρουσίαζε αυξημένο επίπεδο σημαντικότητας στο διάστημα πριν την πανδημία, με τους οικογενειάρχες να προτιμούν περισσότερο το WFH σε σχέση με αυτούς που ζούσαν μόνοι, διαπιστώθηκε ότι η συγκεκριμένη συνθήκη μεταβλήθηκε εξαιτίας της αναγκαστικής κοινωνικής αποστασιοποίησης. Συνεπώς, στη διάρκεια της κρίσης υγείας μεγάλος αριθμός απασχολούμενων, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για άγαμους ή έγγαμους και με παιδιά στο νοικοκυριό, στράφηκε υποχρεωτικά στην τηλεργασία με έδρα το σπίτι (Reiffer et al., 2022).

3.3. Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ COVID – 19

Από μία βιβλιογραφική επισκόπηση είναι σαφές ότι στο διάστημα του COVID – 19 επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό και οι ρουτίνες μετακίνησης εξαιτίας του υψηλού κινδύνου μόλυνσης από τα μέσα μεταφοράς που επικρατούσε και των μέτρων περιορισμού κυκλοφορίας που υποβλήθηκαν διεθνώς. Αρκετές έρευνες έχουν αναφέρει, κατά καιρούς, συνολική μείωση της κυκλοφορίας και αλλαγές στους τρόπους μεταφοράς συγκριτικά με την προ – πανδημική περίοδο. Ορισμένες από αυτές τις μελέτες, όμως, εξέφρασαν και ανησυχίες για τις προσωρινές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν, εφόσον αφορούσαν λιγότερο φιλικές προς το περιβάλλον μεταβολές – αν και αναμενόταν η επιστροφή στην προγενέστερη κατάσταση έπειτα από τη μείωση της εξάπλωσης της νόσου και την ανάκληση των κυβερνητικών εντολών (Reiffer et al., 2022).

Η μείωση της γεωγραφικής κινητικότητας της εργασίας βασίστηκε, κυρίως, στην άμεση στροφή πολλών επιχειρήσεων προς την τηλεργασία με έδρα το σπίτι. Πρόκειται για επιχειρήσεις το αντικείμενο των οποίων επέτρεπε την εξ' αποστάσεως απασχόληση, υπακούοντας έτσι στις διαταγές για λιγότερες μετακινήσεις και περιορίζοντας

τον κίνδυνο μόλυνσης των εργαζομένων τους. Βασική παράμετρο, ωστόσο, αποτέλεσε η χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας των απασχολουμένων, καθώς εντοπίστηκε ότι οι άνθρωποι που έπρεπε να διανύσουν μεγαλύτερη απόσταση ώστε να φτάσουν στο γραφείο τους ήταν πιο πιθανό να ξεκινήσουν κατ' οίκον εργασία εν μέσω της πανδημίας. Αντιθέτως, οι άνθρωποι που ζούσαν πιο κοντά στο χώρο εργασίας τους εντοπίστηκε ότι ήταν εκείνοι που δεν περιόρισαν τις μετακινήσεις τους και η πλειοψηφία αυτών «απαρνήθηκε» το μοντέλο της τηλεργασίας στον COVID – 19 (Ecke et al., 2022; Reiffer et al., 2022).

Η αλλαγή στον τρόπο μεταφοράς, κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, αφορούσε τους απασχολούμενους των οποίων η φύση της εργασίας τους δεν επέτρεπε το WFH. Ο τρόπος μετακίνησης προ πανδημίας συνήθως ήταν πολύ σταθερός, όμως οι συνθήκες που δημιούργησε ο COVID – 19 ήταν πρωτόγνωρες και κλήθηκαν όλοι να προσαρμοστούν εκ νέου. Στο πλαίσιο αυτό διαπιστώθηκε τεράστια μείωση στη χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς και σχεδόν αντίστοιχη αύξηση στη χρήση των ιδιωτικών μέσων μεταφοράς για τις καθημερινές μετακινήσεις, ιδιαίτερα του αυτοκινήτου. Προβληματική χαρακτηρίστηκε η συγκεκριμένη μεταβολή, επειδή η επίδραση στο περιβάλλον ήταν αρνητική μέσω του υψηλού κυκλοφοριακού φόρτου που σχηματίστηκε και κατά συνέπεια του πολλαπλασιασμού των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂). Προτεινόμενα, από τους ειδικούς, ήταν η κατά το δυνατόν περισσότερη ενεργητική μετακίνηση (π.χ. ποδήλατο, περπάτημα) – και όχι η παθητική μετακίνηση – για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου μόλυνσης αλλά και τη βελτίωση της ατομικής υγείας των ανθρώπων (Adam et al., 2018; Abdullah et al., 2020; Taale et al., 2022).

3.4. Η ΜΕΤΑ – ΠΑΝΔΗΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΤΗΛΕΡΓΑΣΙΑΣ

Τη δεδομένη χρονική περίοδο τα στοιχεία για το νέο κορονοϊό και όλα όσα εκείνος προξένησε έχουν βελτιωθεί κατά πολύ. Με την εξασθένηση της πανδημίας, την άρση των περιοριστικών μέτρων και την επαναδραστηριοποίηση των οικονομιών ανά την Ευρώπη και τον κόσμο γίνεται σαφές ότι η υφήλιος έχει «επιστρέψει στην κανονικότητα», η οποία όμως είναι ελαφρώς τροποποιημένη. Οι κοινωνίες καλούνται να διαχειριστούν τα αποτελέσματα της πολυδιάστατης κρίσης υγείας και συγχρόνως έρχονται αντιμέτωπες με τις νέες προκλήσεις, όπως τη γεωπολιτική αστάθεια, την ενεργειακή κρίση και τη συνεχή αύξηση του γενικού επιπέδου τιμών των οικονομιών (Διαμαντάκη & Τσενέ, 2022). Οι αλληπάλληλες αυτές κρίσεις «χτυπούν» και πάλι τις χώρες, που προσπαθούσαν να εισέλθουν σε αναπτυξιακή τροχιά έπειτα από την πανδημία (Κλώντζα, 2022). Αποδεικνύεται, έτσι, ότι ο COVID – 19 δεν ήταν ένα μεμονωμένο, ανώμαλο συμβάν (Carnevale & Hatak, 2020). Η προσοχή, εις το εξής, πρέπει να στραφεί σε νέες μορφές σκέψης, προγραμματισμού και δράσης ως αναγκαία συνθήκη για την καλύτερη προσαρμογή στη μετα – πανδημική πραγματικότητα και για την επίτευξη, τελικώς, της πολυπόθητης ανθρωποκεντρικής – βιώσιμης ανάπτυξης.

Πολλές παράμετροι έχουν γυρίσει στην προ – πανδημική τους κατάσταση. Σε αυτές συγκαταλέγεται, κατά κάποιον τρόπο, και το χωρικό πρότυπο της απασχόλησης, διότι ναι μεν στον COVID – 19 η τηλεργασία «κέρδισε έδαφος» και αποτέλεσε βασική εργασιακή επιλογή αλλά το μέλλον της κρίνεται αμφιλεγόμενο. Αν και οι περισσότεροι νέοι τηλεεργαζόμενοι εμφανίζουν θετική στάση απέναντι στην εξ' αποστάσεως απασχόληση, ελάχιστοι είναι αυτοί που συνεχίζουν ακόμη το WFH. Φαίνεται ότι οι

άνθρωποι που ζουν μόνοι επέστρεψαν στη δια ζώσης εργασία ή τηλεργάζονται λιγότερο συχνά. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα με μικρά παιδιά στο νοικοκυριό με την επαναλειτουργία των σχολείων (Reiffer et al., 2022). Επιπρόσθετα, η μείωση της τηλεργασίας στη μετα – πανδημική εποχή πιθανότατα ευθύνεται και στην ενεργειακή κρίση που έχει ξεσπάσει και είναι έντονη στην Ευρώπη. Η επιστημονική κοινότητα, οι πολιτικοί και οι κοινωνικοί φορείς έχουν διχαστεί. Οι επικριτές του μοντέλου θεωρούν ότι η συστηματική γενίκευση της τηλεργασίας δεν είναι η κατάλληλη απάντηση στην τρέχουσα κατάσταση της ενεργειακής κρίσης και τούτο γιατί υποστηρίζουν πως η τηλεργασία δεν είναι απαραίτητα φορέας εξοικονόμησης ενέργειας. Τις περισσότερες φορές εκείνο που πετυχαίνει είναι η μεταφορά των ενεργειακών δαπανών στους εργαζομένους. Αντίθετα, οι υποστηρικτές της τηλεργασίας αναγνωρίζουν την ίδια ως μέσο εξοικονόμησης ενέργειας υπό κάποιες προϋποθέσεις. Επομένως, δεν υφίσταται ένα κοινό πλάνο για όλους και η αντιμετώπιση του ζητήματος εναπόκειται στις ίδιες τις επιχειρήσεις, για να βρουν τη «φόρμουλα» που τους ταιριάζει (Καψύλης, 2022).

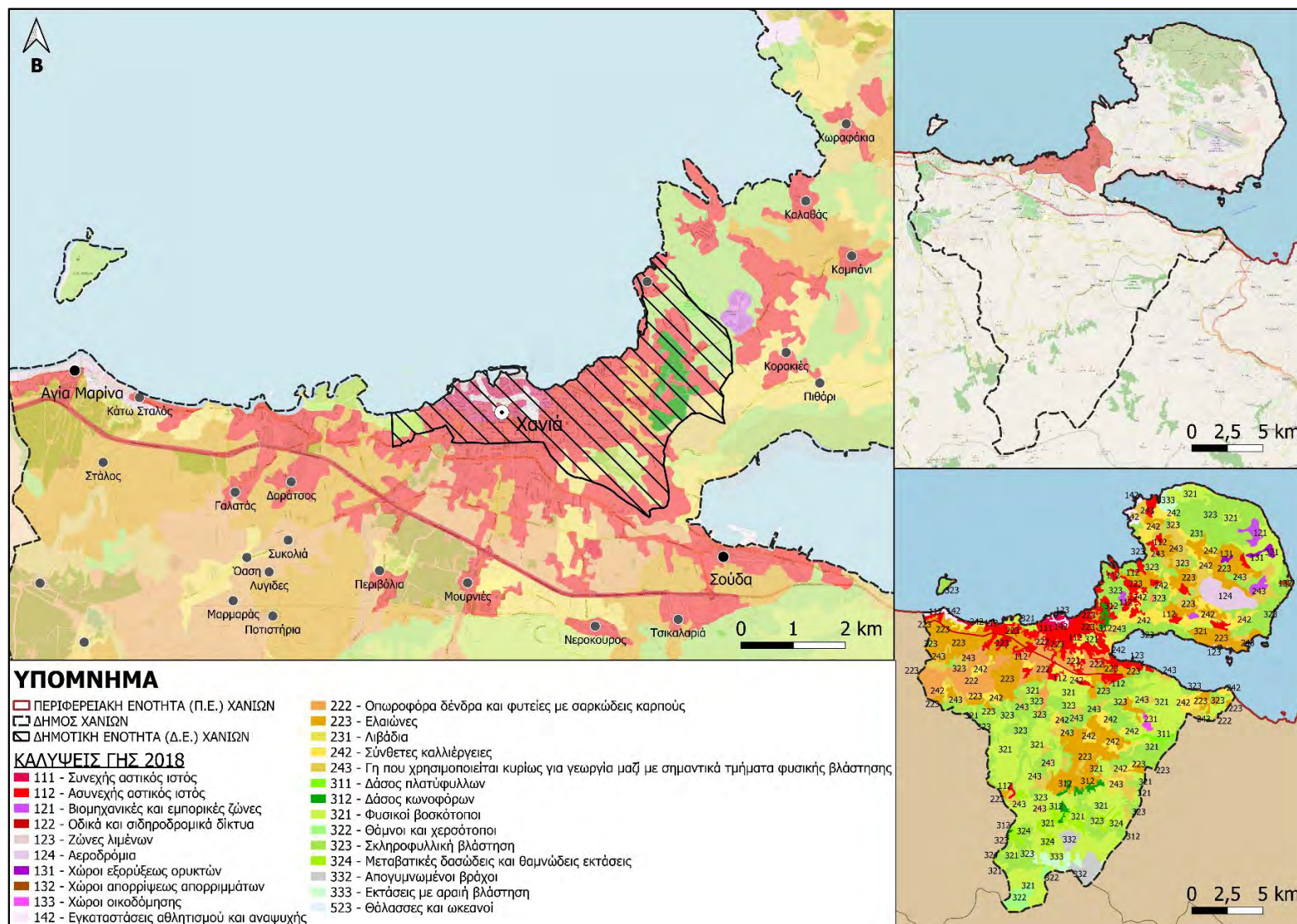
Το μεικτό μοντέλο εργασίας φαίνεται σταδιακά να «έρχεται στο προσκήνιο» και να δίνει την επιθυμητή λύση. Αναπτύσσεται ιδιαίτερα ύστερα από τη λήξη των αυστηρών μέτρων για την αναχαίτιση της εξάπλωσης του κορονοϊού (Ecke et al., 2022) και την επιστροφή μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού στο φυσικό εργασιακό περιβάλλον. Τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της υβριδικής εργασίας, μέχρι σήμερα, είναι η βελτιωμένη ισορροπία που προσφέρει μεταξύ της επαγγελματικής και της προσωπικής ζωής, ο έλεγχος των ωρών εργασίας και κατά συνέπεια ο μετριασμός της εξουθένωσης των απασχολουμένων. Προβλέπεται ότι μελλοντικά η υβριδική κατάσταση που περιγράφεται πρόκειται να συνιστά τη βασική μορφή εργασίας, εφόσον αξιολογείται θετικά και την αποζητά πλέον ένα σημαντικό ποσοστό απασχολουμένων (Reiffer et al., 2022), ορμώμενοι από την άμεση ανταπόκρισή της στις ανάγκες τους για αυξημένη προσωπική ευημερία και παραγωγικότητα και για την εξασφάλιση της επιχειρησιακής συνέχειας στις επακόλουθες κρίσεις.

4. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται και αναλύονται τα βασικά δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των Χανίων έτσι ώστε να «στοιχειοθετηθούν» οι τάσεις που ακολουθήθηκαν τα προηγούμενα έτη και αυτές που ακολουθούνται τη δεδομένη στιγμή, παραθέτοντας μία γενική αίσθηση της τρέχουσας κατάστασης. Περιληπτικά, σημειώνονται τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά των Χανίων και εξετάζονται περαιτέρω βάσει του βιολογικού φύλου, των ηλικιακών ομάδων και του επιπέδου εκπαίδευσης. Επίσης, προσδιορίζονται στοιχεία για την ανεργία, για τη διάρθρωση της απασχόλησης καθώς και για το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της περιοχής μελέτης. Η ανάλυση περιλαμβάνει την παρουσίαση των τάσεων και των χωρικών προτύπων μέσω διαχρονικών και διαστρωματικών διαθέσιμων δεδομένων (στοιχεία από την απογραφή του 2021 δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί).

Αρχικά, παρατίθεται ο χάρτης – ιδίας επεξεργασίας – της περιοχής μελέτης στα Χανιά. Διασπάται σε τρεις μικρότερους διαφορετικής πληροφορίας. Οι πρώτοι δύο (στη δεξιά πλευρά) είναι ένθετοι χάρτες στους οποίους απεικονίζεται όλος ο Δήμος Χανίων, έχοντας ως υπόβαθρο αφενός λεπτομερή δεδομένα από το OpenStreetMap και αφετέρου τις τελευταίες καλύψεις γης του 2018. Ο κύριος χάρτης (στην αριστερή πλευρά) αποτελεί μία σύνθεση των άλλων δύο. Εστιάζει στη Δημοτική Ενότητα (Δ.Ε.) Χανίων, που συμβολίζεται με διαγραμμισμένο μαύρο πλαίσιο, αλλά φαίνεται και η ευρύτερη περιοχή των Χανίων. Ο αστικός ιστός (και κατά συνέπεια η οικονομική δραστηριότητα) εκτείνεται αρκετά πέρα από τα όρια της Δ.Ε. Χανίων.

Εικόνα 6: Χάρτης της περιοχής μελέτης και της ευρύτερης περιοχής των Χανίων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

4.1. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ

Η πληθυσμιακή ανάλυση πραγματοποιείται σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας και άνω, συγκρίνοντας τα δεδομένα με το σύνολο της Ελλάδας προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα αποτελέσματα για τις ιδιαιτερότητες της περιοχής των Χανίων. Στον πίνακα 1 απεικονίζεται ο μόνιμος πληθυσμός του Καλλικρατικού Δήμου και της Δ.Ε. Χανίων για τα έτη 2001 και 2011 καθώς και η υπολογισμένη ποσοστιαία μεταβολή. Σύμφωνα με τα στοιχεία από τις απογραφές της ΕΛΣΤΑΤ, είναι εμφανές ότι για τη δεκαετία 2001 – 2011 ο μόνιμος πληθυσμός των Χανίων αυξήθηκε, εν αντιθέσει με το συνολικό πληθυσμό της Χώρας που παρουσίασε μικρή μείωση. Συγκεκριμένα, η ποσοστιαία μεταβολή είναι θετική για όλα τα χωρικά επίπεδα του παρακάτω πίνακα πλην του μέσου όρου της Ελλάδας (-1,08%). Ο Δήμος Χανίων σημειώνει υψηλή θετική μεταβολή ίση με 11,58%, ενώ η Δ.Ε. Χανίων χαμηλή θετική μεταβολή ίση με 1,01%. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι ο Δήμος Χανίων εξακολουθεί, μέσα στα χρόνια, να είναι ένας δυναμικός Δήμος της Περιφερειακής Ενότητας (Π.Ε.) Χανίων.

Πίνακας 1: Μόνιμος πληθυσμός του Δήμου και της Δ.Ε. Χανίων για τα έτη 2001 και 2011

	Πληθυσμός (απογραφή 2001)	Πληθυσμός (απογραφή 2011)	Ποσοστιαία μεταβολή
Σύνολο Χώρας	10.934.097	10.816.286	-1,08%
Περιφέρεια Κρήτης	601.131	623.065	3,65%
Π.Ε. Χανίων	148.450	156.585	5,48%
Δήμος Χανίων	97.364	108.642	11,58%
Δ.Ε. Χανίων	53.373	53.910	1,01%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

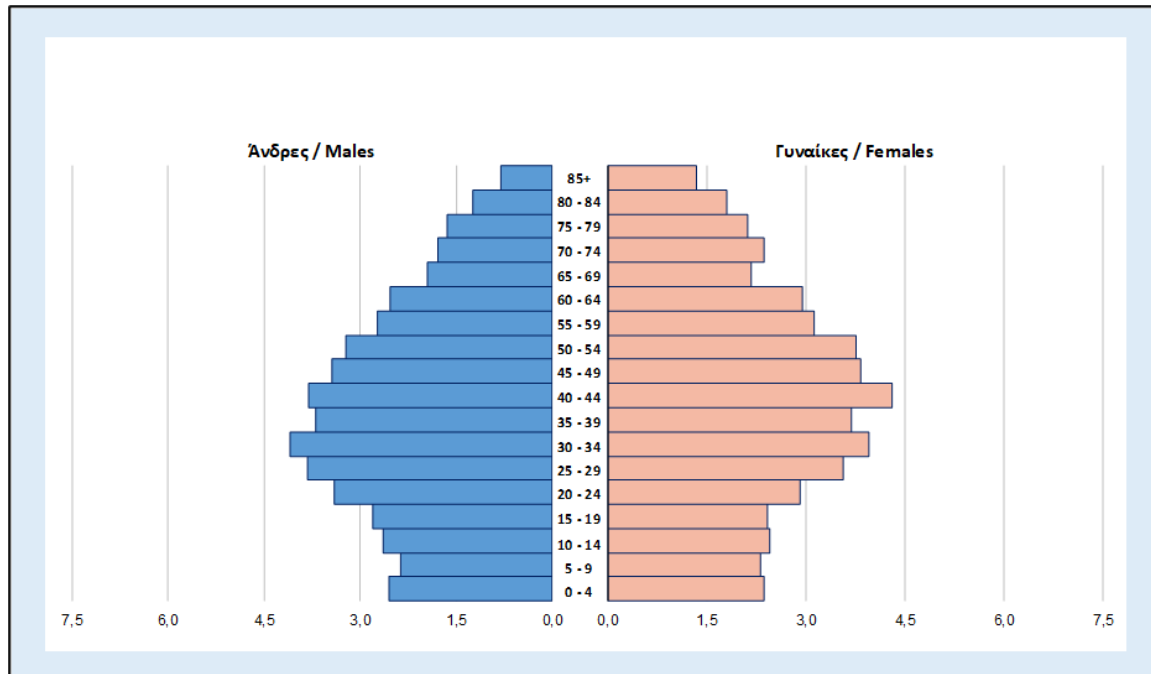
Η πληθυσμιακή πυραμίδα ανά φύλο και ομάδες ηλικιών των Χανίων (βλ. εικ. 7) πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ από την απογραφή του 2011 για τους οικισμούς με μόνιμο πληθυσμό 50.000 και άνω. Στον πίνακα 2 φαίνονται αναλυτικά όλα τα στοιχεία που λήφθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν για το σχηματισμό της πυραμίδας. Από τη μορφή της γίνεται αντιληπτό ότι ο πληθυσμός των Χανίων για το έτος 2011 είναι νεανικός – ώριμος. Η βάση και η κορυφή της πυραμίδας, ήτοι ο νεανικός και ο γεροντικός πληθυσμός, κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα, παρόλα αυτά η πρώτη εμφανίζεται ελαφρώς διευρυμένη και η δεύτερη πιο συρρικνωμένη. Η περιοχή μοιάζει να μην καταγράφει ιδιαίτερο πρόβλημα γήρανσης και συνεπώς έλλειψη νέων στο ανθρώπινο δυναμικό. Όσον αφορά την κατανομή του πληθυσμού ως προς το βιολογικό φύλο, παρατηρείται πλειοψηφία ανδρών στις μικρές ομάδες ηλικίας, δίχως τη σημείωση μεγάλων διαφορών από τα ποσοστά του άλλου φύλου. Αντιθέτως, οι γυναίκες βρίσκονται σε πλειοψηφία στις μεσαίες και υψηλές ηλικιακές ομάδες εντοπίζοντας εντονότερες διαφορές από την ηλικιακή ομάδα 70 έως 74 και άνω, πιθανότατα εξαιτίας της διαφορικής θνησιμότητας ανάμεσα στα δύο φύλα. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν εμφανίζονται σημαντικές εσοχές ή εξοχές στη μορφή της πληθυσμιακής πυραμίδας, οι οποίες θα αποτύπωναν τις ισχυρές διακυμάνσεις της γονιμότητας και της θνησιμότητας καθώς και πιθανά ιστορικά ατυχήματα που μπορεί να είχαν πλήξει τον εν λόγω πληθυσμό.

Πίνακας 2: Μόνιμος πληθυσμός, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, των Χανίων (2011)

Ηλικίες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	% Ανδρών	% Γυναικών
0-4	2.646	1.373	1.273	2,55	2,36
5-9	2.520	1.271	1.249	2,36	2,32
10-14	2.751	1.426	1.325	2,65	2,46
15-19	2.817	1.512	1.305	2,80	2,42
20-24	3.406	1.837	1.569	3,41	2,91
25-29	3.981	2.059	1.922	3,82	3,57
30-34	4.344	2.208	2.136	4,10	3,96
35-39	3.981	1.988	1.993	3,69	3,70
40-44	4.374	2.049	2.325	3,80	4,31
45-49	3.922	1.857	2.065	3,44	3,83
50-54	3.764	1.737	2.027	3,22	3,76
55-59	3.159	1.475	1.684	2,74	3,12
60-64	2.950	1.364	1.586	2,53	2,94
65-69	2.224	1.053	1.171	1,95	2,17
70-74	2.244	966	1.278	1,79	2,37
75-79	2.024	881	1.143	1,63	2,12
80-84	1.647	672	975	1,25	1,81
85+	1.156	429	727	0,80	1,35
Σύνολο	53.910	26.157	27.753	48,52	51,48

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 7: Πληθυσμιακή πυραμίδα, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, των Χανίων (2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

4.2. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης (και των δύο φύλων), αντλήθηκαν τα στοιχεία της απογραφής του 2011 για την Περιφερειακή Ενότητα και το Δήμο Χανίων. Έπειτα υπολογίστηκε το ποσοστό επί τοις εκατό για κάθε μορφωτικό επίπεδο ξεχωριστά και τα αποτελέσματα εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα. Αναλύοντας τα δεδομένα γίνεται κατανοητό ότι η Π.Ε. Χανίων κατέχει χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο από το Δήμο Χανίων. Οι διαφορές ανάμεσα στα ποσοστά δεν είναι τεράστιες, ωστόσο είναι άξιες λόγου. Ακόμα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο Δήμος Χανίων για το ίδιο έτος εντοπίζει υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και από το σύνολο της Ελλάδας, με ποσοστό 38,53% αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 19,01% αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 3: Μόνιμος πληθυσμός της Π.Ε. και του Δήμου Χανίων κατά επίπεδο εκπαίδευσης (2011)

Τόπος μόνιμης διαμονής	Και των δύο φύλων														
	Σύνολο	Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου/Πτυχιούχοι Πανεπιστημίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισότιμων σχολών	%	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια, κλπ.)	%	Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού, κλπ.)	%	Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	%	Απόφοιτοι Δημοτικού	%	Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση/Ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή/Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	%	Μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2005)	%
Σύνολο Χώρας	10.816.286	1.809.087	16,73	502.079	4,64	2.532.396	23,41	1.428.490	13,21	2.524.345	23,34	1.343.534	12,42	676.355	6,25
Περιφέρεια Κρήτης	623.065	90.940	14,60	24.660	3,96	136.656	21,93	87.754	14,08	160.104	25,70	77.637	12,46	45.314	7,27
Π.Ε. Χανίων	156.585	24.716	15,78	6.227	3,98	37.301	23,82	22.270	14,22	37.431	23,90	17.505	11,18	11.135	7,11
Δήμος Χανίων	108.642	20.655	19,01	4.960	4,57	27.262	25,09	14.600	13,44	21.873	20,13	11.081	10,20	8.211	7,56

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

4.3. ΑΝΕΡΓΙΑ

Στον πίνακα 4 παρατίθενται διαστρωματικά στοιχεία της απογραφής του 2011 για τους άνεργους κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ενότητα και τον Καλλικρατικό Δήμο Χανίων, παρουσιάζοντας και τα αντίστοιχα ποσοστά που υπολογίστηκαν. Από τα δεδομένα φαίνεται ότι η ανεργία της Π.Ε. και του Δήμου Χανίων βρίσκονται σχεδόν στα ίδια επίπεδα (η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ τους είναι μόνο μία ποσοστιαία μονάδα), όμως η Π.Ε. Χανίων εντοπίζει ελαφρώς καλύτερη δυναμική. Επίσης, η ανεργία των Χανίων περίπου ισοδυναμεί με το μέσο όρο της Χώρας. Τέλος, τα διάφορα χωρικά επίπεδα παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας στους πτυχιούχους μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/αποφοίτους Λυκείου και το μικρότερο ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους τριτάξιου Γυμνασίου και τους πτυχιούχους Επαγγελματικών Σχολών.

Πίνακας 4: Οι άνεργοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης της Π.Ε. και του Δήμου Χανίων για το 2011

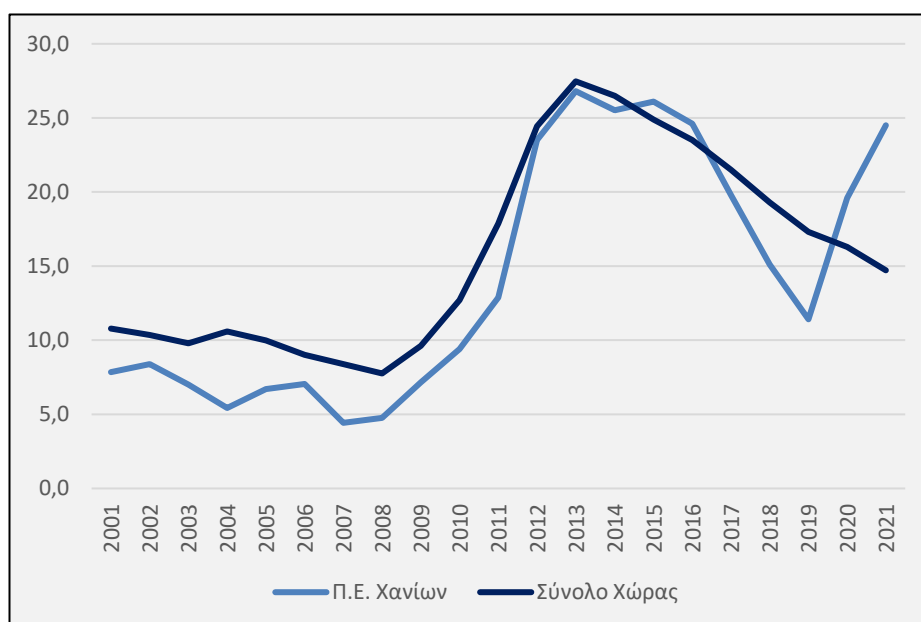
Τόπος μόνιμης διαμονής	Σύνολο	Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου/Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισότιμων σχολών	%	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.)/Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.)	%	Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	%	Άλλη περίπτωση ¹	%
Σύνολο Χώρας	859.003	180.590	21,02	375.748	43,74	146.740	17,08	155.925	18,15
Περιφέρεια Κρήτης	44.155	8.701	19,71	17.633	39,93	7.879	17,84	9.942	22,52
Π.Ε. Χανίων	10.562	2.114	20,02	4.368	41,36	1.896	17,95	2.184	20,68
Δήμος Χανίων	8.007	1.703	21,27	3.342	41,74	1.378	17,21	1.584	19,78

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

¹ Περιλαμβάνεται ο πληθυσμός που: α) αποφοίτησε από το Δημοτικό, β) εγκατέλειψε το Δημοτικό αλλά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, γ) ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή, δ) δε γνωρίζει γραφή και ανάγνωση και ε) γεννήθηκε μετά την 1/1/2005.

Έχοντας, επίσης, δεδομένα χρονολογικών σειρών για την ανεργία της Π.Ε. Χανίων (βλ. πίνακα Α1 του παραρτήματος Α) εξετάζεται η διαχρονική της εξέλιξη. Παρατηρείται ότι η ανεργία της Π.Ε. πριν την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, που έπληξε και την Ελλάδα, βρισκόταν σε καλύτερα επίπεδα συγκριτικά με το σύνολο της Χώρας. Κατά το διάστημα της κρίσης, και ειδικά από το 2012 έως το 2016 που οι δυσχερείς επιπτώσεις της ήταν εντονότερες, φαίνεται ότι υπήρξε μερική σύγκλιση των ποσοστών ανεργίας μεταξύ των δύο εξεταζόμενων χωρικών επιπέδων. Τα επόμενα τρία χρόνια, δηλαδή μέχρι το 2019, η ανεργία της Π.Ε. Χανίων κυμαινόταν πάλι πιο χαμηλά από το μέσο όρο της Ελλάδας, ωστόσο ήταν αισθητά πιο υψηλή σε σχέση με την περίοδο προ της οικονομικής κρίσης. Τέλος, το 2020 και το 2021, έπειτα από την εμφάνιση της πανδημίας COVID – 19, η ανεργία της Π.Ε. αυξήθηκε απότομα, ξεπερνώντας και την ανεργία του συνόλου της Χώρας. Το γεγονός αυτό πιθανότατα οφείλεται στο νησιωτικό χαρακτήρα των Χανίων και κατ' επέκταση στη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας, κυρίως, από τον τουριστικό κλάδο. Στο γράφημα 7 απεικονίζονται όλα όσα προαναφέρθηκαν.

Γράφημα 7: Η διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας για την Π.Ε. Χανίων και την Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

4.4. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Όσον αφορά την τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης των Χανίων, από την απογραφή του 2011 προκύπτει ότι ο τριτογενής τομέας παραγωγής υπερισχύει τόσο για την Π.Ε. Χανίων όσο και για το Δήμο Χανίων, με ποσοστό 74,08% και 80,92% αντιστοίχως. Στην Π.Ε. Χανίων ο δευτερογενής και ο πρωτογενής τομέας κυμαίνονται σχεδόν στο ίδιο επίπεδο, ωστόσο ο δευτερογενής παραγωγικός τομέας παρουσιάζει ένα προβάδισμα (14,61% έναντι 11,31%). Απεναντίας, ο Καλλικρατικός Δήμος Χανίων καταγράφει σχετικά μεγάλο ποσοστό του δευτερογενούς τομέα (15,56%) και μικρό ποσοστό του πρωτογενούς (3,53%). Στα γραφήματα που ακολουθούν φαίνονται αναλυτικά τα συγκεκριμένα στοιχεία. Συγκριτικά με το σύνολο της Ελλάδας, η Π.Ε. Χανίων κατέχει παρόμοια κατανομή των εργαζομένων στους τρεις παραγωγικούς τομείς, ενώ η κατανομή του Δήμου Χανίων διαφέρει αρκετά και ο πρωτογενής τομέας τείνει να «εξαλειφθεί» εντελώς.

Γράφημα 8: Τομεακή διάρθρωση απασχόλησης του συνόλου της Ελλάδας (2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 9: Τομεακή διάρθρωση απασχόλησης της Π.Ε. Χανίων (2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 10: Τομεακή διάρθρωση απασχόλησης του Δήμου Χανίων (2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

Σε επίπεδο επαγγελμάτων η Π.Ε. Χανίων φαίνεται στον πίνακα 5 να σημειώνει τα χαμηλότερα ποσοστά σε τρεις κατηγορίες: στους χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές (4,92%), στα ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη (5,94%) και στους υπαλλήλους γραφείου (6,94%). Στις ίδιες κατηγορίες εμφανίζει τα μικρότερα ποσοστά και το σύνολο της Χώρας, εντούτοις στις 2/3 κατηγορίες επαγγελμάτων τα ποσοστά των απασχολούμενων είναι πιο υψηλά συγκριτικά με της Π.Ε. Χανίων (πλην των ανωτέρων διευθυντικών και διοικητικών στελεχών). Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, η Π.Ε. Χανίων παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων στην παροχή υπηρεσιών και στους πωλητές (26,00%). Οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και οι πωλητές καταλαμβάνουν το υψηλότερο ποσοστό και για το σύνολο της Ελλάδας, όμως η τιμή της Π.Ε. Χανίων είναι ανώτερη από το μέσο όρο της Χώρας.

Πίνακας 5: Το ποσοστό των απασχολούμενων σε κάθε επαγγελματικό κλάδο της Π.Ε. Χανίων (2011)

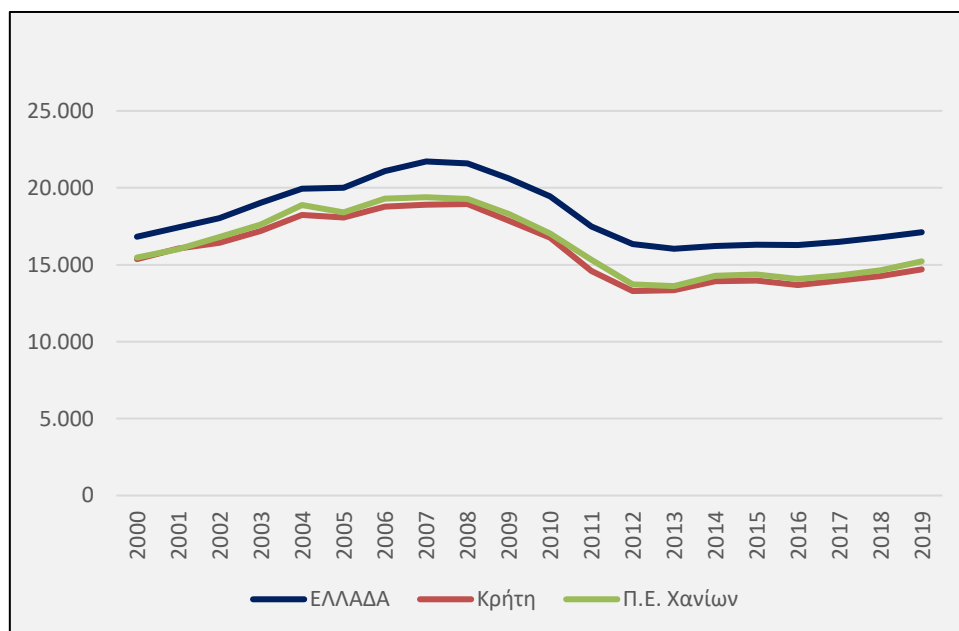
	Επάγγελμα								
	Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	Επαγγελματίες	Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	Υπάλληλοι γραφείου	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές (μονταδούροι)	Ανεπίκτετοι εργάτες, χειρωνακτικές και μικροεπαγγελματίες
Κωδικός επαγγέλματος	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Σύνολο Χώρας	5,86%	18,21%	8,86%	7,87%	22,66%	8,49%	12,29%	6,30%	9,46%
Π.Ε. Χανίων	5,94%	15,65%	6,94%	6,90%	26,00%	9,68%	13,19%	4,92%	10,77%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

4.5. ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ (ΑΕΠ)

Η διαχρονική εξέλιξη του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) αναπαρίσταται στο παρακάτω γράφημα, του οποίου τα αναλυτικά δεδομένα βρίσκονται στον πίνακα Α2 του πρώτου παραρτήματος. Με μία πρώτη ματιά γίνεται κατανοητό ότι πριν την οικονομική κρίση του 2008 υπήρχε μία γενική αυξητική τάση. Στη συνέχεια, η πορεία εμφανίζεται καθοδική και με μία τάση σταθεροποίησης από το 2013. Το ΑΕΠ κατά κεφαλήν της Κρήτης και της Π.Ε. Χανίων δεν ξεπερνά εκείνο της Ελλάδας στο διάστημα όλων των ετών. Επιπλέον, φαίνεται ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Π.Ε. Χανίων είναι μεγαλύτερο από εκείνο της Κρήτης σε ορισμένες περιπτώσεις, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις τα μεγέθη τους συγκλίνουν. Επομένως, μπορεί να ειπωθεί ότι το αναπτυξιακό επίπεδο της Π.Ε. Χανίων και της Περιφέρειας Κρήτης βρίσκονται περίπου στα ίδια επίπεδα και σίγουρα χαμηλότερα από τη Χώρα.

Γράφημα 11: Η διαχρονική εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σταθερές 2015 τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ

Για τη συγκεκριμένη εργασία ακολουθείται η έρευνα με ερωτηματολόγιο. Γενικά, οι έρευνες ανάλογα με το είδος των δεδομένων, τον τρόπο συλλογής τους και τη μέθοδο επεξεργασίας τους ταξινομούνται σε δύο γενικές κατηγορίες: τις ποιοτικές έρευνες και τις ποσοτικές. Η ποιοτική έρευνα τονίζει τη σημασία που έχει το ιστορικό και το κοινωνικό πλαίσιο και δίνει έμφαση στην εξέλιξη των κοινωνικών φαινομένων, δηλαδή στις διαδικασίες μέσα από τις οποίες διαμορφώνονται συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις. Πρόκειται για μία διερευνητική προσέγγιση κατανόησης εμπειριών, στάσεων, αντιλήψεων, κινήτρων και συμπεριφορών μέσω της ανάλυσης κειμένων, λόγου και εικόνων. Από την άλλη, η ποσοτική έρευνα είναι μία συμπερασματική προσέγγιση που ο βασικός στόχος της είναι να προσφέρει «μετρήσιμους» δείκτες. Αναλύει τις σχέσεις μεταξύ παραγόντων/μεγεθών μέσω της συστηματικής διερεύνησης με στατιστικές μεθόδους, μαθηματικά μοντέλα και αριθμητικά δεδομένα. Με τις κατάλληλες μεθόδους (π.χ. χρήση της κλίμακας Likert) περιλαμβάνει και τη «μέτρηση» μη μετρήσιμων φαινομένων.

Επιπροσθέτως, είναι σημαντική η επιλογή της άμεσης ή έμμεσης παρατήρησης, επειδή προκαθορίζει τα εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν. Στην άμεση παρατήρηση ο ερευνητής συλλέγει άμεσα, δίχως να απευθυνθεί στα υποκείμενα, τις πληροφορίες – δεδομένα που θεωρεί χρήσιμα/αναγκαία για την έρευνά του. Τα παρατηρούμενα υποκείμενα δεν «παρεμβαίνουν» στην παραγωγή της αναζητούμενης πληροφορίας. Αντίθετα, στην έμμεση παρατήρηση ο ερευνητής απευθύνεται στα υποκείμενα για να συλλέξει τα δεδομένα που αναζητεί. Τα συνήθη εργαλεία είναι τα ερωτηματολόγια και οι συνεντεύξεις (είτε δομημένες είτε ελεύθερες). Και τα δύο στοχεύουν στην καταγραφή – παραγωγή πληροφοριών απαραίτητων για τον έλεγχο των υποθέσεων και για τον υπολογισμό των δεικτών (Κοτζαμάνης, 2010).

Στην παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιείται ποσοτική έρευνα με τη χρήση πρωτογενών δεδομένων (έμμεση παρατήρηση). Το ερωτηματολόγιο επιλέχθηκε ως το καταλληλότερο ερευνητικό εργαλείο και διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετεί το σκοπό της έρευνας. Βασικός σκοπός είναι η διερεύνηση και η αποτύπωση των χωρικών και κοινωνικοοικονομικών μεταβολών της απασχόλησης, λόγω της πανδημίας COVID – 19, στην πόλη των Χανίων της Κρήτης.

Το ερωτηματολόγιο, η δομή και το περιεχόμενο του οποίου θα σημειωθεί αναλυτικά παρακάτω, δημιουργήθηκε ειδικά για τις ανάγκες της έρευνας και είναι βασισμένο στο θεωρητικό υπόβαθρο που αναπτύχθηκε στο πρώτο σκέλος της διπλωματικής εργασίας. Η διαμόρφωση των ερωτηματολογίων έγινε τον Αύγουστο – Σεπτέμβριο του 2022 και από τις αρχές Οκτώβρη μέχρι τέλη Νοέμβρη του 2022 μοιράστηκαν και συμπληρώθηκαν περίπου 190 ερωτηματολόγια, εκ των οποίων τα 176 ήταν έγκυρα. Η έρευνα υλοποιήθηκε, κυρίως, με αυτοδιοικούμενα/αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια και για το λόγο αυτό δόθηκαν πληροφορίες – οδηγίες στους ερωτηθέντες σχετικά με το σκοπό και το γενικό πλαίσιο της έρευνας, την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων, την τήρηση της εμπιστευτικότητας καθώς και τα στοιχεία επικοινωνίας της

ερευνήτριας. Ωστόσο, μια μερίδα τους συμπληρώθηκε με διανομή σε ομαδικό πλαίσιο. Ακόμα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πριν τον τελικό διαμοιρασμό του ερωτηματολογίου εφαρμόστηκε πιλοτική έρευνα, εφόσον όφειλε να ελεγχθεί το εργαλείο συλλογής των δεδομένων προκειμένου να εξασφαλιστεί αξιόπιστο αποτέλεσμα (έλεγχος καταλληλότητας). Απαντήθηκε από μικρό αριθμό ατόμων και έπειτα έγιναν οι κατάλληλες διορθώσεις. Στο παράρτημα Β παρατίθεται η τελική μορφή του ερωτηματολογίου, όπως αυτό διαμορφώθηκε ύστερα από τον προέλεγχο.

5.2. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ – ΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ο πληθυσμός – στόχος της έρευνας είναι ο πληθυσμός της πόλης των Χανίων. Το μέγεθος του δείγματος που έχει χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση αξιολογείται ως ικανοποιητικό, αφού προσδιορίζει σφάλμα εκτίμησης 7,38%² (Moore & McCabe, 1998). Αυτό σημαίνει ότι ο αριθμός των ερωτηματολογίων που έχει τελικώς συλλεχθεί και επεξεργαστεί δύναται να οδηγήσει σε ασφαλή αποτελέσματα, καθότι το σφάλμα εκτίμησης είναι χαμηλό και κοντά στο 5%.

Οι σπουδαιότερες μέθοδοι επιλογής ενός δείγματος από κάποιον πληθυσμό είναι: η απλή τυχαία δειγματοληψία, η συστηματική δειγματοληψία, η στρωματοποιημένη δειγματοληψία, η δισταδιακή δειγματοληψία, η διφασική δειγματοληψία και άλλες μικρότερης σημασίας μέθοδοι (Παπαδήμας & Κοίλιας, 2002). Στην προκειμένη περίπτωση έγινε η χρήση της (διαδεδομένης) στρωματοποιημένης δειγματοληπτικής μεθόδου. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μέθοδο, ο πληθυσμός διαιρείται σε μη επικαλυπτόμενους μεταξύ τους υποπληθυσμούς – τα λεγόμενα στρώματα – και στη συνέχεια επιλέγεται από κάθε στρώμα ένα απλό τυχαίο δείγμα, του οποίου το μέγεθος είναι συνήθως ανάλογο του μεγέθους του στρώματος. Κύριος στόχος της έρευνας ήταν το δείγμα που συμμετείχε σε αυτήν να μην εμφανίζει ανισοβαρή κατανομή φύλου και ηλικιών και να εκπροσωπείται από όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.

5.3. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Το ερωτηματολόγιο, το οποίο εμπεριέχει μόνο κλειστού τύπου ερωτήσεις, χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα εντοπίζονται 10 ερωτήσεις σχετικές με το ειδικό μέρος της έρευνας. Αφορούν τα χαρακτηριστικά και τις μεταβολές του πλαισίου απασχόλησης και η πλειοψηφία εξ' αυτών χωρίζεται σε δύο περιόδους (περίοδο πριν την πανδημία και τρέχουσα περίοδο). Ειδικότερα, ο συμμετέχων ερωτάται για το επίπεδο εκπαίδευσής του, το πλαίσιο της απασχόλησης, το καθεστώς της εργασίας, τη νομική μορφή της επιχείρησης ή του οργανισμού που εργάζεται/εργαζόταν, τον κλάδο της απασχόλησης, το μοντέλο εργασίας που ακολουθεί/ακολουθούσε καθώς και για τις ώρες εργασίας την εβδομάδα, τη χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας του, τον τρόπο μεταφοράς στο χώρο εργασίας και για την παραγωγικότητά του ύστερα από τις αλλαγές που επέφερε ο COVID – 19 στο εργασιακό καθεστώς. Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από 5 ερωτήσεις για τα ατομικά

² Με βάση τη στατιστική ανάλυση το περιθώριο σφάλματος για ένα δείγμα εκτιμάται από τον τύπο:

περιθώριο σφάλματος = $z * \sqrt{\hat{p} * (1 - \hat{p}) / n}$, όπου z είναι η z -τιμή της τυποποιημένης κανονικής κατανομής (1,96 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης), n ο αριθμός των ερωτηματολογίων (176) και $\hat{p}$ το ποσοστό του πληθυσμού (λαμβάνεται 0,5 όπου σε αυτήν την τιμή το περιθώριο σφάλματος μεγιστοποιείται).

χαρακτηριστικά του ερωτώμενου, δηλαδή το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, τον αριθμό μελών του νοικοκυριού καθώς και το ετήσιο ατομικό εισόδημα. Οι ερωτήσεις είναι δομημένες με τέτοιον τρόπο ώστε να μην έρχεται σε αμηχανία ο συμμετέχων στην έρευνα και με την προοπτική για λήψη περισσότερων έγκυρων απαντήσεων. Επιπλέον, στο τέλος του ερωτηματολογίου ζητείται προαιρετικά η ηλεκτρονική διεύθυνση του ερωτώμενου, σε περίπτωση που ο ίδιος επιθυμεί να ενημερωθεί για τα αποτελέσματα της έρευνας.

5.4. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Κατόπιν της συλλογής 176 έγκυρων ερωτηματολογίων ακολούθησε η ηλεκτρονική καταχώρησή τους σε γνωστό πρόγραμμα λογιστικών φύλλων (Microsoft Excel). Με την κατάλληλη επεξεργασία υπολογίστηκαν τα ποσοστά των απαντήσεων που δόθηκαν σε κάθε ερώτηση ξεχωριστά και δημιουργήθηκαν τα αντίστοιχα γραφήματα για το τμήμα της απλής περιγραφικής ανάλυσης. Στη σύνθετη ανάλυση παρουσιάζονται πίνακες συνάφειας για διασταυρώσεις των μεταβλητών, οι οποίοι έγιναν με τη βοήθεια της εντολής "Crosstabs" του στατιστικού πακέτου SPSS (Statistical Package for the Social Sciences, Version 23), όμως προηγήθηκε η κατηγοριοποίηση των απαντήσεων που λήφθηκαν. Η συγκεκριμένη εντολή, εκτός από το γεγονός ότι δίνει τη δυνατότητα παρουσίασης δύο (ή περισσότερων) μεταβλητών σε έναν πίνακα, διερευνάει την ύπαρξη κάποιας σχέσης ανάμεσά τους που δεν είναι ορατή μέσω της απλής περιγραφικής ανάλυσης (Βασιλειάδης και ά., 2017). Στο επόμενο κεφάλαιο της εργασίας καταγράφονται αυτά τα αποτελέσματα αναλυτικά.

6. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΧΩΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

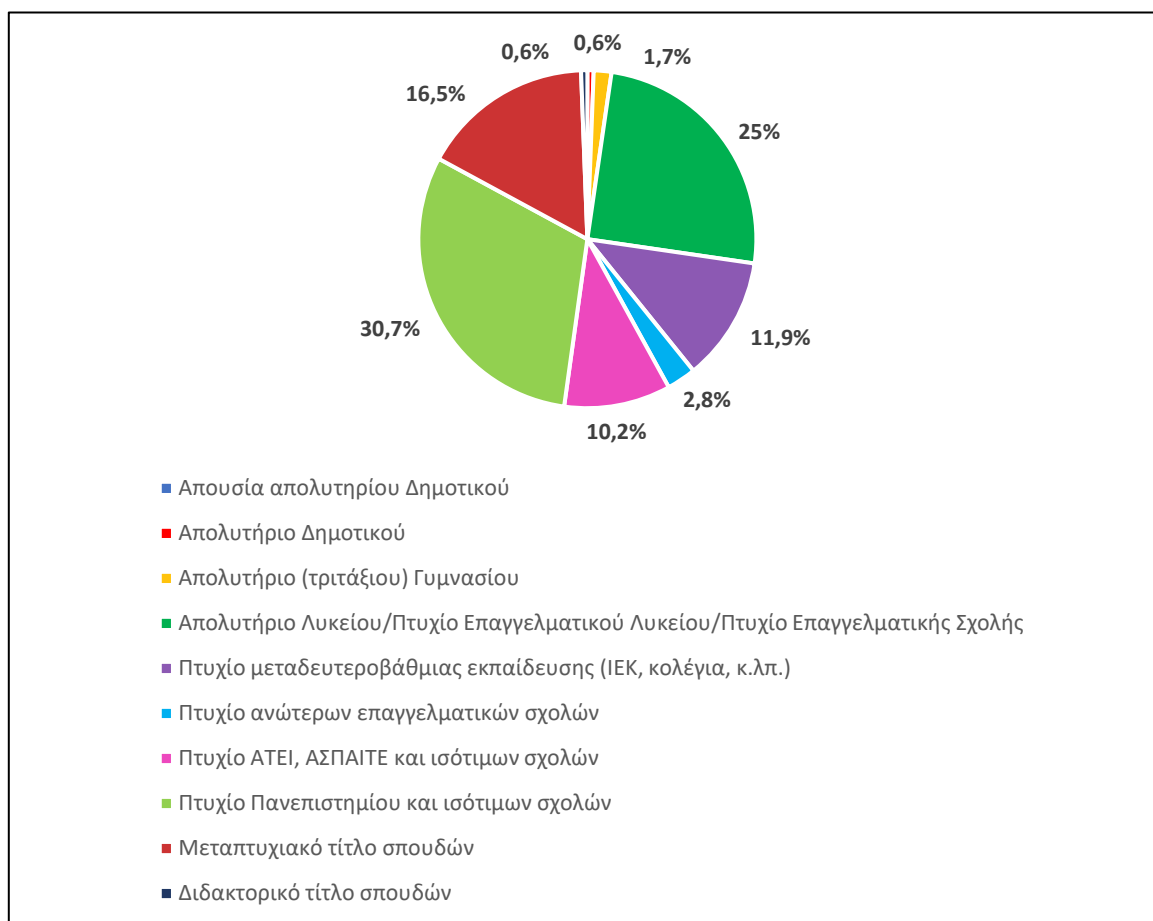
Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα με ερωτηματολόγιο για τα Χανιά Κρήτης. Η ανάλυση χωρίζεται σε απλή και σύνθετη. Στην απλή περιγραφική ανάλυση απεικονίζονται τα αποτελέσματα σε γραφήματα (μορφή πίτας, ομαδοποιημένης και 100% σωρευμένης στήλης) ώστε να παρουσιαστεί μια σφαιρική εικόνα του δείγματος και των απαντήσεων που δόθηκαν. Τα μεγαλύτερα ποσοστά φανερώνουν και τις πρώτες σε συχνότητα απαντήσεις. Για τη σύνθετη ανάλυση, αρχικά, κατηγοριοποιήθηκαν κατάλληλα κάποιες από τις απαντήσεις για να είναι πιο ευανάγνωστες και στη συνέχεια ακολούθησε η δημιουργία πινάκων διπλής εισόδου με τη χρήση της εντολής "Crosstabs" του ειδικού στατιστικού λογισμικού SPSS. Ο διασταυρούμενος πίνακας εξετάζει τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών για να αποκαλύψει περισσότερες αναλυτικές πληροφορίες, οι οποίες κατά πάσα πιθανότητα θα περνούσαν απαρατήρητες με τυπικές προσεγγίσεις ή θα απαιτούσαν περισσότερη «δουλειά» για να αποκαλυφθούν.

6.1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Αρχίζοντας με την απλή περιγραφική ανάλυση των απαντήσεων και το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου (δηλ. τα χαρακτηριστικά και τις μεταβολές του πλαισίου απασχόλησης), στην πρώτη ερώτηση οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν το επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει. Όπως απεικονίζεται και στο γράφημα 12 παρακάτω, η πλειοψηφία του δείγματος (30,7%) κατέχει πτυχίο Πανεπιστημίου και ισότιμων σχολών και ακολουθούν όσοι έχουν απολυτήριο Λυκείου/πτυχίο Επαγγελματικού Λυκείου/πτυχίο Επαγγελματικής Σχολής και μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, σημειώνοντας ποσοστό 25% και 16,5% αντιστοίχως. Λίγοι ερωτηθέντες – μόλις το 1,7% – απάντησαν ότι κατέχουν απολυτήριο Γυμνασίου, ενώ με το μικρότερο ποσοστό (0,6%) είναι οι απόφοιτοι Δημοτικού και οι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου. Συνολικά, οι συμμετέχοντες στην έρευνα εντοπίζουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, με ποσοστό 60,8% αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και 38,6% αποφοίτων της μεταδευτεροβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το δείγμα φαίνεται εν μέρει να «συμβαδίζει» με το επίπεδο μόρφωσης του Δήμου Χανίων για το 2011 που σημειώθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο της εργασίας.

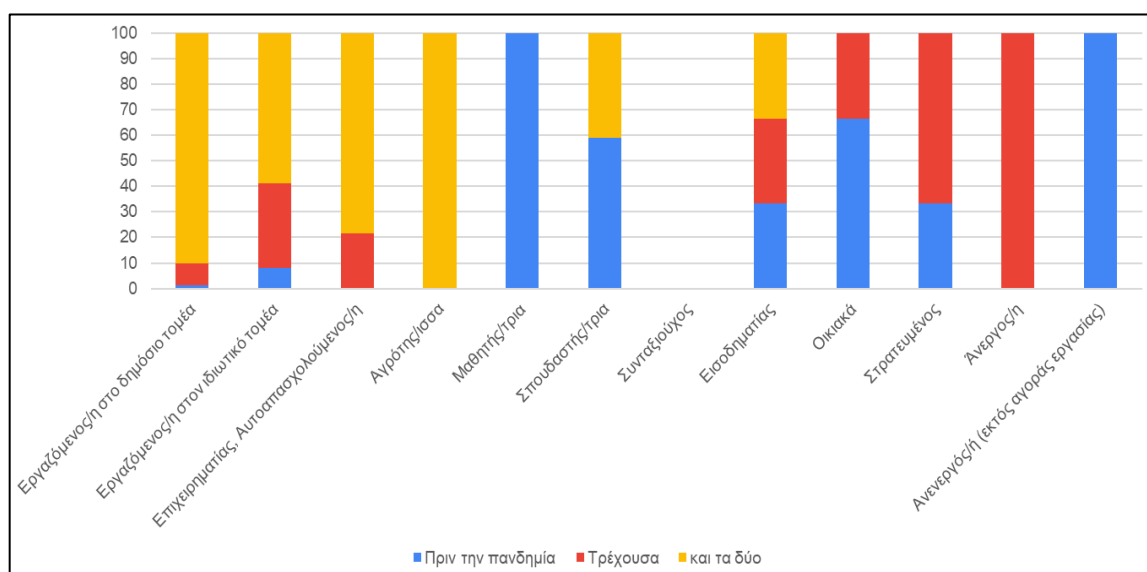
Στη δεύτερη ερώτηση οι συμμετέχοντες απάντησαν για το πλαίσιο της απασχόλησής τους την περίοδο πριν την πανδημία αλλά και την τρέχουσα περίοδο. Οι περισσότερες απαντήσεις μοιράστηκαν μεταξύ των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα, στον ιδιωτικό τομέα και τους αυτοαπασχολούμενους. Όσον αφορά τους εργαζομένους στο δημόσιο τομέα και τους αυτοαπασχολούμενους, από το γράφημα 13 διαπιστώνεται ότι δεν υπήρξαν ουσιαστικές αλλαγές, καθώς το μεγαλύτερο μέρος εξ' αυτών απάντησαν το ίδιο πλαίσιο απασχόλησης και στις δύο περιόδους. Όμως, για τους εργαζομένους στον ιδιωτικό τομέα παρατηρείται ότι μόνο το 60% δήλωσαν το ίδιο πλαίσιο απασχόλησης και το υπόλοιπο 40% παρουσίασε κάποια μεταβολή πριν ή μετά την κρίση υγείας. Συγκεκριμένα, εντοπίζεται μικρή εκροή ατόμων από αυτήν την κατηγορία πριν από την πανδημία και σημαντική εισροή απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα την τρέχουσα περίοδο. Τέλος, σημειώνεται ότι ο αγροτικός τομέας δεν παρουσιάζει κάποια μεταβολή, γεγονός το οποίο αποδεικνύει την ανθεκτικότητά του απέναντι στον COVID – 19 και την απουσία κινητικότητας των αγροτών σε άλλους τομείς.

Γράφημα 12: Το επίπεδο εκπαίδευσης του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 1)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 13: Το πλαίσιο απασχόλησης του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 2)

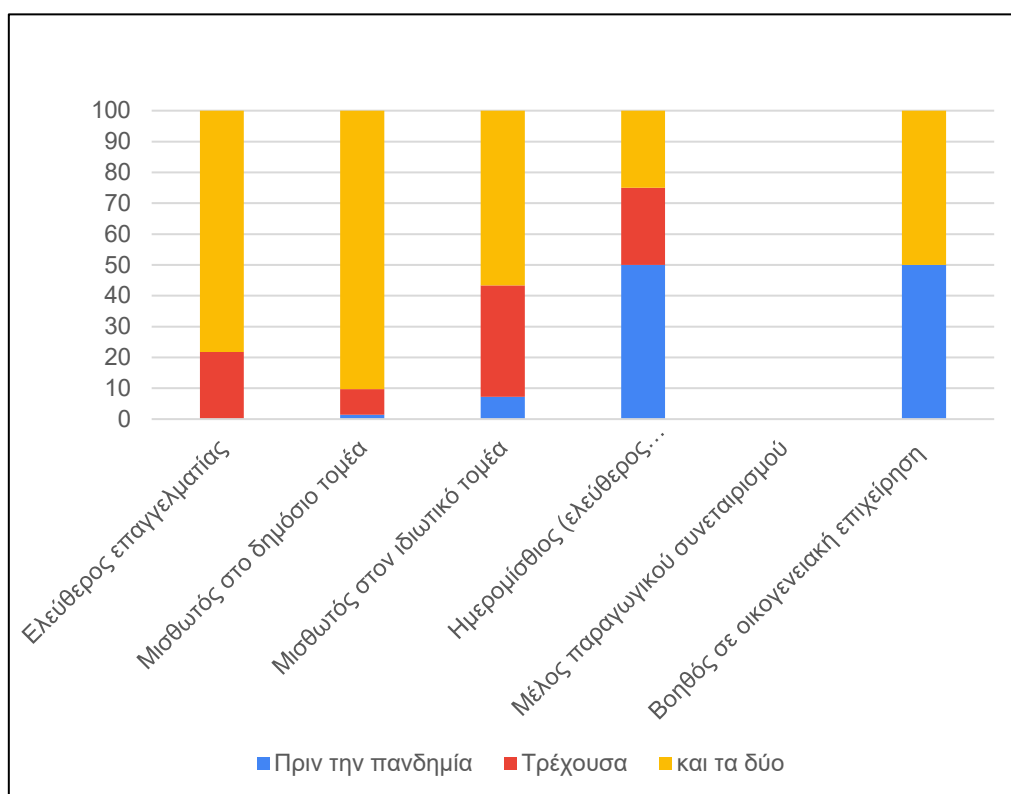
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η τρίτη ερώτηση περιλάμβανε το καθεστώς εργασίας των συμμετεχόντων και για τις δύο χρονικές περιόδους, δηλαδή αν πρόκειται για ελεύθερους επαγγελματίες, μισθωτούς στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα, ημερομίσθιους, μέλη ενός παραγωγικού συνεταιρισμού ή απλώς βοηθούς σε οικογενειακή επιχείρηση. Οι περισσότερες απαντήσεις, και πάλι, μοιράστηκαν μεταξύ των μισθωτών στο δημόσιο, των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα και των ελεύθερων επαγγελματιών, ενώ δεν υπήρξαν απαντήσεις για μέλη παραγωγικού συνεταιρισμού. Το γράφημα 14 έχει παρόμοια μορφή με το ακριβώς προηγούμενο για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους μισθωτούς. Σχετικά με τους ημερομίσθιους, το 25% από αυτούς δεν άλλαξε καθεστώς εργασίας πριν και μετά την πανδημία, άλλο 25% επέλεξε το συγκεκριμένο καθεστώς έπειτα από την κρίση (εισροή) και το υπόλοιπο 50% μόνο την προ – πανδημική περίοδο (εκροή). Επίσης, το 50% των βοηθών σε οικογενειακή επιχείρηση σημείωσαν το ίδιο καθεστώς εργασίας στις δύο περιόδους, ενώ οι άλλοι μισοί επέλεξαν αυτήν την κατηγορία μόνο την περίοδο πριν τον COVID – 19, σηματοδοτώντας την εκροή ατόμων από αυτό το καθεστώς εργασίας εξαιτίας των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης.

Στην αμέσως επόμενη ερώτηση (4η κατά σειρά) εξετάζεται η νομική μορφή της επιχείρησης ή του οργανισμού των εργαζομένων πριν και μετά τη διάρκεια του COVID – 19. Η πλειοψηφία των απαντήσεων του δείγματος διαμοιράζεται μεταξύ της δημόσιας υπηρεσίας και της ιδιωτικής επιχείρησης (ανώνυμη εταιρεία, προσωπική και ατομική επιχείρηση), ενώ η δημόσια επιχείρηση δε συγκέντρωσε όγκο αποκρίσεων. Από το γράφημα 15 φαίνεται ότι οι δημόσιες υπηρεσίες και οι επιχειρήσεις δεν έχουν δεχτεί ιδιαίτερες μεταβολές, ως προς τον αριθμό των απασχολούμενων σε αυτές, εξαιτίας του COVID – 19. Αντίθετα, διακρίνονται αρκετές αλλαγές – λιγότερες εκροές πριν και περισσότερες εισροές εργαζομένων μετά την πανδημία – και στις τρεις μορφές των ιδιωτικών επιχειρήσεων που μελετώνται.

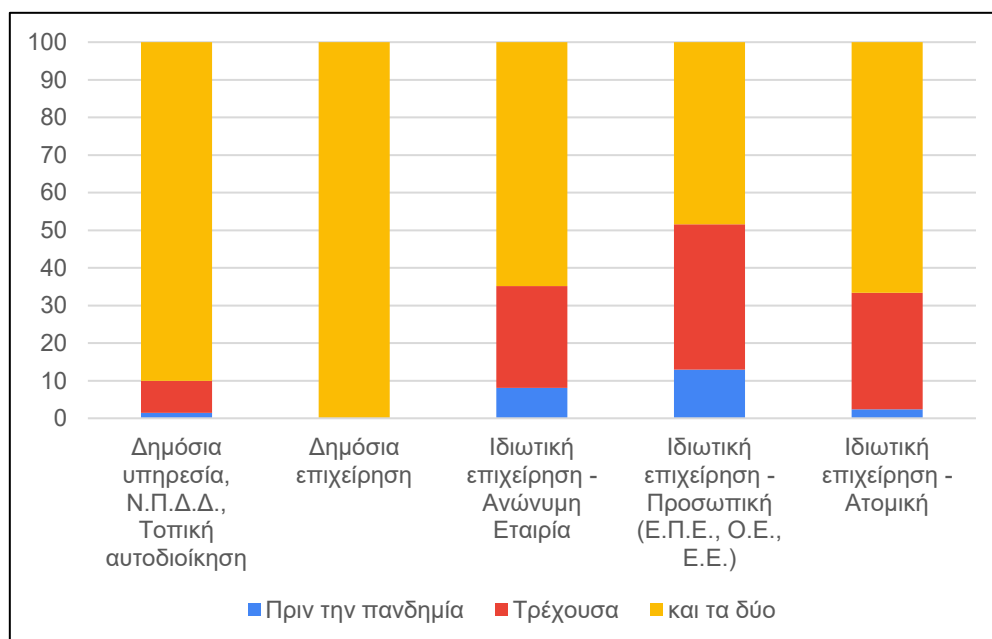
Για την πέμπτη ερώτηση οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να δηλώσουν το εβδομαδιαίο ωράριο απασχόλησής τους για το διάστημα πριν την πανδημία καθώς και για το τρέχον διάστημα. Αρκετές απαντήσεις δόθηκαν για όλες τις κατηγορίες, αλλά υπερίσχυαν αυτές για την κατηγορία 40 έως 48 ώρες. Στο γράφημα 16, που έπεται, εντοπίζονται οι μεταβολές που προκάλεσε ο COVID – 19 σε όλες τις περιπτώσεις, ωστόσο οι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης (40 έως 48 ώρες εργασίας την εβδομάδα) εμφάνισαν μεγαλύτερη σταθερότητα. Επιπρόσθετα, φαίνεται ότι στις περισσότερες ώρες εργασίας (πάνω από 40) υπήρξε αύξηση του ποσοστού απασχολούμενων την τρέχουσα περίοδο σε σχέση με την περίοδο πριν την υγειονομική κρίση. Κάτι παρόμοιο δε μπορεί να ειπωθεί για τις κατηγορίες με τις λιγότερες ώρες εργασίας, αφού εξίσου υψηλά ήταν τα ποσοστά των εργαζομένων και πριν την πανδημία. Υπάρχουν, ενδεχομένως, αρκετοί με χαμηλά προσόντα (εκπαίδευσης ή εμπειρίας) που απασχολούνται σε αυτές τις κατηγορίες.

Γράφημα 14: Το καθεστώς εργασίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 3)

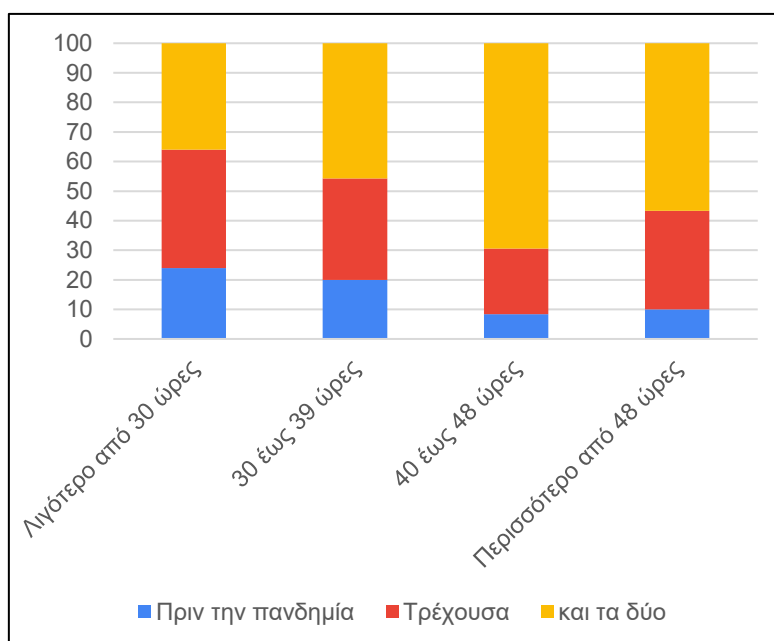
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 15: Η νομική μορφή της/του επιχείρησης/οργανισμού του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 4α)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

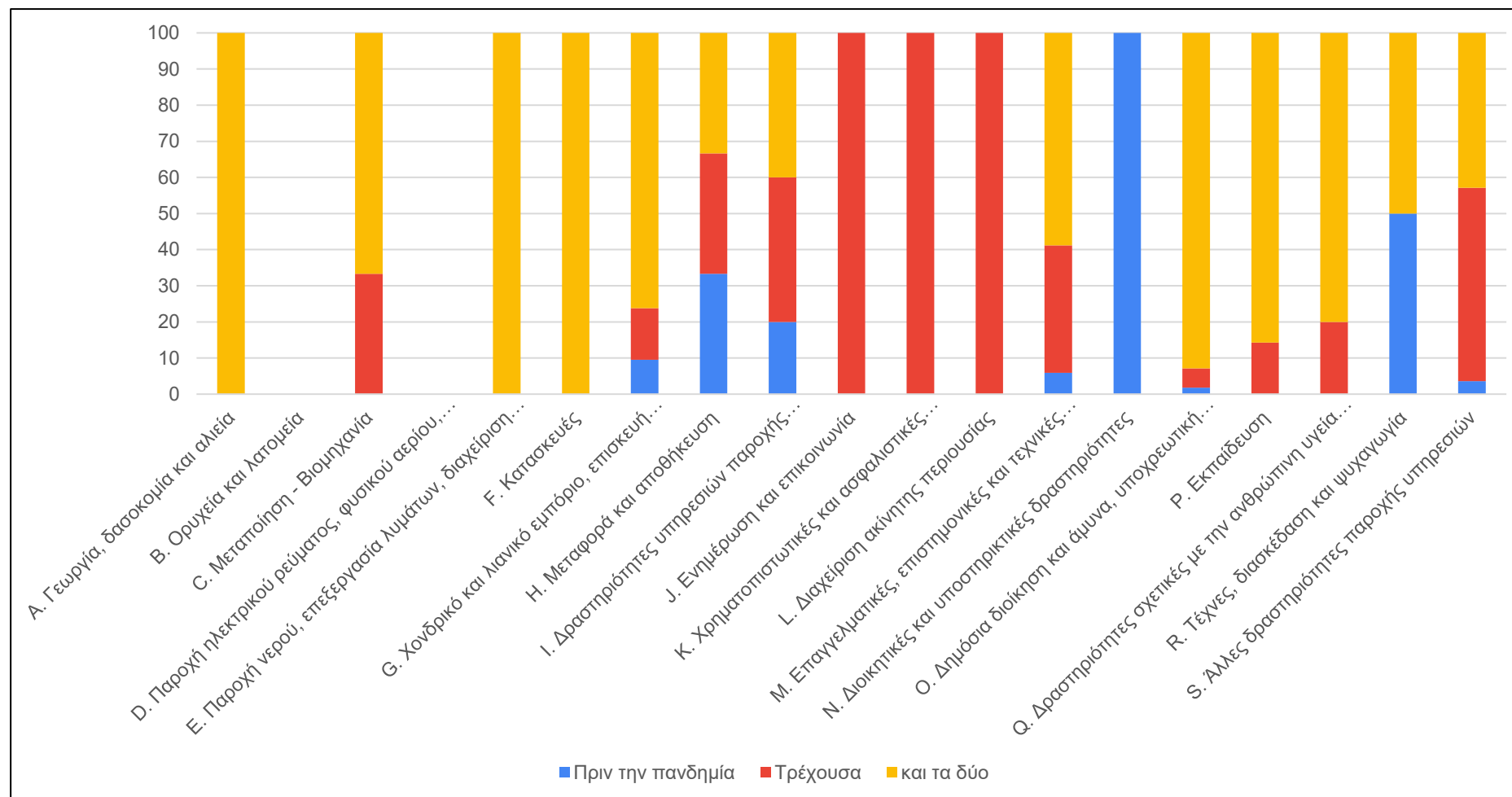
Γράφημα 16: Οι ώρες εργασίας την εβδομάδα του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 5)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Στην έκτη ερώτηση δηλώθηκαν οι κλάδοι απασχόλησης και για τις δύο χρονικές περιόδους από τους ερωτηθέντες. Πιο πολλές απαντήσεις βρέθηκαν για τους κλάδους: Ο. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλεια, Σ. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, Ρ. Εκπαίδευση, Γ. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, Ι. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης και Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, ενώ δε δόθηκαν απαντήσεις για τους κλάδους Β. Ορυχεία και λατομεία και Δ. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού. Η απασχόληση του δείγματος του ερωτηματολογίου έχει παρόμοια εικόνα με αυτή του Δήμου Χανίων για το 2011 που αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Το γράφημα 17 δείχνει ότι, από τους προαναφερόμενους, εκείνοι οι κλάδοι απασχόλησης που δεν εμφανίζουν ουσιώδεις μεταβολές πριν και μετά την πανδημία είναι οι Ο., Ρ. και Γ., με τον τελευταίο βέβαια να παρουσιάζει περισσότερες εκροές πριν και εισροές μετά τον COVID – 19 συγκριτικά με τους άλλους δύο. Επιπλέον, επιβεβαιώνεται και η ανθεκτικότητα του αγροτικού τομέα απέναντι στο νέο κορονοϊό αλλά και των κλάδων της διαχείρισης νερού και λυμάτων, των κατασκευών και των δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας. Τέλος, σύμφωνα με την έρευνα που διερευνήθηκε στα Χανιά οι κλάδοι που φαίνεται να είχαν αρνητική επίδραση από την υγειονομική κρίση είναι οι: Η. Μεταφορά και αποθήκευση, Ι. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης και Ρ. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία. Παρόλα αυτά, οι δύο από τους τρεις αυτούς κλάδους, δηλαδή οι Η. και Ι., παρουσίασαν ανάκαμψη (εισοδή ατόμων στις δύο κατηγορίες) έπειτα από την πανδημία.

Γράφημα 17: Οι κλάδοι απασχόλησης του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 6)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

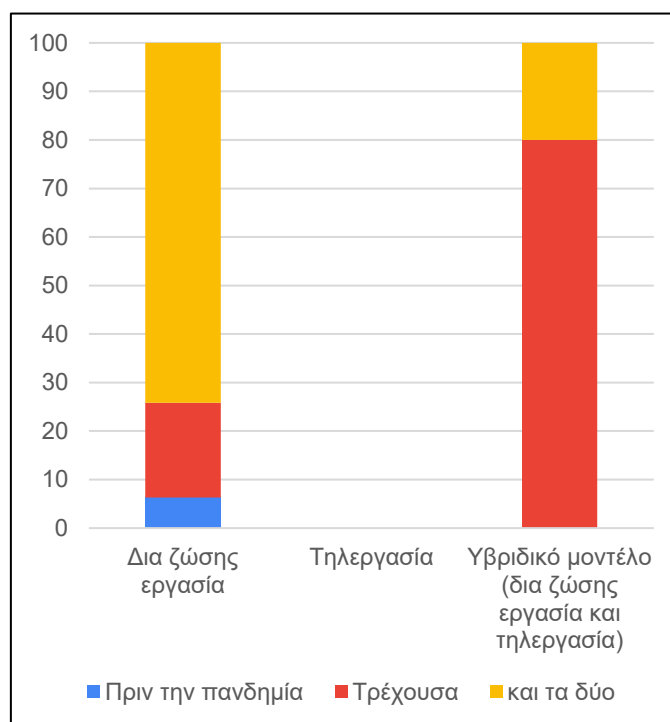
Η έβδομη ερώτηση αφορά το μοντέλο εργασίας που ακολουθούσαν/ακολουθούν οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Η οπτικοποίηση των απαντήσεων γίνεται στο 18ο γράφημα. Το μοντέλο της δια ζώσης εργασίας συγκέντρωσε τις περισσότερες απαντήσεις και είναι αυτό που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη σταθερότητα στις δύο περιόδους ($\cong 74\%$), αν και εντοπίζονται εκροές απόμων από την κατηγορία πριν την πανδημία ($\cong 6\%$) και περισσότερες εισροές μετά ($\cong 20\%$). Η τηλεργασία από μόνη της δεν επιλέχθηκε την προ – πανδημική εποχή και συνεχίζει να μην επιλέγεται στη μετα – πανδημική εποχή, εντούτοις το μεικτό μοντέλο εργασίας (δηλ. ο συνδυασμός της δια ζώσης εργασίας και της τηλεργασίας) υπήρξε κατά ένα μικρό ποσοστό (20%) πριν και εξακολουθεί να υπάρχει κατά ένα μεγαλύτερο ποσοστό (80%) μετά την εμφάνιση του νέου κορονοϊού και τις αλλαγές που ο ίδιος επέφερε.

Στη συνέχεια, οι απαντήσεις της όγδοης ερώτησης σχετίζονται με τη χρονοαπόσταση του χώρου εργασίας από τον τόπο κατοικίας του δείγματος του ερωτηματολογίου, υπό συνθήκες μέτριου κυκλοφοριακού φόρτου, και απεικονίζονται στο γράφημα 19. Η πλειονότητα των αποκρίσεων χωρίστηκε μεταξύ των κατηγοριών “Μικρότερη των 15 λεπτών” και “16 έως 30 λεπτά”. Ακολούθησε η κατηγορία “31 έως 45 λεπτά”, ενώ σημειώνεται ότι η κατηγορία “1 έως 1,5 ώρα” δεν επιλέχθηκε καθόλου. Από τις συγκεκριμένες κατηγορίες, καλύτερη σταθερότητα της τάξεως του 70% εντοπίζουν οι πρώτες δύο. Απεναντίας, η τρίτη κατηγορία – με τη μεγαλύτερη χρονοαπόσταση της εργασίας από την κατοικία – δέχτηκε πιο σημαντικές μεταβολές από τον COVID – 19 και είναι εμφανές από το υψηλότερο ποσοστό εκροών πριν και το χαμηλότερο ποσοστό εισροών που παρουσιάζει μετά την πανδημία.

Για την ένατη ερώτηση οι συμμετέχοντες επέλεξαν τον τρόπο μεταφοράς στην εργασία τους την περίοδο πριν και μετά την κρίση υγείας. Επιπρόσθετα, υπήρχε η δυνατότητα να επιλέξουν παραπάνω από μία κατηγορία εάν επιθυμούσαν. Η συντριπτική πλειοψηφία επέλεξε το Ι.Χ. στις δύο χρονικές περιόδους, όμως αρκετές ήταν οι απαντήσεις και για τις άλλες κατηγορίες. Όπως γίνεται αντιληπτό από το γράφημα 20, η κατηγορία του μοτοποδηλάτου εμφανίζει παρόμοια μορφή με αυτήν του γιωταχί, ωστόσο αξιοσημείωτα είναι τα αποτελέσματα για τις υπόλοιπες τέσσερις καθώς έχουν δεχτεί σημαντικές αλλαγές από τον COVID – 19. Τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς είναι τα μοναδικά που παρουσιάζουν μεγάλο ποσοστό εκροών, επιβεβαιώνοντας έτσι το φόβο χρήσης τους λόγω του ξεσπάσματος της πανδημίας, μολονότι την τρέχουσα περίοδο σημειώνουν υψηλότερο ποσοστό εισροών. Εξίσου πολλές εισροές εντοπίζουν και οι άλλοι φιλικόι προς το περιβάλλον τρόποι μεταφοράς, όπως το ποδήλατο και η πεζή μετακίνηση.

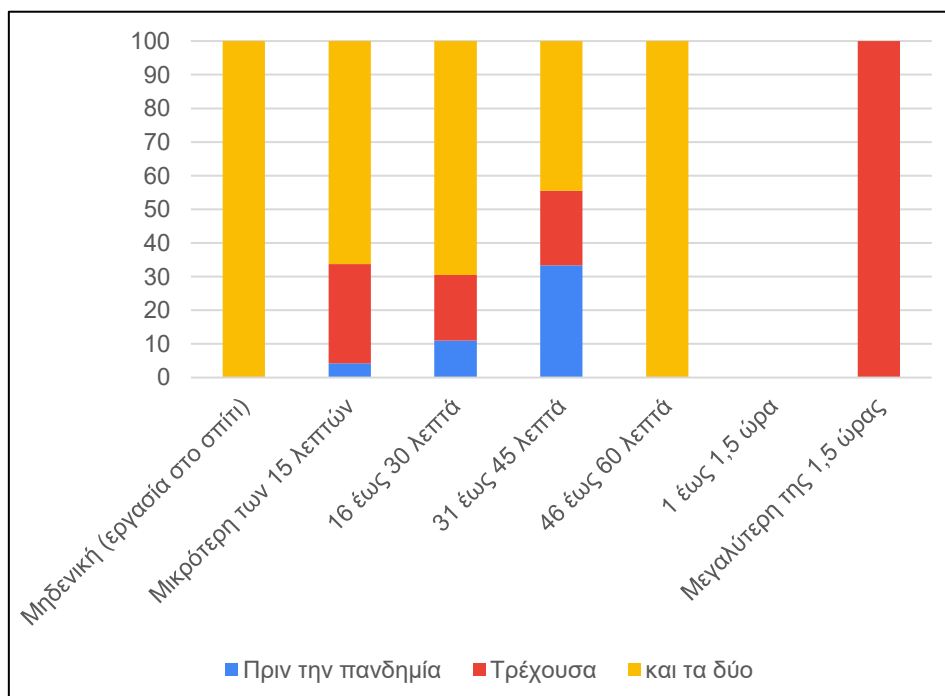
Η δέκατη και τελευταία ερώτηση του πρώτου μέρους του ερωτηματολογίου επικεντρώνεται στην παραγωγικότητα των απασχολούμενων των Χανίων ύστερα από τις αλλαγές που προκάλεσε ο ιός στο εργασιακό καθεστώς. Οι απαντήσεις απεικονίζονται στο γράφημα 21. Όπως έχει προαναφερθεί, τα υψηλότερα ποσοστά φανερώνουν και τις πρώτες σε συχνότητα απαντήσεις. Περίπου το 51% του δείγματος απάντησε αρνητικά στην αύξηση της παραγωγικότητάς τους (δηλ. ότι διαφωνεί απόλυτα/διαφωνεί), ενώ μόλις το 21% αποκρίθηκε θετικά (δηλ. ότι συμφωνεί/συμφωνεί απόλυτα). Το εναπομείναν 27% των συμμετεχόντων κράτησαν ουδέτερη στάση.

Γράφημα 18: Το μοντέλο εργασίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 7α)

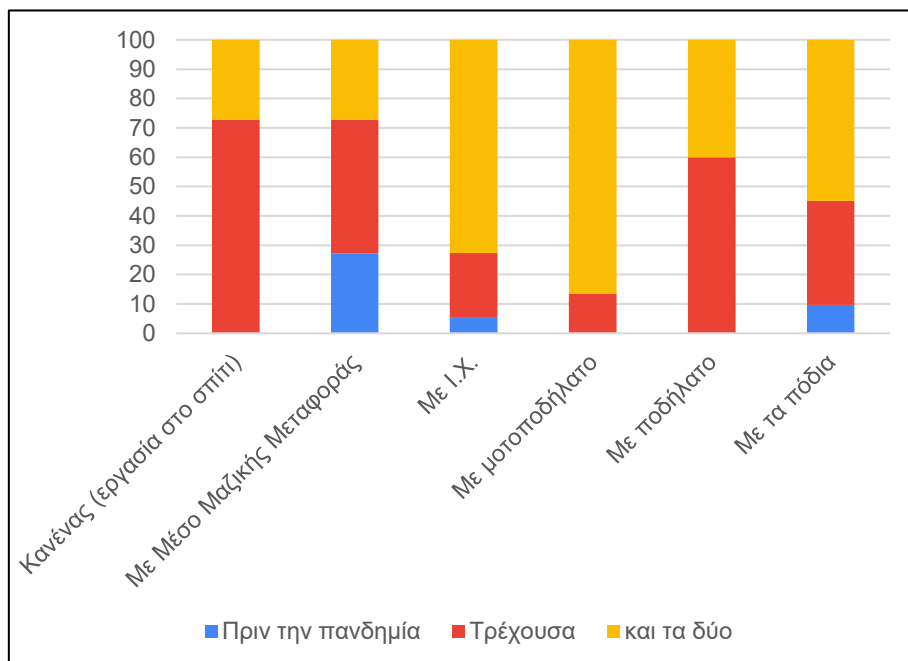
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 19: Η χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 8)

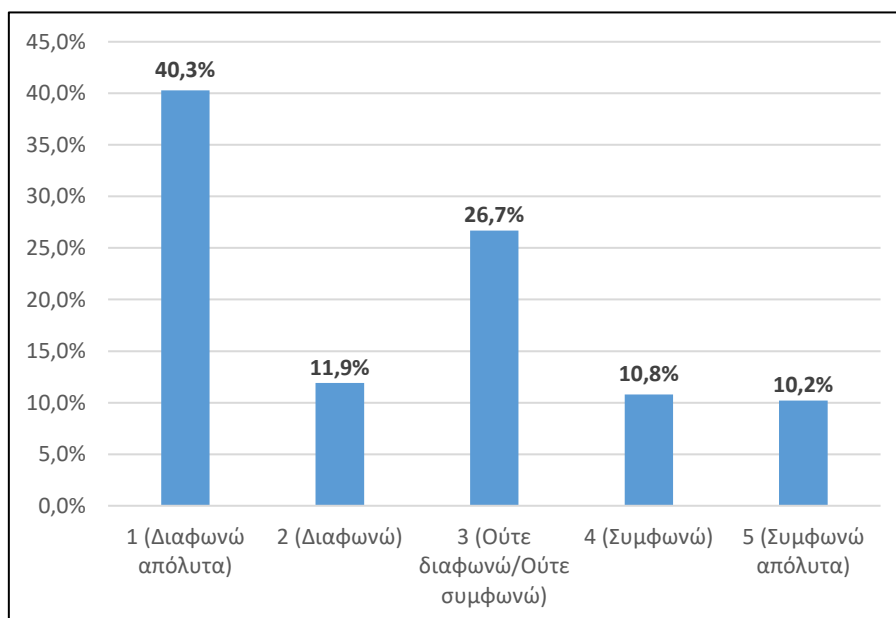
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 20: Ο τρόπος μεταφοράς στο χώρο εργασίας του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 9α)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

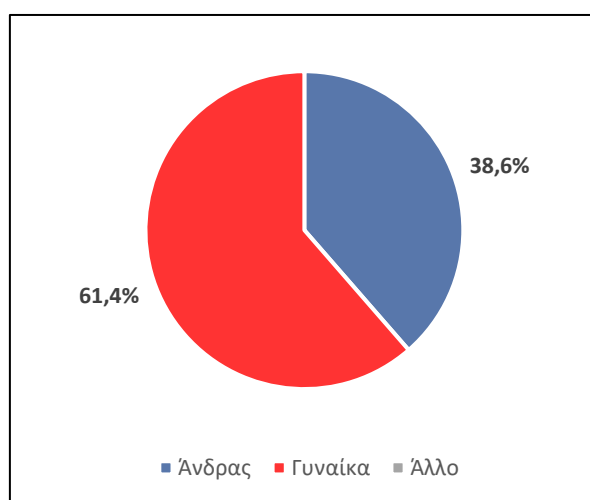
Γράφημα 21: Η παραγωγικότητα του δείγματος του ερωτηματολογίου μετά τις αλλαγές που επέφερε ο COVID – 19 στο εργασιακό καθεστώς (ερώτηση 10)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

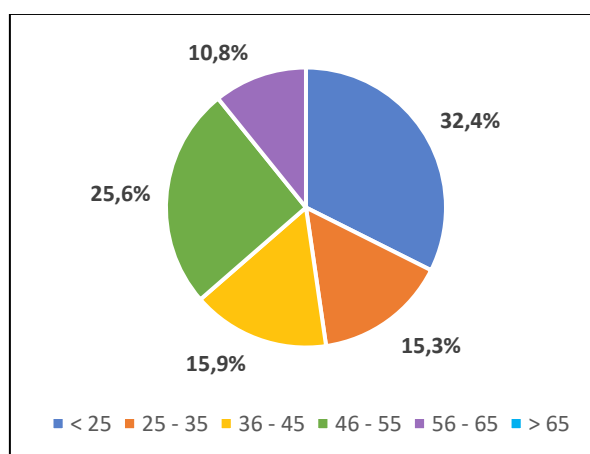
Συνεχίζοντας στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε ορισμένες ερωτήσεις που αφορούν τα ατομικά τους χαρακτηριστικά και τα οποία απεικονίζονται αναλυτικά στα επόμενα γραφήματα. Από το γράφημα 22 καταλαβαίνεται ότι υπάρχει μεγαλύτερη εκπροσώπηση γυναικών (61,4%) συγκριτικά με τους άνδρες συμμετέχοντες (38,6%), ενώ η κατηγορία "Άλλο" δε συγκέντρωσε απαντήσεις. Στο γράφημα 23 διαπιστώνεται ότι το δείγμα παρουσιάζει μία καλή ηλικιακή κατανομή, με τους νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών να υπερτερούν (32,4%) και τους ανθρώπους ηλικίας από 56 έως 65 ετών να υστερούν ελαφρώς (10,8%). Δεν υπήρξαν συμμετέχοντες στην έρευνα με ηλικία άνω των 65 ετών, όμως σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού «μοιάζουν» με εκείνα που παρουσιάστηκαν στην πυραμίδα ανά φύλο και ομάδες ηλικιών των Χανίων για το 2011.

Γράφημα 22: Το φύλο του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 11)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

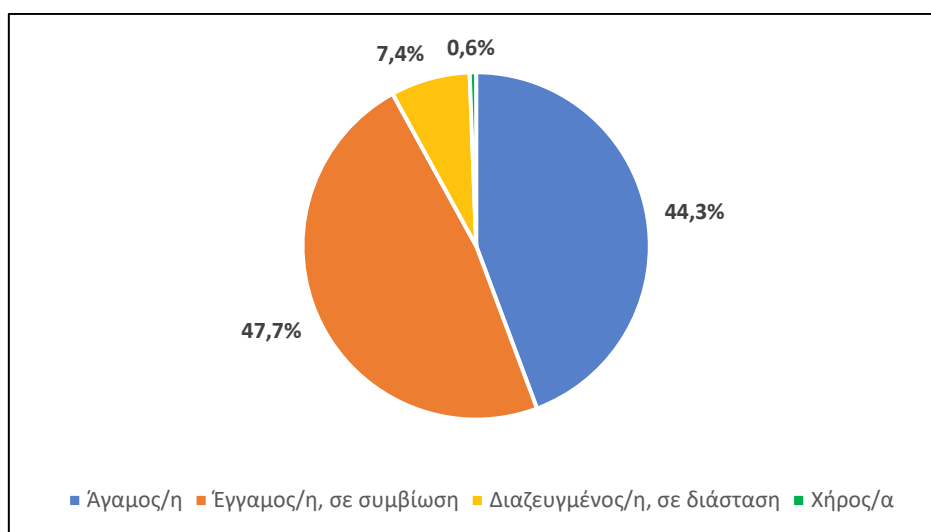
Γράφημα 23: Η ηλικιακή σύνθεση του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 12)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

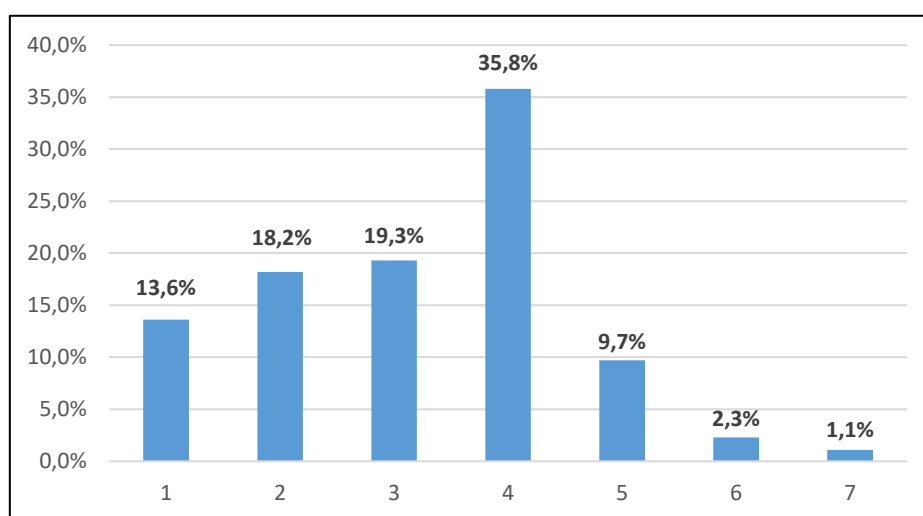
Όσον αφορά την οικογενειακή τους κατάσταση, σύμφωνα με το γράφημα 24 το υψηλότερο ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι έγγαμοι ή σε συμβίωση (47,7%) και αμέσως μετά ακολουθούν οι άγαμοι με 44,3%. Μικρό ποσοστό από αυτούς δήλωσαν ότι είναι διαζευγμένοι ή βρίσκονται σε διάσταση (7,4%) και μόλις το 0,6% απάντησε την κατηγορία "Χήρος/α". Ακόμα, στην ερώτηση για τον αριθμό μελών σε κάθε νοικοκυριό, που αντιστοιχεί το γράφημα 25, οι απαντήσεις κινήθηκαν ανάμεσα σε ένα έως επτά άτομα. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες σημείωσαν ότι είτε ζουν κάτω από την ίδια στέγη μαζί με άλλο ένα, δύο ή τρία άτομα είτε ζουν μόνοι, ενώ μειοψηφία αποτελούν εκείνοι που δήλωσαν ότι συνολικά είναι πέντε, έξι ή επτά άτομα στο ίδιο νοικοκυριό.

Γράφημα 24: Η οικογενειακή κατάσταση του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 13)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

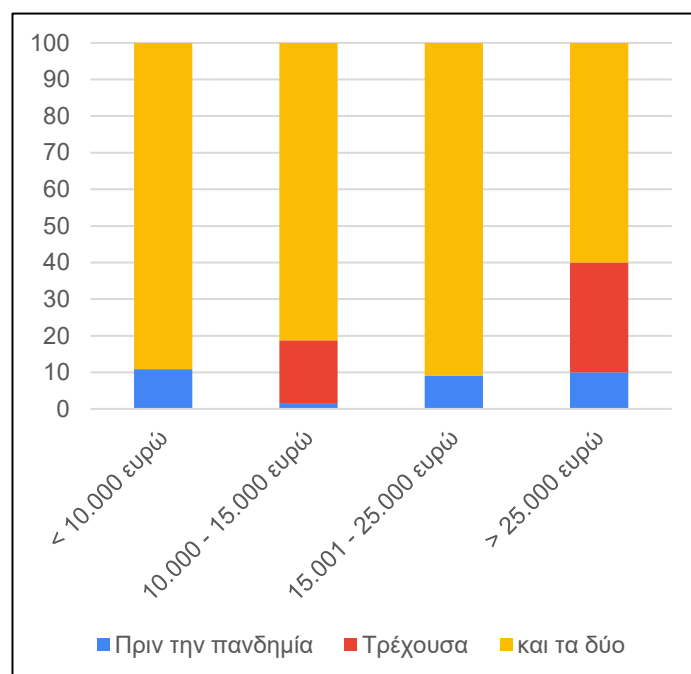
Γράφημα 25: Ο αριθμός μελών/νοικοκυριό του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 14)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Στην τελευταία ερώτηση, των ατομικών χαρακτηριστικών του δείγματος και γενικά του ερωτηματολογίου, κλήθηκαν να επιλέξουν το ετήσιο ατομικό τους εισόδημα τόσο για την περίοδο πριν την πανδημία όσο και για την τρέχουσα περίοδο. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσαν ετήσιο ατομικό εισόδημα μικρότερο από 10.000 και 10.000 έως 15.000 ευρώ και η μειοψηφία υψηλότερο από 25.000 ευρώ. Όπως φαίνεται και στο γράφημα 26 παρακάτω, ύστερα από την κρίση υγείας αυξήθηκαν τα ποσοστά των ανθρώπων που παρουσιάζουν εισόδημα 10.000 έως 15.000 ευρώ και μεγαλύτερο των 25.000 ευρώ. Η δεύτερη κατηγορία αποτελεί καθαρά μία βελτίωση στο εισόδημα, αλλά η πρώτη χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Υπάρχει πιθανότητα το ποσοστό των ανθρώπων της να προέρχεται, κυρίως, από τη χαμηλότερη κατηγορία μέσω της αύξησης του εισοδήματός τους ή από την κατηγορία 15.001 έως 25.000 ευρώ μέσω της μείωσης του εισοδήματός τους.

Γράφημα 26: Το ετήσιο ατομικό εισόδημα του δείγματος του ερωτηματολογίου (ερώτηση 15)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

6.2. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΥΡΟΥΜΕΝΗΣ ΠΙΝΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Αναφορικά με τη σύνθετη ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου, έγινε η χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS για τον προσδιορισμό των μεταβολών στο πρότυπο της εργασίας. Οι ακόλουθοι πίνακες διπλής εισόδου, που δημιουργήθηκαν από τη διαδρομή Analyze → Descriptive Statistics → Crosstabs, βοηθούν στη συσχέτιση των αποκρίσεων διαφορετικών μεταβλητών και στη διερεύνηση σύνδεσης συγκεκριμένων κατηγοριών. Μέσω του χ^2 τεστ ελέγχεται ανά δύο η ύπαρξη εξάρτησης, αλλά στην περίπτωση που οι υποθέσεις εφαρμογής του χ^2 τεστ δεν ισχύουν και το ποσοστό των «προβληματικών» κελιών είναι μεγαλύτερο από 20%, δηλαδή αν το ποσοστό των κελιών με μικρότερη συχνότητα του 5 είναι υψηλό, τότε το πρόγραμμα εμφανίζει σημείωση που το αναφέρει και πραγματοποιείται ο έλεγχος του Fisher.

Στην παρούσα ενότητα εξετάζονται διεξοδικά οι πίνακες συνάφειας που προέκυψαν. Συγκεκριμένα, εξετάζονται οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας που έχουν κάποιο νόημα. Μελετώντας, λοιπόν, τις μεταβολές στο πρότυπο της εργασίας, η σύνθετη ανάλυση αποτελείται από τη διασταυρούμενη πινακοποίηση του μοντέλου εργασίας με τις μεταβλητές: επίπεδο εκπαίδευσης, καθεστώς εργασίας, ώρες εργασίας/εβδομάδα, κλάδος απασχόλησης, χρονοαπόσταση εργασίας από τόπο κατοικίας και τα ατομικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση και το ετήσιο ατομικό εισόδημα. Η σειρά που ακολουθείται είναι ίδια με τη σειρά εμφάνισης των ερωτήσεων στην έρευνα.

Ξεκινώντας με τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και επίπεδο εκπαίδευσης, παρουσιάζουν μια ιδιαιτερότητα συγκριτικά με τις υπόλοιπες σχέσεις που ερευνώνται σε αυτό το σημείο ανάλυσης των αποτελεσμάτων. Πριν την πανδημία οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες, δηλαδή δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ τους, ενώ στην τρέχουσα περίοδο το μοντέλο εργασίας και η εκπαίδευση είναι εξαρτημένα με επίπεδο σημαντικότητας 1%, καθώς στον πίνακα 7 η τιμή του Fisher ισούται με 0,000 (πολύ μικρό – όχι ακριβώς μηδέν). Ο έλεγχος του Fisher χρησιμοποιείται διότι το ποσοστό των κελιών με μικρότερη συχνότητα του 5 είναι στο 80%. Επίσης, από τον πίνακα 6 φαίνεται ότι στη μετα – πανδημική εποχή η πλειοψηφία των συμμετεχόντων – ανεξαρτήτως μορφωτικής βαθμίδας – έχουν επιλέξει τη δια ζώσης εργασία, ωστόσο υπάρχει ένα μικρό ποσοστό που ακολουθεί πλέον το υβριδικό μοντέλο εργασίας, εξαιρώντας αυτούς που δεν έχουν απολυτήριο Δημοτικού και τους αποφοίτους Δημοτικού. Μόλις το 2,1% των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εργάζονται αυτήν την περίοδο με το μεικτό μοντέλο απασχόλησης και λίγο πιο υψηλό ποσοστό καταγράφουν εκείνοι της μεταδευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (6,8% και 7,1% αντίστοιχα).

Πίνακας 6: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * επίπεδο εκπαίδευσης (q1)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q1		Count	3	0	0	3
		% within q1	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	50,0%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	Απολυτήριο (τριτάξιου) Γυμνασίου, Λυκείου/Πτυχίο Επαγγελματικού Λυκείου/Πτυχίο Επαγγελματικής Σχολής	Count	0	46	1	47
		% within q1	0,0%	97,9%	2,1%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	28,2%	10,0%	26,3%
		% of Total	0,0%	25,7%	0,6%	26,3%
	Απουσία απολυτηρίου Δημοτικού, Απολυτήριο Δημοτικού	Count	0	1	0	1
		% within q1	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
	Πτυχίο μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ανώτερων επαγγελματικών σχολών, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ και ισότιμων σχολών	Count	1	40	3	44
		% within q1	2,3%	90,9%	6,8%	100,0%
		% within q7 current	16,7%	24,5%	30,0%	24,6%
		% of Total	0,6%	22,3%	1,7%	24,6%
	Πτυχίο Πανεπιστημίου και ισότιμων σχολών, Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό τίτλο σπουδών	Count	2	76	6	84
		% within q1	2,4%	90,5%	7,1%	100,0%
		% within q7 current	33,3%	46,6%	60,0%	46,9%
		% of Total	1,1%	42,5%	3,4%	46,9%
	Total	Count	6	163	10	179
		% within q1	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 7: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q1

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	90,296 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	26,151	8	,001	,000
Fisher's Exact Test	26,317			,000
N of Valid Cases	179			

a. 12 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Συνεχίζοντας με τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και καθεστώς εργασίας, αυτές εμφανίζουν κάποια σχέση μεταξύ τους τόσο στο χρονικό διάστημα πριν τον COVID – 19 όσο και στη μετα – πανδημική περίοδο. Και για τις δύο περιπτώσεις ελέγχεται το Fisher's Exact Test, το οποίο είναι μικρό και πολύ κοντά στο μηδέν, γιατί τα ποσοστά των «ελαττωματικών» κελιών ξεπερνούν το ανεκτό όριο του 20% (βλ. πίνακες 9 και 11). Ακόμα, από τους πίνακες 8 και 10 διαπιστώνεται ότι πριν το ξέσπασμα της υγειονομικής κρίσης μόνο οι ελεύθεροι επαγγελματίες επέλεξαν το υβριδικό μοντέλο απασχόλησης (11,1%), όμως την τρέχουσα περίοδο – πέραν της σημαντικής αύξησης του ποσοστού των ελεύθερων επαγγελματιών στο 21,7% – και ορισμένοι μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα δήλωσαν το μεικτό μοντέλο εργασίας (6,5%). Για τους μισθωτούς στο δημόσιο τομέα παρατηρείται ότι έπειτα από τη διάρκεια της πανδημίας και τα μέτρα περιορισμού της, κατά την οποία είχαν οι ίδιοι κληθεί να ασκούν τα καθήκοντά τους με τηλεργασία, επέστρεψαν στην εργασία με φυσική παρουσία, ενώ οι ημερομίσθιοι και οι βοηθοί σε οικογενειακές επιχειρήσεις δεν υπέστησαν καμία μεταβολή.

*Πίνακας 8: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * καθεστώς εργασίας (q3 before)*

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q3 before		Count	37	0	0	37
		% within q3 before	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	0,0%	0,0%	20,7%
		% of Total	20,7%	0,0%	0,0%	20,7%
	Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση	Count	0	2	0	2
		% within q3 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	1,4%	0,0%	1,1%
		% of Total	0,0%	1,1%	0,0%	1,1%
	Ελεύθερος επαγγελματίας	Count	0	16	2	18
		% within q3 before	0,0%	88,9%	11,1%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	11,4%	100,0%	10,1%
		% of Total	0,0%	8,9%	1,1%	10,1%
	Ημερομίσθιος (ελεύθερος επαγγελματίας σε εργοδότη)	Count	0	3	0	3
		% within q3 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	2,1%	0,0%	1,7%
		% of Total	0,0%	1,7%	0,0%	1,7%
	Μισθωτός στο δημόσιο τομέα	Count	0	66	0	66
		% within q3 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	47,1%	0,0%	36,9%
		% of Total	0,0%	36,9%	0,0%	36,9%
	Μισθωτός στον ιδιωτικό τομέα	Count	0	53	0	53
		% within q3 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	37,9%	0,0%	29,6%
		% of Total	0,0%	29,6%	0,0%	29,6%
Total		Count	37	140	2	179

	% within q3 before	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
	% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 9: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q3 before

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	196,616 ^a	10	,000	,000
Likelihood Ratio	190,886	10	,000	,000
Fisher's Exact Test	176,234			,000
N of Valid Cases	179			

a. 11 cells (61,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 10: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * καθεστώς εργασίας (q3 current)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q3 current		Count	6	0	0	6
		% within q3 current	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	0,0%	0,0%	3,4%
		% of Total	3,4%	0,0%	0,0%	3,4%
	Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση	Count	0	1	0	1
		% within q3 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
	Ελεύθερος επαγγελματίας	Count	0	18	5	23
		% within q3 current	0,0%	78,3%	21,7%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	11,0%	50,0%	12,8%
		% of Total	0,0%	10,1%	2,8%	12,8%
	Ημερομίσθιος (ελεύθερος επαγγελματίας σε εργοδότη)	Count	0	2	0	2
		% within q3 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	1,2%	0,0%	1,1%
		% of Total	0,0%	1,1%	0,0%	1,1%
	Μισθωτός στο δημόσιο τομέα	Count	0	70	0	70
		% within q3 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	42,9%	0,0%	39,1%
		% of Total	0,0%	39,1%	0,0%	39,1%

	Μισθωτός στον ιδιωτικό τομέα	Count	0	72	5	77
		% within q3 current	0,0%	93,5%	6,5%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	44,2%	50,0%	43,0%
		% of Total	0,0%	40,2%	2,8%	43,0%
Total		Count	6	163	10	179
		% within q3 current	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Πίνακας 11: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q3 current

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	194,837 ^a	10	,000	,000
Likelihood Ratio	67,872	10	,000	,000
Fisher's Exact Test	62,243			,000
N of Valid Cases	179			

a. 14 cells (77,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Οι μεταβλητές μοντέλο εργασίας και ώρες εργασίας ανά εβδομάδα είναι εξαρτημένες και η σχέση τους είναι στατιστικά σημαντική με επίπεδο 0,01 ή 1%. Ο έλεγχος του Fisher πραγματοποιείται επειδή, όπως αναγράφεται στους πίνακες 13 και 15, το ποσοστό των κελιών με μικρότερη συχνότητα του 5 είναι περίπου στο 53% για την προ – πανδημική εποχή και στο 60% για τη μετα – πανδημική εποχή. Από τη διασταυρούμενη πινακοποίηση των συγκεκριμένων μεταβλητών προκύπτει ότι για το διάστημα πριν την εμφάνιση του ιού διάλεξαν το υβριδικό μοντέλο απασχόλησης μόνο όσοι δούλευαν πάνω από 48 ώρες την εβδομάδα, σημειώνοντας ποσοστό 10%. Εντούτοις, την τρέχουσα περίοδο είναι φανερό ότι η προτίμηση του μεικτού μοντέλου αυξήθηκε για τις περισσότερες ομάδες εργασίας – εκτός εκείνων που επέλεξαν τις 40 έως 48 ώρες/εβδομάδα (100% δια ζώσης). Τα ποσοστά υβριδικής εργασίας, μάλιστα, όσων απασχολούνται λιγότερο από 30 ώρες (15,8%) και 30 έως 39 ώρες την εβδομάδα (14,3%) είναι ελαφρώς υψηλότερα από το ποσοστό εκείνων που εργάζονται περισσότερες από 48 ώρες μετά τον COVID – 19 (11,1%). Τα αποτελέσματα του Crosstabulation δίνονται αναλυτικά παρακάτω (βλ. πίνακες 12 και 14).

Πίνακας 12: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * ώρες εργασίας ανά εβδομάδα (q5 before)

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q5 before		Count	37	0	0	37
		% within q5 before	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	0,0%	0,0%	20,7%
		% of Total	20,7%	0,0%	0,0%	20,7%
	30 έως 39 ώρες	Count	0	23	0	23
		% within q5 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	16,4%	0,0%	12,8%
		% of Total	0,0%	12,8%	0,0%	12,8%
	40 έως 48 ώρες	Count	0	84	0	84
		% within q5 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	60,0%	0,0%	46,9%
		% of Total	0,0%	46,9%	0,0%	46,9%
	Λιγότερο από 30 ώρες	Count	0	15	0	15
		% within q5 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	10,7%	0,0%	8,4%
		% of Total	0,0%	8,4%	0,0%	8,4%
	Περισσότερο από 48 ώρες	Count	0	18	2	20
		% within q5 before	0,0%	90,0%	10,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	12,9%	100,0%	11,2%
		% of Total	0,0%	10,1%	1,1%	11,2%
Total		Count	37	140	2	179
		% within q5 before	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 13: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q5 before

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	194,599 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	190,440	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	172,304			,000
N of Valid Cases	179			

a. 8 cells (53,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,17.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 14: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * ώρες εργασίας ανά εβδομάδα (q5 current)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q5 current		Count	6	0	0	6
		% within q5 current	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	0,0%	0,0%	3,4%
		% of Total	3,4%	0,0%	0,0%	3,4%
	30 έως 39 ώρες	Count	0	24	4	28
		% within q5 current	0,0%	85,7%	14,3%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	14,7%	40,0%	15,6%
		% of Total	0,0%	13,4%	2,2%	15,6%
	40 έως 48 ώρες	Count	0	99	0	99
		% within q5 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	60,7%	0,0%	55,3%
		% of Total	0,0%	55,3%	0,0%	55,3%
	Λιγότερο από 30 ώρες	Count	0	16	3	19
		% within q5 current	0,0%	84,2%	15,8%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	9,8%	30,0%	10,6%
		% of Total	0,0%	8,9%	1,7%	10,6%
	Περισσότερο από 48 ώρες	Count	0	24	3	27
		% within q5 current	0,0%	88,9%	11,1%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	14,7%	30,0%	15,1%
		% of Total	0,0%	13,4%	1,7%	15,1%
Total		Count	6	163	10	179
		% within q5 current	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 15: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q5 current

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	194,206 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	70,591	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	60,929			,000
N of Valid Cases	179			

a. 9 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,20.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Όσον αφορά τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και κλάδος απασχόλησης, υπάρχει συσχέτιση ανάμεσά τους και στις δύο χρονικές περιόδους που εξετάζονται. Από τους πίνακες 17 και 19 διαπιστώνεται ότι δεν ισχύουν οι υποθέσεις εφαρμογής του χ^2 τεστ και έτσι δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί η τιμή p – value. Ελέγχεται το Fisher's Exact Test και οι τιμές του είναι σχεδόν μηδενικές, συνεπώς τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά με επίπεδο σημαντικότητας 1%. Επιπλέον, από το Crosstabulation των πινάκων 16 και 18 φανερώνεται ότι την περίοδο πριν την κρίση υγείας μεικτό μοντέλο εργασίας στα Χανιά εκτελούσαν μόνο όσοι απασχολούνταν στους κλάδους των χρηματοπιστωτικών/ασφαλιστικών δραστηριοτήτων, της ακίνητης περιουσίας και των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων – καταλαμβάνοντας ποσοστό σχετικά υψηλό και ίσο με 18,2%. Όμως, ύστερα από τον COVID – 19 και τις αλλαγές που έφερε στο εργασιακό καθεστώς καταγράφεται άνοδος του ποσοστού υβριδικής απασχόλησης και σε άλλους κλάδους του τριτογενούς παραγωγικού τομέα (J. Ενημέρωση και επικοινωνία, N. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες, O. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλεια, P. Εκπαίδευση, Q. Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα, R. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία και S. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών).

*Πίνακας 16: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * κλάδος απασχόλησης (q6 before)*

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q6 before		Count	37	0	0	37
		% within q6 before	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	0,0%	0,0%	20,7%
		% of Total	20,7%	0,0%	0,0%	20,7%
	A.	Count	0	1	0	1
		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	0,7%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
	B., D., E.	Count	0	3	0	3
		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	2,1%	0,0%	1,7%
		% of Total	0,0%	1,7%	0,0%	1,7%
	C.	Count	0	2	0	2
		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	1,4%	0,0%	1,1%
		% of Total	0,0%	1,1%	0,0%	1,1%
	F.	Count	0	5	0	5
		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	3,6%	0,0%	2,8%
		% of Total	0,0%	2,8%	0,0%	2,8%
	G., H.	Count	0	19	0	19

		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	13,6%	0,0%	10,6%
		% of Total	0,0%	10,6%	0,0%	10,6%
	I.	Count	0	12	0	12
		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	8,6%	0,0%	6,7%
		% of Total	0,0%	6,7%	0,0%	6,7%
	K., L., M.	Count	0	9	2	11
		% within q6 before	0,0%	81,8%	18,2%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	6,4%	100,0%	6,1%
		% of Total	0,0%	5,0%	1,1%	6,1%
	N., O., P., Q., R., S.	Count	0	89	0	89
		% within q6 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	63,6%	0,0%	49,7%
		% of Total	0,0%	49,7%	0,0%	49,7%
	Total	Count	37	140	2	179
		% within q6 before	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 17: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q6 before

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	209,453 ^a	16	,000	,000
Likelihood Ratio	193,013	16	,000	,000
Fisher's Exact Test	180,452			,000
N of Valid Cases	179			

a. 20 cells (74,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 18: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * κλάδος απασχόλησης (q6 current)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q6 current		Count	6	0	0	6
		% within q6 current	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	0,0%	0,0%	3,4%
		% of Total	3,4%	0,0%	0,0%	3,4%
	A.	Count	0	1	0	1
		% within q6 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
	B., D., E.	Count	0	3	0	3
		% within q6 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	1,8%	0,0%	1,7%
		% of Total	0,0%	1,7%	0,0%	1,7%
	C.	Count	0	3	0	3
		% within q6 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	1,8%	0,0%	1,7%
		% of Total	0,0%	1,7%	0,0%	1,7%
	F.	Count	0	5	0	5
		% within q6 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	3,1%	0,0%	2,8%
		% of Total	0,0%	2,8%	0,0%	2,8%
	G., H.	Count	0	20	0	20
		% within q6 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	12,3%	0,0%	11,2%
		% of Total	0,0%	11,2%	0,0%	11,2%
	I.	Count	0	16	0	16
		% within q6 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	9,8%	0,0%	8,9%
		% of Total	0,0%	8,9%	0,0%	8,9%
	J.	Count	0	1	1	2
		% within q6 current	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	10,0%	1,1%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,6%	1,1%
	K., L., M.	Count	0	15	3	18
		% within q6 current	0,0%	83,3%	16,7%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	9,2%	30,0%	10,1%
		% of Total	0,0%	8,4%	1,7%	10,1%
	N., O., P., Q., R., S.	Count	0	99	6	105
		% within q6 current	0,0%	94,3%	5,7%	100,0%

		% within q7 current	0,0%	60,7%	60,0%	58,7%
		% of Total	0,0%	55,3%	3,4%	58,7%
Total	Count	6	163	10	179	
	% within q6 current	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	
	% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 19: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q6 current

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	193,530 ^a	18	,000	,000
Likelihood Ratio	63,979	18	,000	,000
Fisher's Exact Test	59,506			,000
N of Valid Cases	179			

a. 24 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας, στους πίνακες 21 και 23 εντοπίζεται ότι τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά εφόσον η τιμή του Fisher είναι κοντά στο μηδέν και μικρότερη από 0,01 τόσο για την περίοδο πριν την εμφάνιση του ιού όσο και για την περίοδο μετά την πανδημία που ξέσπασε. Το Fisher's Exact Test ελέγχεται καθώς τα ποσοστά των «προβληματικών» κελιών ξεπερνούν πάλι το 20% και στις δύο περιπτώσεις. Επομένως, δηλώνεται με σιγουριά η ύπαρξη κάποιας σχέσης μεταξύ των μεταβλητών σε επίπεδο εμπιστοσύνης 99%. Πιο αναλυτικά, φαίνεται από τον πίνακα 20 ότι πριν τον COVID – 19 μόλις το 1,5% των εργαζομένων που απέχουν 1 έως 30 λεπτά από τη δουλειά τους απάντησαν το υβριδικό μοντέλο απασχόλησης. Ωστόσο, στον πίνακα 22 παρουσιάζεται και η αύξηση του συγκεκριμένου ποσοστού – κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες – μετά το πέρας της κρίσης υγείας. Επίσης, αξιόλογη είναι η τιμή που σημείωσε το μεικτό μοντέλο εργασίας στο δεύτερο χρονικό διάστημα από εκείνους που η δουλειά τους από το σπίτι τους απέχει 31 έως 60 λεπτά, φτάνοντας στο 14,3%.

Πίνακας 20: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * χρονοαπόσταση εργασίας από τόπο κατοικίας (q8 before)

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q8 before		Count	37	0	0	37
		% within q8 before	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	0,0%	0,0%	20,7%
		% of Total	20,7%	0,0%	0,0%	20,7%
	1 έως 30 λεπτά	Count	0	131	2	133
		% within q8 before	0,0%	98,5%	1,5%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	93,6%	100,0%	74,3%
		% of Total	0,0%	73,2%	1,1%	74,3%
	31 έως 60 λεπτά	Count	0	8	0	8
		% within q8 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	5,7%	0,0%	4,5%
		% of Total	0,0%	4,5%	0,0%	4,5%
	Μηδενική (εργασία στο σπίτι)	Count	0	1	0	1
		% within q8 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	0,7%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
	Total	Count	37	140	2	179
		% within q8 before	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 21: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q8 before

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	179,173 ^a	6	,000	,000
Likelihood Ratio	182,685	6	,000	,000
Fisher's Exact Test	174,598			,000
N of Valid Cases	179			

a. 7 cells (58,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 22: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * χρονοαπόσταση εργασίας από τόπο κατοικίας (q8 current)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q8 current		Count	6	0	0	6
		% within q8 current	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	0,0%	0,0%	3,4%
		% of Total	3,4%	0,0%	0,0%	3,4%
	1 έως 30 λεπτά	Count	0	155	9	164
		% within q8 current	0,0%	94,5%	5,5%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	95,1%	90,0%	91,6%
		% of Total	0,0%	86,6%	5,0%	91,6%
	31 έως 60 λεπτά	Count	0	6	1	7
		% within q8 current	0,0%	85,7%	14,3%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	3,7%	10,0%	3,9%
		% of Total	0,0%	3,4%	0,6%	3,9%
	Μεγαλύτερη της 1 ώρας	Count	0	1	0	1
		% within q8 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
	Μηδενική (εργασία στο σπίτι)	Count	0	1	0	1
		% within q8 current	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
Total	Count	6	163	10	179	
	% within q8 current	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	
	% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 23: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q8 current

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	180,116 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	53,483	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	55,102			,000
N of Valid Cases	179			

a. 10 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σχετικά με τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και φύλο, από τον έλεγχο ανεξαρτησίας τους διαπιστώνεται ότι είναι εξαρτημένες με επίπεδο εμπιστοσύνης 99% το διάστημα πριν αλλά και μετά τον COVID – 19. Στον πίνακα 25 φαίνεται ότι το Fisher's Exact Test είναι ίσο με 0,004 (μικρότερο από 0,01) και στον πίνακα 27 ισούται με 0,000 (πολύ μικρό – όχι ακριβώς μηδέν). Ο έλεγχος του Fisher χρησιμοποιείται και στις δύο περιπτώσεις αφού τα ποσοστά των κελιών με μικρότερη συχνότητα του 5 είναι υψηλότερα από 20%. Η διασταυρούμενη πινακοποίηση των μεταβλητών (βλ. πίνακες 24 και 26) δείχνει ότι την περίοδο πριν την πανδημία μόνο ένα μικρό ποσοστό των ανδρών συμμετεχόντων δήλωσαν το υβριδικό μοντέλο εργασίας (2,9%), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών ήταν μηδενικό. Αντιθέτως, οι γυναίκες στην περίοδο ύστερα από την πανδημική κρίση εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό μεικτού μοντέλου εργασίας (6,5%) σε σχέση με τους άνδρες, οι οποίοι ανήλθαν στο 4,4%.

*Πίνακας 24: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * φύλο (q11)*

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q11		Count	3	0	0	3
		% within q11	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	8,1%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	Ανδρας	Count	10	56	2	68
		% within q11	14,7%	82,4%	2,9%	100,0%
		% within q7 before	27,0%	40,0%	100,0%	38,0%
		% of Total	5,6%	31,3%	1,1%	38,0%
	Γυναίκα	Count	24	84	0	108
		% within q11	22,2%	77,8%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	64,9%	60,0%	0,0%	60,3%
		% of Total	13,4%	46,9%	0,0%	60,3%
Total	Count	37	140	2	179	
	% within q11	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%	
	% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%	

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 25: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q11

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,193 ^a	4	,003	,034
Likelihood Ratio	14,838	4	,005	,002
Fisher's Exact Test	14,021			,004
N of Valid Cases	179			

a. 5 cells (55,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 26: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * φύλο (q11)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q11		Count	3	0	0	3
		% within q11	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	50,0%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	Ανδρας	Count	2	63	3	68
		% within q11	2,9%	92,6%	4,4%	100,0%
		% within q7 current	33,3%	38,7%	30,0%	38,0%
		% of Total	1,1%	35,2%	1,7%	38,0%
	Γυναίκα	Count	1	100	7	108
		% within q11	0,9%	92,6%	6,5%	100,0%
		% within q7 current	16,7%	61,3%	70,0%	60,3%
		% of Total	0,6%	55,9%	3,9%	60,3%
Total	Count	6	163	10	179	
	% within q11	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	
	% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 27: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q11

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	88,800 ^a	4	,000	,000
Likelihood Ratio	23,451	4	,000	,000
Fisher's Exact Test	22,761			,000
N of Valid Cases	179			

a. 6 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Περνώντας στις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και ηλικία, αυτές παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ τους τόσο στο χρονικό διάστημα πριν τον COVID – 19 όσο και στη μετα – πανδημική περίοδο. Και για τις δύο περιπτώσεις ελέγχεται η τιμή του Fisher, η οποία είναι μικρή και πολύ κοντά στο μηδέν, γιατί τα ποσοστά των «προβληματικών» κελιών που ξεπερνούν το ανεκτό όριο είναι στο 50% για το διάστημα πριν και στο 72,2% για το διάστημα μετά την κρίση υγείας (βλ. πίνακες 29 και 31). Σύμφωνα με τους πίνακες 28 και 30, που δείχνουν την ανάλυση Crosstabulation, παρατηρείται ότι στην πρώτη χρονική περίοδο χαμηλό ποσοστό των ηλικιών 36 έως 45 και 56 έως 65 ετών δήλωσαν το μεικτό πρότυπο απασχόλησης, με ποσοστό 3,6% και 5,3% αντίστοιχα, ενώ στη δεύτερη χρονική περίοδο που μελετάται όλες οι ηλικιακές κατηγορίες φαίνεται ότι δεν επιλέγουν αποκλειστικά την εργασία με φυσική παρουσία και ορισμένοι ασκούν πλέον τα καθήκοντά τους μερικές ημέρες την εβδομάδα δια ζώσης και τις υπόλοιπες μέρες από το σπίτι. Ελαφρώς υψηλότερο ποσοστό υβριδικής απασχόλησης, όπως είναι φυσικό, κατέχουν οι πιο νέοι. Συγκεκριμένα, στη μετα – πανδημική εποχή οι 25 έως 45 ετών την προτιμούν περισσότερο συγκριτικά με τις άλλες ηλικιακές ομάδες.

Πίνακας 28: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * ηλικία (q12)

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q12		Count	3	0	0	3
		% within q12	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	8,1%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	< 25	Count	30	27	0	57
		% within q12	52,6%	47,4%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	81,1%	19,3%	0,0%	31,8%
		% of Total	16,8%	15,1%	0,0%	31,8%
	25 - 35	Count	3	24	0	27
		% within q12	11,1%	88,9%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	8,1%	17,1%	0,0%	15,1%
		% of Total	1,7%	13,4%	0,0%	15,1%
	36 - 45	Count	0	27	1	28
		% within q12	0,0%	96,4%	3,6%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	19,3%	50,0%	15,6%
		% of Total	0,0%	15,1%	0,6%	15,6%
	46 - 55	Count	1	44	0	45
		% within q12	2,2%	97,8%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	2,7%	31,4%	0,0%	25,1%
		% of Total	0,6%	24,6%	0,0%	25,1%
	56 - 65	Count	0	18	1	19
		% within q12	0,0%	94,7%	5,3%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	12,9%	50,0%	10,6%
		% of Total	0,0%	10,1%	0,6%	10,6%
Total		Count	37	140	2	179
		% within q12	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 29: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q12

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	75,254 ^a	10	,000	,000
Likelihood Ratio	79,691	10	,000	,000
Fisher's Exact Test	71,670			,000
N of Valid Cases	179			

a. 9 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 30: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * ηλικία (q12)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q12		Count	3	0	0	3
		% within q12	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	50,0%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	< 25	Count	2	53	2	57
		% within q12	3,5%	93,0%	3,5%	100,0%
		% within q7 current	33,3%	32,5%	20,0%	31,8%
		% of Total	1,1%	29,6%	1,1%	31,8%
	25 - 35	Count	1	24	2	27
		% within q12	3,7%	88,9%	7,4%	100,0%
		% within q7 current	16,7%	14,7%	20,0%	15,1%
		% of Total	0,6%	13,4%	1,1%	15,1%
	36 - 45	Count	0	25	3	28
		% within q12	0,0%	89,3%	10,7%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	15,3%	30,0%	15,6%
		% of Total	0,0%	14,0%	1,7%	15,6%
	46 - 55	Count	0	43	2	45
		% within q12	0,0%	95,6%	4,4%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	26,4%	20,0%	25,1%
		% of Total	0,0%	24,0%	1,1%	25,1%
	56 - 65	Count	0	18	1	19
		% within q12	0,0%	94,7%	5,3%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	11,0%	10,0%	10,6%
		% of Total	0,0%	10,1%	0,6%	10,6%
Total		Count	6	163	10	179
		% within q12	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%

	% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 31: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q12

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	91,800 ^a	10	,000	,000
Likelihood Ratio	28,534	10	,001	,001
Fisher's Exact Test	24,683			,000
N of Valid Cases	179			

a. 13 cells (72,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας και οικογενειακή κατάσταση, από τους πίνακες 33 και 35 καταλαβαίνεται ότι υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσά τους και για τα δύο χρονικά διαστήματα που εξετάζονται. Το Fisher's Exact Test είναι σχεδόν μηδενικό για την περίοδο πριν και μετά τον COVID – 19, συνεπώς λέγεται ότι οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες με επίπεδο σημαντικότητας 0,01 ή 1%. Ο έλεγχος του Fisher γίνεται καθότι δεν ισχύουν οι υποθέσεις εφαρμογής του χ^2 τεστ και έτσι δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί η τιμή p – value. Όσον αφορά τις μεταβολές, παρατηρείται ότι την προ – πανδημική εποχή ένα μικρό ποσοστό των έγγαμων/σε συμβίωση συμμετεχόντων δήλωσαν την υβριδική εργασία (μόλις 2,4%), ενώ στη μετα – πανδημική εποχή περισσότερες κατηγορίες προτιμούν το μεικτό μοντέλο απασχόλησης (εκτός από τους χήρους/ες). Αρκετά μεγάλο ποσοστό καταγράφουν οι διαζευγμένοι/σε διάσταση (23,1%) και σχεδόν στα ίδια επίπεδα κινούνται πλέον οι άγαμοι με τους έγγαμους, σημειώνοντας ποσοστά 3,8% και 4,8% αντιστοίχως. Τα αποτελέσματα της διασταυρούμενης πινακοποίησης δίνονται αναλυτικά παρακάτω (βλ. πίνακες 32 και 34).

Πίνακας 32: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * οικογενειακή κατάσταση (q13)

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q13		Count	3	0	0	3
		% within q13	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	8,1%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	Άγαμος/η	Count	30	48	0	78
		% within q13	38,5%	61,5%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	81,1%	34,3%	0,0%	43,6%
		% of Total	16,8%	26,8%	0,0%	43,6%
	Διαζευγμένος/η, σε διάσταση	Count	0	13	0	13
		% within q13	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	9,3%	0,0%	7,3%
		% of Total	0,0%	7,3%	0,0%	7,3%
	Έγγαμος/η, σε συμβίωση	Count	4	78	2	84
		% within q13	4,8%	92,9%	2,4%	100,0%
		% within q7 before	10,8%	55,7%	100,0%	46,9%
		% of Total	2,2%	43,6%	1,1%	46,9%
	Χήρος/α	Count	0	1	0	1
		% within q13	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	0,7%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
Total		Count	37	140	2	179
		% within q13	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 33: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q13

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	44,790 ^a	8	,000	,011
Likelihood Ratio	48,637	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	47,416			,000
N of Valid Cases	179			

a. 10 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 34: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * οικογενειακή κατάσταση (q13)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q13		Count	3	0	0	3
		% within q13	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	50,0%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	Άγαμος/η	Count	2	73	3	78
		% within q13	2,6%	93,6%	3,8%	100,0%
		% within q7 current	33,3%	44,8%	30,0%	43,6%
		% of Total	1,1%	40,8%	1,7%	43,6%
	Διαζευγμένος/η, σε διάσταση	Count	0	10	3	13
		% within q13	0,0%	76,9%	23,1%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	6,1%	30,0%	7,3%
		% of Total	0,0%	5,6%	1,7%	7,3%
	Έγγαμος/η, σε συμβίωση	Count	1	79	4	84
		% within q13	1,2%	94,0%	4,8%	100,0%
		% within q7 current	16,7%	48,5%	40,0%	46,9%
		% of Total	0,6%	44,1%	2,2%	46,9%
	Χήρος/α	Count	0	1	0	1
		% within q13	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
		% of Total	0,0%	0,6%	0,0%	0,6%
Total		Count	6	163	10	179
		% within q13	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%
		% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 35: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q13

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	96,415 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	28,134	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	30,156			,000
N of Valid Cases	179			

a. 12 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Τέλος, από τους πίνακες 37 και 39 διαπιστώνεται ότι οι μεταβλητές μοντέλο εργασίας και ετήσιο ατομικό εισόδημα είναι εξαρτημένες με επίπεδο σημαντικότητας 0,01 ή 1%, εφόσον η τιμή του Fisher ισούται με 0,000 (πολύ μικρό – όχι ακριβώς μηδέν) τόσο για την περίοδο πριν την εμφάνιση του ιού όσο και για την περίοδο μετά την πανδημία που ξέσπασε. Το Fisher's Exact Test ελέγχεται ξανά. Από τη διασταυρούμενη πινακοποίηση των δύο μεταβλητών (βλ. πίνακες 36 και 38) προκύπτει ότι τη μεικτή εργασία πριν τη νόσο του κορονοϊού σημείωσαν όσοι είχαν ετήσιο ατομικό εισόδημα από 15.001 έως 25.000 ευρώ, καταγράφοντας ποσοστό 6,1%. Ωστόσο, την τρέχουσα περίοδο έχει αυξηθεί το ποσοστό του υβριδικού μοντέλου σε όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες. Το υψηλότερο ποσοστό (22,2%) ανήκει σε εκείνους που παρουσιάζουν ετήσιο ατομικό εισόδημα μεγαλύτερο των 25.000 ευρώ και τη χαμηλότερη τιμή (μόλις 3,2%) εμφανίζουν όσοι έχουν ετήσιο ατομικό εισόδημα από 10.000 έως 15.000 ευρώ.

*Πίνακας 36: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 before) * ετήσιο ατομικό εισόδημα (q15 before)*

			q7 before			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q15 before		Count	3	0	0	3
		% within q15 before	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	8,1%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	< 10.000 ευρώ	Count	33	50	0	83
		% within q15 before	39,8%	60,2%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	89,2%	35,7%	0,0%	46,4%
		% of Total	18,4%	27,9%	0,0%	46,4%
	> 25.000 ευρώ	Count	0	7	0	7
		% within q15 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	5,0%	0,0%	3,9%
		% of Total	0,0%	3,9%	0,0%	3,9%
	10.000 - 15.000 ευρώ	Count	0	53	0	53
		% within q15 before	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 before	0,0%	37,9%	0,0%	29,6%
		% of Total	0,0%	29,6%	0,0%	29,6%
	15.001 - 25.000 ευρώ	Count	1	30	2	33
		% within q15 before	3,0%	90,9%	6,1%	100,0%
		% within q7 before	2,7%	21,4%	100,0%	18,4%
		% of Total	0,6%	16,8%	1,1%	18,4%
	Total	Count	37	140	2	179
		% within q15 before	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%
		% within q7 before	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	20,7%	78,2%	1,1%	100,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 37: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 before * q15 before

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	60,079 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	67,963	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	60,571			,000
N of Valid Cases	179			

a. 8 cells (53,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 38: Ανάλυση διασταυρούμενης πινακοποίησης για τις μεταβλητές μοντέλο εργασίας (q7 current) * ετήσιο ατομικό εισόδημα (q15 current)

			q7 current			Total
				Δια ζώσης εργασία	Υβριδικό μοντέλο	
q15 current		Count	3	0	0	3
		% within q15 current	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		% within q7 current	50,0%	0,0%	0,0%	1,7%
		% of Total	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%
	< 10.000 ευρώ	Count	3	67	4	74
		% within q15 current	4,1%	90,5%	5,4%	100,0%
		% within q7 current	50,0%	41,1%	40,0%	41,3%
		% of Total	1,7%	37,4%	2,2%	41,3%
	> 25.000 ευρώ	Count	0	7	2	9
		% within q15 current	0,0%	77,8%	22,2%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	4,3%	20,0%	5,0%
		% of Total	0,0%	3,9%	1,1%	5,0%
	10.000 - 15.000 ευρώ	Count	0	61	2	63
		% within q15 current	0,0%	96,8%	3,2%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	37,4%	20,0%	35,2%
		% of Total	0,0%	34,1%	1,1%	35,2%
	15.001 - 25.000 ευρώ	Count	0	28	2	30
		% within q15 current	0,0%	93,3%	6,7%	100,0%
		% within q7 current	0,0%	17,2%	20,0%	16,8%
		% of Total	0,0%	15,6%	1,1%	16,8%
Total	Count	6	163	10	179	
	% within q15 current	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	
	% within q7 current	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	3,4%	91,1%	5,6%	100,0%	

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 39: Έλεγχος για την ανεξαρτησία των μεταβλητών q7 current * q15 current

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	95,633 ^a	8	,000	,000
Likelihood Ratio	31,112	8	,000	,000
Fisher's Exact Test	27,923			,000
N of Valid Cases	179			

a. 11 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Αναμφισβήτητα, ο αντίκτυπος της πανδημίας (πέρα από την ασφυκτική πίεση στα συστήματα υγείας και την απώλεια πολλών ζώων) αφορά και την οικονομία και την κοινωνία, αφού διακόπηκαν ξαφνικά όλες οι παγκόσμιες δραστηριότητες. Οι οικονομικές επιπτώσεις του COVID – 19 σχετίζονται με τη σφοδρή οικονομική απώλεια, η οποία οφείλεται στη μείωση της προσφοράς, εξαιτίας της αναστολής λειτουργίας των επιχειρήσεων, αλλά και στην ταυτόχρονη μείωση της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες που προκλήθηκε από τη νέα κλιμάκωση της ανεργίας. Οι κοινωνικές συνέπειες – από τα αυστηρά μέτρα αποστασιοποίησης που επιβλήθηκαν για τον περιορισμό της διάδοσης του νέου κορονοϊού – έχουν να κάνουν με τον εγκλεισμό και την επιδείνωση των προβλημάτων τόσο της σωματικής όσο και της ψυχικής υγείας που ο ίδιος προξένησε σε μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, εντούτοις ορισμένοι άλλαξαν τις συνήθειές τους προς το καλύτερο. Η κοινωνική απομόνωση αποτέλεσε σημαντική ευκαιρία ώστε να αποκτήσουν μία πιο εποικοδομητική ζωή και καθημερινότητα.

Η απασχόληση ήταν άλλος ένας παράγοντας που επηρεάστηκε έντονα, διότι η αγορά εργασίας ήταν ένας από τους κύριους ρυθμιστικούς μηχανισμούς των εθνικών οικονομιών ως απάντηση στην υγειονομική κρίση. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του COVID – 19 μεταβλήθηκε το χωρικό πρότυπο της εργασίας και η εξ' αποστάσεως απασχόληση ήταν αναγκαία για τη διασφάλιση της ορθής και ασφαλούς λειτουργίας οργανισμών και επιχειρήσεων. Η τηλεργασία αποτέλεσε τη βασική μορφή εργασίας εκείνη την περίοδο για εκατομμύρια απασχολούμενους σε όλον τον κόσμο, ανακουφίζοντας συνολικά την παγκόσμια οικονομία και αποτρέποντας την πλήρη κατάρρευσή της. Βέβαια, αφορούσε κυρίως τους εργαζομένους θέσεων έντασης γνώσης και δεξιοτήτων, εφόσον οι βασικοί εργαζόμενοι συνέχισαν με φυσική παρουσία για την εξυπηρέτηση των απαραίτητων λειτουργιών της κοινωνίας. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των τηλεεργαζομένων, η απομακρυσμένη εργασία στην πανδημία εξακολουθούσε να είναι «προνόμιο» όσων είχαν ολοκληρώσει υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και βρίσκονταν σε καλύτερη οικονομική κατάσταση. Παρόλα αυτά, για το διάστημα της κρίσης υγείας η οικογενειακή κατάσταση παρουσίασε μειωμένο επίπεδο σημαντικότητας συγκριτικά με την περίοδο πριν από αυτήν, επειδή πολλοί – ανεξαρτητως αν πρόκειται για άγαμους, έγγαμους, διαζευγμένους ή χήρους/ες – στράφηκαν στην τηλεργασία με έδρα το σπίτι λόγω του αναγκαστικού lockdown. Τέλος, για το βιολογικό φύλο επικρατεί ασάφεια στην επιστημονική κοινότητα. Ορισμένες μελέτες υποστηρίζουν ότι η τηλεργασία εν μέσω πανδημίας συνέχισε να ακολουθείται από άνδρες και άλλες αποκαλύπτουν ότι οι γυναίκες απασχολήθηκαν περισσότερο με το συγκεκριμένο μοντέλο εργασίας.

Η εποχή μετά την πανδημία, κατά την οποία εξασθένησε ο ιός, έγινε άρση των περιοριστικών μέτρων και δραστηριοποιήθηκε ξανά η οικονομία, είναι συνυφασμένη με την «επιστροφή στην κανονικότητα», συνεπώς και με την επάνοδο της δια ζώσης εργασίας. Η τηλεργασία έπαψε να είναι η πρώτη επιλογή για τους οργανισμούς και τις επιχειρήσεις που μπορούσαν να την υποστηρίξουν, γιατί – σύμφωνα πάντα με τη διεθνή βιβλιογραφία – οι άνθρωποι που ζουν μόνοι επέστρεψαν στο τυπικό μοντέλο απασχόλησης ή τηλεεργάζονται λιγότερο συχνά. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα με μικρά παιδιά στο νοικοκυριό με το άνοιγμα των σχολείων. Εντούτοις, το υβριδικό μοντέλο εργασίας φαίνεται να

αναπτύσσεται ιδιαίτερα τη δεδομένη χρονική στιγμή και προβλέπεται ότι στο μέλλον θα συνιστά την κύρια μορφή εργασίας.

Αντικείμενο της διπλωματικής είναι η μελέτη των χωρικών και κοινωνικοοικονομικών αλλαγών της απασχόλησης που επέφερε ο COVID – 19 στην πόλη των Χανίων. Η διεξαγωγή της έρευνας βασίστηκε στη χρήση ερωτηματολογίου που υλοποιήθηκε για τις ανάγκες της. Από τη μελέτη διαπιστώνεται ότι η δια ζώσης εργασία την τρέχουσα περίοδο έχει σχεδόν επιστρέψει σε επίπεδα προ COVID – 19, ενώ η τηλεργασία από μόνη της δεν ασκείται πια. Το μεικτό μοντέλο απασχόλησης ολοένα και «ανθίζει» στη μετα – πανδημική εποχή, επειδή δύναται να και προσφέρει αυξημένη προσωπική ευημερία και παραγωγικότητα. Επομένως, με τη μεγαλύτερη υιοθέτηση του υβριδικού μοντέλου εργασίας, υπάρχει κάποια μεταβολή στο χωρικό πρότυπο της εργασίας των Χανίων.

Ευρύτερα, προκύπτει ότι η υβριδική εργασία στα Χανιά, ενώ πριν την κρίση είχε υιοθετηθεί μόνο από λίγους ελεύθερους επαγγελματίες, τη δεδομένη χρονική στιγμή υιοθετείται και από απασχολούμενους του ιδιωτικού τομέα. Το εν λόγω μοντέλο εργασίας μετά την πανδημία καταγράφει αύξηση και σε άλλους κλάδους του τριτογενούς παραγωγικού τομέα (εκτός από αυτούς που σημείωνε στην προ – πανδημική περίοδο), όμως οι κλάδοι του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής είναι αμετάβλητοι και η προτίμησή τους για αυτό μηδενική. Ακόμα, στο τρέχον διάστημα η μεικτή εργασία προτιμάται και από άτομα που δουλεύουν λιγότερες ώρες, παρόλο που πριν τον COVID – 19 αφορούσε αποκλειστικά εκείνους που εργάζονταν πάνω από 48 ώρες την εβδομάδα. Βασική παράμετρος, ωστόσο, είναι και η χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας. Η έρευνα για τα Χανιά έδειξε ότι υψηλότερο ποσοστό υιοθέτησης του υβριδικού μοντέλου έχουν όσοι απέχουν 31 έως 60 λεπτά από το χώρο εργασίας τους σε σχέση με εκείνους που κάνουν 1 έως 30 λεπτά για να φτάσουν στη δουλειά τους.

Επιπροσθέτως, από την ανάλυση των αποτελεσμάτων για την πόλη των Χανίων φαίνεται ότι την περίοδο μετά την πανδημία οι μεταβλητές επίπεδο εκπαίδευσης, φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση και ετήσιο ατομικό εισόδημα είναι εξαρτημένες με τη μεταβλητή του μοντέλου εργασίας (δηλαδή υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση), ενώ πριν την πανδημική κρίση δεν παρουσιάστηκε σημαντική συσχέτιση μόνο μεταξύ των μεταβλητών επίπεδο μόρφωσης και μοντέλο εργασίας – γεγονός το οποίο δε συμβαδίζει με το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας. Πιο αναλυτικά, είναι εμφανές ότι στη μετα – πανδημική εποχή το υβριδικό μοντέλο απασχόλησης προτιμάται σε μεγάλο βαθμό από εργαζομένους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς είναι πιο εξειδικευμένοι και απασχολούνται σε μη χειρωνακτικές δουλειές. Όμως, σταδιακά ανεβαίνει το ποσοστό και των εργαζομένων της δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για την ίδια περίοδο και τα δύο φύλα καταγράφουν άνοδο στο ποσοστό μεικτής απασχόλησης, ωστόσο η προτίμηση των γυναικών είναι εμφανώς περισσότερη. Βασικό εύρημα της εργασίας, ακόμα, είναι ότι ένα σημαντικό ποσοστό όλων των ηλικιακών και εισοδηματικών ομάδων και σχεδόν όλων των κατηγοριών οικογενειακής κατάστασης (εκτός από τους χήρους/ες) πλέον επιλέγουν το συγκεκριμένο μοντέλο, συνδυάζοντας τη δια ζώσης απασχόληση με την τηλεργασία, αν και στο διάστημα πριν τον COVID – 19 η υβριδική εργασία ήταν προτιμητέα από ωριμότερους ηλικιακά (36 έως 45 και 56 έως 65 ετών), με καλή οικονομική κατάσταση (ετήσιο ατομικό εισόδημα από 15.001 έως 25.000 ευρώ) και από έγγαμους ή άτομα σε συμβίωση. Συνεπώς, είναι αντιληπτό ότι η υγειονομική κρίση – εκτός από χωρικές – επέφερε και κοινωνικοοικονομικές μεταβολές στην απασχόληση για τα Χανιά.

Περαιτέρω έρευνα δύναται να πραγματοποιηθεί είτε επεκτείνοντας το πεδίο της έρευνας χωρικά (διαφορετική μελέτη περίπτωσης) είτε εμπλουτίζοντάς την με περισσότερες μεταβλητές. Πιθανώς να ήταν σκόπιμη η μελέτη της ποιότητας της παραγόμενης εργασίας από την εφαρμογή της τηλεργασίας ή/και του υβριδικού μοντέλου απασχόλησης, συγκρίνοντάς την και με την αντίστοιχη ποιότητα του τυπικού μοντέλου εργασίας. Το προτεινόμενο ζήτημα ίσως να μπορεί να εξεταστεί και με τη χρήση διαφορετικής μεθοδολογίας, όπως την κατασκευή κάποιου σύνθετου δείκτη. Τέλος, ένα πρόσθετο κίνητρο για μελλοντική έρευνα, το οποίο διαφάνηκε από τη βιβλιογραφική επισκόπηση σε προηγούμενο κεφάλαιο της εργασίας, είναι ο διχασμός της επιστημονικής κοινότητας για την τηλεργασία ως μέσο εξοικονόμησης ενέργειας. Παρόμοια έρευνα με αυτή που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα διπλωματική για την πανδημία COVID – 19 είναι εφικτό να υλοποιηθεί και για την παγκόσμια ενεργειακή κρίση που ξέσπασε ακολούθως.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Πίνακας Α1: Η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας για την Π.Ε. Χανίων και το σύνολο της Ελλάδας

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Σύνολο Χώρας	10,8%	10,4%	9,8%	10,6%	10,0%	9,0%	8,4%	7,8%	9,6%	12,7%	17,9%	24,4%	27,5%	26,5%	24,9%	23,5%	21,5%	19,3%	17,3%	16,3%	14,7%
Π.Ε. Χανίων	7,8%	8,4%	7,0%	5,4%	6,7%	7,1%	4,4%	4,8%	7,1%	9,4%	12,9%	23,5%	26,8%	25,5%	26,1%	24,6%	19,8%	15,1%	11,4%	19,6%	24,5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

Πίνακας Α2: Η διαχρονική εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ για την Π.Ε. Χανίων, την Περιφέρεια Κρήτης και την Ελλάδα

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΕΛΛΑΔΑ	16.816	17.420	18.037	19.036	19.950	20.011	21.079	21.713	21.583	20.601	19.447	17.499	16.347	16.039	16.225	16.299	16.287	16.481	16.779	17.110
Κρήτη	15.365	16.054	16.433	17.205	18.247	18.069	18.788	18.897	18.947	17.861	16.769	14.587	13.290	13.349	13.936	13.972	13.690	13.965	14.254	14.710
Π.Ε. Χανίων	15.470	16.013	16.795	17.617	18.893	18.397	19.308	19.388	19.276	18.307	17.031	15.334	13.714	13.613	14.286	14.365	14.082	14.314	14.642	15.230

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022), Ιδία επεξεργασία

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος έρευνας που διεξάγεται στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας από τη Δαρκαδάκη Μαρία, φοιτήτρια του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. **Η έρευνα έχει ως βασικό σκοπό την αποτύπωση των χωρικών και κοινωνικοοικονομικών μεταβολών της απασχόλησης, λόγω της πανδημίας COVID – 19, στην πόλη των Χανίων Κρήτης. Ο εκτιμώμενος χρόνος συμπλήρωσης κυμαίνεται από 5 έως 7 λεπτά.**

Λάβετε υπόψη ότι με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου παρέχετε τη συγκατάθεσή σας για την αξιοποίηση των δεδομένων και οι απαντήσεις της έρευνας είναι απολύτως εμπιστευτικές. Η τήρηση των προσωπικών δεδομένων είναι σύμφωνη με τις οδηγίες της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων του κράτους και το πλαίσιο εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (Ν. 4624/2019 & Ν. 3471/2006).

Η συμμετοχή σας είναι πολύτιμη και σας ευχαριστώ προκαταβολικά!

Υ.Γ. Για περαιτέρω διευκρινήσεις μπορείτε να επικοινωνήσετε στο: marydarkadaki1@gmail.com

Α. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ:**1. Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσής σας; ***

Απουσία απολυτηρίου Δημοτικού	
Απολυτήριο Δημοτικού	
Απολυτήριο (τριτάξιου) Γυμνασίου	
Απολυτήριο Λυκείου/Πτυχίο Επαγγελματικού Λυκείου/Πτυχίο Επαγγελματικής Σχολής	
Πτυχίο μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, κολέγια, κλπ.)	
Πτυχίο ανώτερων επαγγελματικών σχολών	
Πτυχίο ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ και ισότιμων σχολών	
Πτυχίο Πανεπιστημίου και ισότιμων σχολών	
Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών	
Διδακτορικό τίτλο σπουδών	

2. Ποιο είναι/ήταν το πλαίσιο της απασχόλησής σας; (απαντήστε και στις 2 στήλες) *

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Εργαζόμενος/η στο δημόσιο τομέα		
Εργαζόμενος/η στον ιδιωτικό τομέα		
Επιχειρηματίας, Αυτοαπασχολούμενος/η		
Αγρότης/ισσα		
Μαθητής/τρια		
Σπουδαστής/τρια		
Συνταξιούχος		
Εισοδηματίας		
Οικιακά		
Στρατευμένος		
Άνεργος/η		
Ανενεργός/ή (εκτός αγοράς εργασίας)		

3. Εάν εργάζεστε/εργαζόσασταν, ποιο είναι/ήταν το καθεστώς της εργασίας σας;

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Ελεύθερος επαγγελματίας		
Μισθωτός στο δημόσιο τομέα		
Μισθωτός στον ιδιωτικό τομέα		
Ημερομίσθιος (ελεύθερος επαγγελματίας σε εργοδότη)		
Μέλος παραγωγικού συνεταιρισμού		
Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση		

4.α. Ποια είναι/ήταν η νομική μορφή της/του επιχείρησης/οργανισμού όπου εργάζεστε/εργαζόσασταν;

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Δημόσια υπηρεσία, Ν.Π.Δ.Δ., Τοπική αυτοδιοίκηση		
Δημόσια επιχείρηση		
Ιδιωτική επιχείρηση – Ανώνυμη Εταιρία		
Ιδιωτική επιχείρηση – Προσωπική (Ε.Π.Ε., Ο.Ε., Ε.Ε.)		
Ιδιωτική επιχείρηση – Ατομική		

4.β. Έχετε να προσθέσετε κάποια άλλη νομική μορφή επιχείρησης/οργανισμού που δεν αναφέρεται ήδη;

.....

.....

5. Πόσες ώρες εργάζεστε/εργαζόσασταν την εβδομάδα;

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Λιγότερο από 30 ώρες		
30 έως 39 ώρες		
40 έως 48 ώρες		
Περισσότερο από 48 ώρες		

6. Σε ποια κατηγορία κλάδου έχετε/είχατε απασχόληση; (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν σε κάθε στήλη)

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
A. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία		
B. Ορυχεία και λατομεία		
C. Μεταποίηση – Βιομηχανία		
D. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού		
E. Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης		
F. Κατασκευές		
G. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών		
H. Μεταφορά και αποθήκευση		
I. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης		
J. Ενημέρωση και επικοινωνία		
K. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες		
L. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας		
M. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες		
N. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες		
O. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλεια		
P. Εκπαίδευση		

Q. Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα		
R. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία		
S. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών		

7.α. Ποιο μοντέλο εργασίας ακολουθείτε/ακολουθούσατε;

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Δια ζώσης εργασία		
Τηλεργασία		
Υβριδικό μοντέλο (δια ζώσης εργασία και τηλεργασία)		

7.β. Έχετε να προσθέσετε κάποιο άλλο μοντέλο εργασίας που δεν αναφέρεται ήδη;

.....

.....

8. Ποια είναι/ήταν η χρονοαπόσταση της εργασίας από τον τόπο κατοικίας σας (υπό συνθήκες μέτρου κυκλοφοριακού φόρτου);

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Μηδενική (εργασία στο σπίτι)		
Μικρότερη των 15 λεπτών		
16 έως 30 λεπτά		
31 έως 45 λεπτά		
46 έως 60 λεπτά		
1 έως 1,5 ώρα		
Μεγαλύτερη της 1,5 ώρας		

9.α. Ποιος είναι/ήταν ο τρόπος μεταφοράς στο χώρο εργασίας σας; (επιλέξτε όλα όσα ισχύουν σε κάθε στήλη)

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την πανδημία COVID-19
Κανένας (εργασία στο σπίτι)		
Με Μέσο Μαζικής Μεταφοράς		
Με Ι.Χ.		
Με μοτοποδήλατο		
Με ποδήλατο		
Με τα πόδια		

9.β. Έχετε να προσθέσετε κάποιον άλλον τρόπο μεταφοράς στο χώρο εργασίας σας που δεν αναφέρεται ήδη;

.....

.....

10. Θεωρείτε ότι, με τις όποιες αλλαγές επέφερε η πανδημία COVID – 19 στο εργασιακό καθεστώς, αυξήθηκε η παραγωγικότητά σας;

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐
ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΔΙΑΦΩΝΩ	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ/ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	ΣΥΜΦΩΝΩ	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ

B. ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ:

11. Ποιο είναι το φύλο σας; *

Άνδρας	
Γυναίκα	
Άλλο	

12. Ποια είναι η ηλικία σας; *

< 25	
25 - 35	
36 - 45	
46 - 55	
56 - 65	
> 65	

13. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; *

Άγαμος/η	
Έγγαμος/η, σε συμβίωση	
Διαζευγμένος/η, σε διάσταση	
Χήρος/α	

14. Ποιος είναι ο αριθμός μελών του νοικοκυριού σας; (συμπεριλάβετε και τον εαυτό σας) *

.....

.....

15. Ποιο είναι/ήταν το ετήσιο ΑΤΟΜΙΚΟ σας εισόδημα; *

	Τρέχουσα περίοδο	Περίοδο πριν την παν- δημία COVID-19
< 10.000 ευρώ		
10.000 - 15.000 ευρώ		
15.001 - 25.000 ευρώ		
> 25.000 ευρώ		

Εάν επιθυμείτε να ενημερωθείτε για τα αποτελέσματα της έρευνας, παρακαλώ σημειώστε το e-mail σας:

.....
.....

* Υποχρεωτική απάντηση στην ερώτηση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Abdullah, M., Dias, C., Muley, D., & Shahin, M. (2020). Exploring the impacts of COVID-19 on travel behavior and mode preferences. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 8. <https://doi.org/10.1016/j.trip.2020.100255>
- Adam, Z., Walasek, L., & Meyer, C. (2018). Workforce commuting and subjective well-being. *Travel Behaviour and Society*, 13, 183–196. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2018.08.006>
- Bender L. (2020). *Key Messages and Actions for COVID-19 Prevention and Control in Schools*. <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/key-messages-and-actions-for-covid-19-prevention-and-control-in-schools-march-2020.pdf>
- Carnevale, J. B., & Hatak, I. (2020). Employee adjustment and well-being in the era of COVID-19: Implications for human resource management. *Journal of Business Research*, 116, 183–187. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.05.037>
- Ciotti, M., Ciccozzi, M., Terrinoni, A., Jiang, W. C., Wang, C. B., & Bernardini, S. (2020). The COVID-19 pandemic. *Critical Reviews in Clinical Laboratory Sciences*, 365–388. <https://doi.org/10.1080/10408363.2020.1783198>
- Covello, V. T., & Hyer, R. N. (2020). *COVID-19: Simple Answers to Top Questions: Risk Communication Field Guide Questions and Key Messages*. <https://centerforriskcommunication.org/wp-content/uploads/2021/08/COVID-19-QA-2-3.pdf>
- data.world. (2022). *China - Subnational Administrative Boundaries*. <https://data.world/ocha-roap/17a2aaa2-dea9-4a2e-8b3f-92d1bdfb850c>
- Ecke, L., Magdolen, M., Chlond, B., & Vortisch, P. (2022). How the COVID-19 pandemic changes daily commuting routines – Insights from the German Mobility Panel. *Case Studies on Transport Policy*, 10(4), 2175–2182. <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2022.10.001>
- Eichenbaum, M. S., Rebelo, S., & Trabandt, M. (2021). The Macroeconomics of Epidemics. *Review of Financial Studies*, 34(11), 5149–5187. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhab040>
- European Commission. (2020). *Questions and answers: Commission proposes SURE, a new temporary instrument worth up to €100 billion to help protect jobs and people in work How will the Commission secure and provide funding for the SURE instrument?* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_572
- Goodell, J. W. (2020). COVID-19 and finance: Agendas for future research. *Finance Research Letters*, 35. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101512>
- Guasti N. (2020). The plight of essential workers during the COVID-19 pandemic. *The Lancet*, 395(10237), 1587. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)31200-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)31200-9)

- Ioannidis, J. P. A. (2022). The end of the COVID-19 pandemic. *European Journal of Clinical Investigation*, 52(6). <https://doi.org/10.1111/eci.13782>
- Jacques-Avinõ, C., López-Jiménez, T., Medina-Perucha, L., de Bont, J., Gonçalves, A. Q., Duarte-Salles, T., & Berenguera, A. (2020). Gender-based approach on the social impact and mental health in Spain during COVID-19 lockdown: A cross-sectional study. *BMJ Open*, 10(11). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-044617>
- Kramer, A., & Kramer, K. Z. (2020). The potential impact of the Covid-19 pandemic on occupational status, work from home, and occupational mobility. *Journal of Vocational Behavior*, 119. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103442>
- Last, J. M. (2000). *A Dictionary of Epidemiology*, 4th edition. Oxford University Press.
- Lytras, T., & Tsiodras, S. (2021). Lockdowns and the COVID-19 pandemic: What is the end-game? *Scandinavian Journal of Public Health*, 49(1), 37–40. <https://doi.org/10.1177/1403494820961293>
- Maliszewska, M., Mattoo, A., & van der Mensbrugghe, D. (2020). *The Potential Impact of COVID-19 on GDP and Trade A Preliminary Assessment* (No. 9211). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3573211
- Mathieu, E., Ritchie, H., Rodés-Guirao, L., Appel, C., Giattino, C., Hasell, J., Macdonald, B., Dattani, S., Beltekian, D., Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2022). *Coronavirus Pandemic (COVID-19)*. Our World In Data. <https://ourworldindata.org/coronavirus>
- Messenger, J. (2019). *Telework in the 21st century: an evolutionary perspective*. UK: Edward Elgar Publishing.
- Moore, D. S., & McCabe, G. P. (1998). *Introduction to the practice of statistics* (3rd ed.). New York: W. H. Freeman.
- Oraby, T., Tyshenko, M. G., Maldonado, J. C., Vatcheva, K., Elsaadany, S., Alali, W. Q., Longenecker, J. C., & Al-Zoughool, M. (2021). Modeling the effect of lockdown timing as a COVID-19 control measure in countries with differing social contacts. *Scientific Reports*, 11(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-021-82873-2>
- Padhan, R., & Prabheesh, K. P. (2021). The economics of COVID-19 pandemic: A survey. *Economic Analysis and Policy*, 70, 220–237. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.02.012>
- Reiffer, A., Magdolen, M., Ecke, L., & Vortisch, P. (2022). Effects of COVID-19 on Telework and Commuting Behavior: Evidence from 3 Years of Panel Data. *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*. <https://doi.org/10.1177/03611981221089938>
- Taale, H., Olde Kalter, M.-J., Haaijer, R., & Damen, C. (2022). The impact of COVID-19 and policy measures on commuting in the Netherlands. *Case Studies on Transport Policy*, 10(4), 2369–2376. <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2022.10.018>

- Tanguay, G., & Lachapelle, U. (2020). *Remote work worsens inequality by mostly helping high-income earners*. The Conversation. <https://theconversation.com/remote-work-worsens-inequality-by-mostly-helping-high-income-earners-136160>
- van Zoonen, W., & ter Hoeven, C. L. (2022). Disruptions and General Distress for Essential and Nonessential Employees During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Business and Psychology*, 37(2), 443–458. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10869-021-09744-5>
- Vidya, C. T., & Prabheesh, K. P. (2020). Implications of COVID-19 Pandemic on the Global Trade Networks. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10), 2408–2421. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2020.1785426>
- WHO. (2022). *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. <https://covid19.who.int/>
- Williams, L., Rollins, L., Young, D., Fleming, L., Greal, M., Janssen, X., Kirk, A., MacDonald, B., & Flowers, P. (2021). What have we learned about positive changes experienced during COVID-19 lockdown? Evidence of the social patterning of change. *PLoS ONE*, 16. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244873>
- Worobey, M., Levy, J. I., Serrano, L. M., Crits-Christoph, A., Pekar, J. E., Goldstein, S. A., Rasmussen, A. L., Kraemer, M. U. G., Newman, C., Koopmans, M. P. G., Suchard, M. A., Wertheim, J. O., Lemey, P., Robertson, D. L., Garry, R. F., Holmes, E. C., Rambaut, A., & Andersen, K. G. (2022). *The Huanan Seafood Wholesale Market in Wuhan was the early epicenter of the COVID-19 pandemic*. <https://doi.org/10.1126/science.abp8715>
- Yarovaya, L., Brzeszczyński, J., Goodell, J. W., Lucey, B., & Lau, C. K. M. (2022). Rethinking financial contagion: Information transmission mechanism during the COVID-19 pandemic. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 79. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2022.101589>
- Yarovaya, L., Matkovskyy, R., & Jalan, A. (2021). The effects of a “black swan” event (COVID-19) on herding behavior in cryptocurrency markets. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 75. <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2021.101321>
- Yarovaya, L., Matkovskyy, R., & Jalan, A. (2022). The COVID-19 black swan crisis: Reaction and recovery of various financial markets. *Research in International Business and Finance*, 59. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2021.101521>

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Βασιλειάδης, Γ., Καλογηράτου, Ζ., & Μονοβασίλης, Θ. (2017). *Εισαγωγή στη Στατιστική με εφαρμογές σε SPSS και Excel*.
- Διαμαντάκη, Κ., & Τσενέ, Λ. (2022). *Χaos και αλλαγή στη μετα-πανδημική εποχή*. Δημοσιογραφία. <https://dimosiografia.com/chaos-kai-allagi-sti-meta-pandimiki-epochi/>
- ΕΛΣΤΑΤ. (2022). *Πληθυσμός και Κοινωνικές Συνθήκες*. <https://www.statistics.gr/statistics/pop>
- ΕΟΔΥ. (2022). *Εβδομαδιαία έκθεση επιδημιολογικής επιτήρησης λοίμωξης από τον SARS-CoV-2 (07 Νοεμβρίου 2022 - 13 Νοεμβρίου 2022)*. <https://eody.gov.gr/wp-content/uploads/2022/11/covid-gr-weekly-report-2022-45.pdf>
- INE Γ.Σ.Ε.Ε. (2020). *COVID 19: Οι διεθνείς εξελίξεις και οι περιορισμοί για την ελληνική οικονομία. Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων*. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2020/06/4649_INE_GSEE_50_DOE.pdf
- INE Γ.Σ.Ε.Ε. (2021). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ενδιάμεση Έκθεση*. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2021/11/ENDIAMESI_EKTHESI_INE_GSEE_2021.pdf
- INE Γ.Σ.Ε.Ε. (2022). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ενδιάμεση Έκθεση*. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2022/11/ENDIAMESI_EKTHESI_INEGSEE_2022_FINAL.pdf
- Καψύλης, Α. (2022). *Τηλεργασία: Πόση ενέργεια μπορεί εν τέλει να εξοικονομηθεί; Οικονομικός Ταχυδρόμος*. <https://www.ot.gr/2022/10/10/energeia/tilergasia-posi-energeia-mporei-en-telei-na-eksoikonomitheil/>
- Κλώντζα, Ο. (2022). *Τηλεργασία: Στην υβριδική εργασία προσαρμόζεται το Δημόσιο*. Οικονομικός Ταχυδρόμος. <https://www.ot.gr/2022/10/13/oikonomia/tilergasia-stin-yvridiki-ergasia-prosarmozetai-to-dimosio/>
- Κοτζαμάνης, Β. (2010). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ*. Διδακτικές σημειώσεις. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- Κυριακούλιας Π. (2020). *Η ΤΗΛΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID 19. ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2020*. https://www.eiead.gr/wp-content/uploads/2020/11/publications_docs_EIEAD_THEMATIC_ISSUE_TELEWORK_FINAL.pdf
- Παπαδήμας, Ο., & Κοίλιας, Χ. (2002). *Εφαρμοσμένη Στατιστική* (4th ed.). ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ.